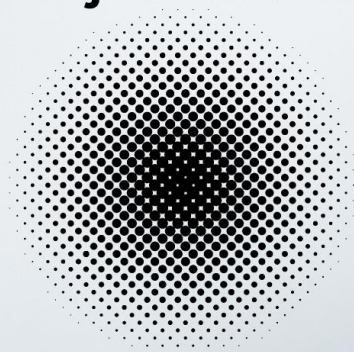

**D i a g n o z a
s p o ł e c z n o -
g o s p o d a r c z a
d l a g m i n y
Ż a r y
o s t a t u s i e
m i e j s k i m**

Żary, 30.06.2023

SPIS TREŚCI

wprowadzenie	4
I. Charakterystyka gminy o statusie miejskim Żary	5
1. Lokalizacja Żar	5
2. Historia, dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze	7
3. Genius loci	11
4. Rola miasta w strukturze osiedleńczej regionu	12
II. Diagnoza-stan miasta	15
2. Wymiar społeczny	15
2.1. Demografia	15
2.2. Opieka nad dziećmi do lat 3 oraz edukacja-usługi i infrastruktura	20
2.3. Polityka społeczna w Żarach	30
2.4. Kultura oraz dziedzictwo	42
2.5. Sport, rekreacja i turystyka	53
2.6. Społeczeństwo obywatelskie/aktywność społeczna mieszkańców	61
2.7. Zdrowie	70
3. Diagnoza-wymiar gospodarczy	77
3.1. Gospodarka i rynek pracy	77
3.2. Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki – budżet	80
4. Diagnoza-wymiar przestrzenny	85
4.1. Transport i komunikacja	85
4.1.1. Ścieżki rowerowe	85
4.1.2. Komunikacja rowerowa	86
4.1.3. Miejska komunikacja publiczna	87
4.1.4. Infrastruktura drogowa i ruch pojazdów	88
4.1.5. Parkingi w Żarach	89
4.2. Zagospodarowanie przestrzenne	91
4.3. Rewitalizacja	93
5. Diagnoza-wymiar środowiskowy	97
5.1. Stan środowiska naturalnego	97
5.1.1. Jakość powietrza	97
5.1.2. Gospodarka wodno- ściekowa	101
5.1.3. Gospodarka odpadami	103
5.1.4. Energia odnawialna	105

5.2. Zasoby przyrodnicze	107
6. Diagnoza- wymiar instytucjonalny	110
6.1. Smart city.....	110
6.2. Bezpieczeństwo publiczne	116
6.3. Współpraca zagraniczna i międzygminna, partnerstwo międzysektorowe	121
III. Analiza pozycji konkurencyjnej Miasta Żary w oparciu o Monitor Rozwoju Lokalnego Związku Miast Polskich.....	132
IV. Analiza SWOT	144
Spis tabel	146
Spis rysunków.....	148
Spis zdjęć.....	148
Spis wykresów	148

WPROWADZENIE

Diagnoza strategiczna miasta Żary jest przygotowywana trzy lata po przeprowadzeniu bardzo głębokiej analizy stanu miasta w ramach projektu „Żary, tu chcę żyć!!!” współfinansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021. W ramach tego projektu powstały dwa dokumenty o charakterze strategicznym, Plan Rozwoju Lokalnego gminy Żary o statusie miejskim (PRL) oraz Plan Rozwoju Instytucjonalnego gminy Żary o statusie miejskim (PRI). Obydwa dokumenty powstały w roku 2020. Pierwszy z dokumentów objął obszary: gospodarczy, społeczny, środowisko i zagospodarowanie przestrzenne oraz smart city. W drugim znalazły się analizy metod zarządzania, zasobów ludzkich i instytucjonalnych urzędu miasta i instytucji podległych miastu Żary. W aktualnej diagnozie, w celu umożliwienia identyfikacji zmian stanu miasta i jego konkurencyjności zostały zachowane podstawowe założenia metodologiczne z poprzedniej analizy diagnostycznej. W analizie konkurencyjności zostały zachowane jako punkty odniesienia miasta: Bolesławiec, Nowa Sól i Żagań. Ponadto, jako ważne źródło danych i narzędzie analityczne zostało zastosowane narzędzie przygotowane przez Związek Miast Polskich – Monitor Rozwoju Lokalnego (<https://monitorrozwoju.pl/>). Pozostałe źródła danych to Bank Danych Lokalnych GUS i dane pochodzące z Urzędu Miasta w Żarach, w tym raporty, sprawozdania itp.. Ze względu na dostępność i związane z tym zachowanie porównywalności wyników podstawowy zasób danych użytych w diagnozie kończy się na roku 2021. Dla celów obecnej diagnozy została również przygotowana ankieta dla mieszkańców Żar (przeprowadzona na przełomie maja i czerwca 2023 r.), ale ze względu na niską liczbę respondentów jej wyniki są niemiarodajne i nie mogły być użyte w analizie. Zostały potraktowane jako ograniczona forma konsultacji społecznych.

I. CHARAKTERYSTYKA GMINY O STATUSIE MIEJSKIM ŻARY.¹

1. LOKALIZACJA ŻAR

Miasto Żary położone jest w zachodniej Polsce, w województwie lubuskim, w powiecie żarskim. Leży na terenie Wzniesień Żarskich, na pograniczu Niziny Śląskiej i Niziny Wielkopolskiej, pomiędzy dwoma dopływami Odry: Bobrem i Nysą Łużycką. Jest największym miastem w polskiej części Łużyc, które rozciągają się od Bogatyni do Gubina i jest uważane za stolicę polskich Łużyc. Miasto jest jednym z największych ośrodków gospodarczych i kulturalnych położonych na południu województwa lubuskiego.

Żary są czwartym co do wielkości miastem w województwie, po Gorzowie Wielkopolskim, Zielonej Górze i Nowej Soli. Powierzchnia miasta wynosi 33,49 km², co stanowi 0,24% ogólnej powierzchni województwa i 2,4% powierzchni powiatu żarskiego.

Miasto Żary obejmuje obszar 33,24 km² (3324ha), w tym:

- 6,89 km² stanowią lasy i grunty leśne,
- 13,22 km² - użytki rolne,
- 13,13 km² - pozostałe grunty i nieużytki.

Żary są położone na trasie przebiegu drogi krajowej nr 12 (DK 12). Jest to droga krajowa klasy GP (ruchu głównego przyspieszonego), biegnąca równoleżnikowo przez obszar Polski od granicy z Niemcami w Łęknicy do granicy z Ukrainą w Dorohusku – Berdyszczach. Przebiega przez 6 województw: lubuskie, dolnośląskie, wielkopolskie, łódzkie, mazowieckie i lubelskie. Przecina drogę krajową nr 18 (docelowo autostradę A18) na węźle Królów i autostradę A1 na zachód od Piotrkowa Trybunalskiego (wiaduktem, bez węzła). Wschodnie odcinki trasy są częścią trasy europejskiej E372 i E373. Całkowita długość drogi nr 12 wynosi 757 km. Przez Żary przebiega również droga krajowa nr 27 (DK27) o długości 74 km. Biegnie od granicy z Niemcami w Przewozie do Zielonej Góry, w przeważającej części przez Bory Zielonogórskie. W węźle Żary bezkolizyjnie przecina drogę krajową nr 18.

Duży wpływ na rozwój gospodarczy Żar ma położenie w pasie przygranicznym. W pobliżu miasta (20 - 40 km) znajdują się polsko-niemieckie przejścia graniczne w Olszynie, Łęknicy, Przewozie i Zasiokach oraz kolejowe przejście w Forście².

Odległość z Żar do granicy polsko-niemieckiej wynosi:

- Olszyna – ok. 30 km (A-18)

¹ Część I niniejszego dokumentu pochodzi z Programu Rozwoju Lokalnego opracowanego w ramach programu „Rozwój lokalny” projektu „Żary, tu chcę żyć!!!” finansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021.

² http://www.zary.pl/PL/87/STOLICA_POLSKICH_LUZYC/

- Łęknica – ok. 36 km (Nr 12)
- Przewóz – ok. 21 km (Nr 27)
- Zasieki – ok. 50 km (Nr 287, 289)

Nieopodal miasta przebiega międzynarodowa trasa E-36 (Berlin-Śląsk-Kraków), która przekształci się wkrótce w autostradę A-18. Autostrada po niemieckiej stronie nr A-15 umożliwia bardzo szybki dostęp poprzez sieć autostrad do Berlina. Międzynarodowe lotniska w Berlinie oddalone są ok. 150÷185 km.

Niedaleko Żar znajdują się lotniska:

- Międzynarodowy Port Lotniczy BBI - Berlin Brandenburg International - ok. 150 km,
- w Babimoście koło Zielonej Góry krajowy port lotniczy, okazjonalnie wykorzystywany do lotów czarterowych – ok. 88 km
- w Rothenburgu (około 15 km od przejścia granicznego w Przewozie, przewozy sanitarne, cargo, lotnisko sportowe) - ok. 40 km.

Rysunek 1 Położenie Żar w stosunku do innych ośrodków i sieci drogowej

Źródło: <http://www.zary.pl/PL/85/LOKALIZACJA/>

2. HISTORIA, DZIEDZICTWO KULTUROWE I PRZYRODNICZE

Prawie 1000-letnia historia miasta pozostawiła wiele cennych zabytków.

Początki osadnictwa na ziemi żarskiej sięgają czasów prehistorycznych. Nazwa "Zara" (odnosząca się najprawdopodobniej do niewielkiego, niezależnego plemienia słowiańskiego) pojawia się po raz pierwszy w 1007r. w kronice Thietmara. W owym czasie za panowania Bolesława Chrobrego, ziemia żarska wraz z Łużycami została przyłączona do Polski. Miasto lokowano na prawie magdeburskim ok. 1260r. Objęło ono swym zasięgiem trzy ośrodki: osadę targową przy "trakcie solnym" z Lipska do Wrocławia, gród wzniesiony pośród bagien (na terenie późniejszego zamku) i osadę franciszkańską, która powstała w 1274r. Burzliwa historia ziem pogranicza śląsko -łużyckiego sprawiła, że Żary nader często zmieniały przynależność państwową. Obejmowali nad Żarami zwierzchnictwo Piastowie śląscy (do 1364r.), królowie czescy (do 1635r.), elektorowie sascy (do 1815r.), władcy Prus. Właścicielami miasta byli przedstawiciele różnych rodów: Dewinów, Bibersteinów i Promnitzów, których rezydencje stoją do dziś na wzgórzu zamkowym. Przez kilka stuleci Żary były ośrodkiem "wolnego państwa stanowego". Ich mieszkańcy bogacili się na handlu i rzemiośle. Już w XIV w. w mieście istniały cechy sukienników, płócienników, piwowarów, szewców, farbiarzy. W wieku XIX Żary stały się prężnym ośrodkiem przemysłowym. Szczególną rolę odgrywały zakłady włókiennicze, w których pracowało 50 proc. wszystkich zatrudnionych w przemyśle. W czasie II wojny światowej Niemcy przenieśli do Żar oddział zakładów lotniczych Focke-Wulf. W kwietniu 1944 r., po alianckim nalocie, legła w gruzach część zabudowy starego miasta. W lutym 1945 r. do Żar wkroczyły wojska Armii Czerwonej. Na mocy traktatu poczdamskiego miasto powróciło do Polski.

Wojna radykalnie przerwała długi etap powodzenia ekonomicznego i zarazem wprowadziła Żary w nową rzeczywistość polityczną. W kwietniu 1945 r. po zajęciu ziemi żarskiej przez wojska radzieckie, na terenie powiatu żarskiego polskie wojsko i przedstawiciele władz przystąpili do organizacji administracji. Był to ciężki dla miasta okres. Dezorganizacji wywołanej zniszczeniami, towarzyszył masowy proces wysiedlania Niemców i osiedlania na terenach Ziemi Zachodnich Polaków. Nie sposób dokładnie omówić wszystkich trudności, które pokonywać musieli w pierwszych latach powojennych mieszkańcy Żar. Okres Polski Ludowej to przede wszystkim próby podnoszenia miasta ze zniszczeń wojennych, odbudowa potencjału ludzkiego i organizacja produkcji w ramach gospodarki socjalistycznej. Pamiętają to jeszcze niektórzy spośród mieszkańców miasta. Skupiono się wówczas na reaktywowaniu produkcji włókienniczej, odzieżowej, szklarskiej, dobrze rozwijać zaczęły się zakłady spółdzielcze. Zjawiskiem, na które należy zwrócić szczególną uwagę był rozwój kulturalno-oświatowy miasta w latach 1945-1989, kontynuowany umiejętnie przez demokratycznie wybrane w 1990 r. władze samorządowe. Zainicjowane wówczas ożywienie trwa do dziś. Wystarczy spojrzeć w kalendarium wydarzeń sportowych i imprez kulturalnych, by nabrać przekonania, że aktywność mieszkańców, która niegdyś rozświetliła miasto, w czasach współczesnych została zwielokrotniona. Efekty postępu widoczne są również w sektorze gospodarczym, gdzie rezygnacja z gospodarki planowej i podążenie rytmem gospodarki wolnorynkowej zmieniło los wielu zakładów pracy i wpisało w mapę miasta nowe, istotne dla rozwoju ośrodka przedsięwzięcia gospodarcze. Żary są ponownie miastem przemysłowym z dużymi fabrykami, w których istotną rolę odgrywa dziś zarówno kapitał zagraniczny (np. Swiss Krono, Saint-Gobain, Karmann Ghia Sp. z o.o. Żary, Pol-Orsa, „M.K”, Magnoplast Sp. z o.o., Multimon), jak i pochodzenia polskiego (Hart SM, Relpol, Poli-Eco, PKS S.A.).

Okolo 4,5 tys. małych i średnich firm prywatnych jest związanych głównie z działalnością usługową i handlową.³

Mimo znacznych ubytków historycznego układu, spowodowanych zniszczeniem w czasie ostatniej wojny dużej liczby domów oraz nową zabudową, jądro zabytkowego rozplanowania z rynkiem zachowało się bez większych zmian. Stanowi ono, wraz z ocalałą częściowo starą zabudową mieszkalną oraz monumentalnymi założeniami architektonicznymi kompleksu zamkowo-pałacowego i dawnego kościoła parafialnego z otoczeniem zespół urbanistyczny o dużych wartościach zabytkowych.(źródło: www.zary.pl).

Dziedzictwo kulturowe Żar to przede wszystkim zabytki i miejsca, które powstawały wraz z rozwojem miasta .Do najciekawszych obiektów zabytkowych miasta Żary należą: Zamek Dewinów–Packów – Bibersteinów, Pałac Promnitzów, Park geometryczny z pałacem ogrodowym i Błękitną Bramą, Ratusz, Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, Kościół p.w. Św. Piotra i Pawła, Budynek nadintendentury, Willa przy ul. Wrocławskiej 11, Mury obronne, Zabudowa miejska.

Zdjęcie 1 Zamek w Żarach

Źródło: Wikipedia

Do najciekawszych obiektów zabytkowych miasta Żary należą: **Zamek Dewinów–Packów – Bibersteinów, Pałac Promnitzów**. Zamek to stara 13. wieczna warownia gotycka na przełomie 15. i 16. stulecia przebudowana na wzór włoskich renesansowych rezydencji. Od strony zachodniej przylega do barokowej siedziby von Promnitzów. To właśnie wtedy otrzymał swój ostateczny kształt: piękny arkadowy dziedziniec i reprezentacyjną wieżę zegarową. Mocno uszkodzony podczas nalotu bombowego w 1944 roku. Po 1945 został poddany zabiegom konserwatorskim i w latach dziewięćdziesiątych XX wieku sprzedany wraz z pałacem Promnitzów prywatnym właścicielom. Od 18 stycznia 1992 r. kompleks zamkowo-pałacowy należał do Roberta Hamerlika. Kolejni właściciele kupili kompleks od komornika sądowego po bankructwie poprzedniego właściciela w 2006 r.. Niestety, z

³Żary – Tam, gdzie przeszłość nie milknie, Konopnicka Małgorzata, <http://telemann.com.pl/>

różnych przyczyn, nie zrealizowali swoich planów odnośnie remontu zabytku. Od 16 stycznia 2020 zamek z częścią przyległej do niego działki o wielkości 5 502 m² ponownie jest własnością miasta. Niestety dwa miesiące przed podpisaniem dokumentów, część wieży zamkowej spłonęła, a skutkiem pożaru i akcji ratunkowej zniszczeniu uległa także część dachu zamku. W chwili obecnej zabytek wymaga natychmiastowego zabezpieczenia, a następnie remontu i przywrócenia mu wartości użytkowej. Będzie to proces bardzo kosztowny i długotrwały niemniej jednak ponownie pojawiła się szansa aby ten najpiękniejszy i najbardziej charakterystyczny dla naszego miasta obiekt przywrócić do świetności. To właśnie z zespołem zamkowo-pałacowym związana jest historia pobytu na ziemi żarskiej **Georga Philippa Telemanna**.

Zdjęcie 2 Georg Philipp Telemann oraz jego pomnik w Żarach

Źródło: <https://www.dreamstime.com/>

Obok Johanna Sebastiana Bacha należał do najwybitniejszych kompozytorów niemieckich 18. wieku. W historii muzyki europejskiej uznawany za prekursora muzycznego klasycyzmu. Żarska Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia nosi jego imię. W latach 1704-1708 Telemann był nadwornym kompozytorem i kapelmistrzem na dworze hrabiego Erdmanna II von Promnitz. Jako żarski kapelmistrz miał obowiązek komponowania, rozpisywania nut, kierowania kapelą dworską podczas uroczystości świeckich i kościelnych, gry na organach w kaplicy zamkowej w miejskiej farze. Z tego okresu pochodzi wiele jego wybitnych utworów zwłaszcza muzyka kameralna alla polacca.⁴

Wartości kulturowe i turystyczne posiadają także inne usytuowane w mieście obiekty i miejsca:

- Rynek miasta, z odrestaurowanym ratuszem i kamienicami z XVII-XIX w., ciekawą kompozycyjnie fontanną, ławeczką pomnikową Georga Philippa Telemanna–kompozytora niemieckiego baroku;
- Muzeum Pogranicza Śląsko-Łużyckiego –z wystawą historycznych eksponatów związanych z regionem (mapy, widokówki, zdjęcia, wykopaliska archeologiczne itp.), makietą starówki

⁴ Encyklopedia ziemi żarskiej, Jerzy Piotr Majchrzak, Żary 2002

żarskiej z poł. XVIII w., a także zbiorem wzornictwa żarskiej porcelany produkowanej w mieście do 1945r.

- Zielony Las –teren leżący na tzw. Wzniesieniach Żarskich, które są pozostałością po ostatnich zlodowaceniach. Poprzecinany jest głębokimi jarami, malowniczo porośniętymi buczyną. Najwyższy punkt to Góra Żarska o wysokości 227 m n.p.m. Obszar chroniony jest prawem NATURA 2000. Jest tutaj też ścieżka dydaktyczna i ścieżki do Nordic Walking.
- Kino Pionier Żary –Kino otwarte w 1946 roku. Po najnowszej modernizacji w marcu 2013 roku kino jest wyposażone w nowoczesne projektory cyfrowe (z możliwością projekcji także w systemie 3D) oraz nagłośnienie. Sala kinowa ma 334 miejsca.

Liczne walory turystyczne miasta Żary umożliwiają uprawianie turystyki pieszej lub rowerowej. Przebiega tu wiele malowniczych szlaków rowerowych i pieszych. Poznawanie ich umożliwiają wyznaczone następujące szlaki turystyczne:

- Szlak Legend Żarskich –ciekawe historyczne miejsca Żar można zwiedzać szlakiem legend łużyckich. Legendy o Tkaczu, Bazyliszku, Czerwonym Jeleniu, Łbie Konia i Czarnym Rządcy łączy trasa, która na dobre wpisała się w krajobraz miasta Żary. Każda z tych legend wiąże się z historycznym miejscem na starówce żarskiej. Na potrzeby szlaku została wydana specjalna mapa, na której zostały zaznaczone miejsca przypisane opowieściom. Na jej odwrocie zamieszczono opis każdej z legend w języku polskim i niemieckim. Dokładnie tak samo opisane zostały tablice informacyjne przy każdym miejscu. Żarskie legendy doczekały się również dwóch wydań książkowych. Zwiedzanie miasta stało się dzięki temu bardziej ekscytujące i ciekawe.
- Szlak czarny: Żagań –Żary liczący 23 km, wiodący m. in. przez tzw. Góry Kocie, trzy wieże widokowe, kąpielisko w Żarach, centrum Żar.
- Szlak czerwony: Żary –Łęknica liczący 46,5 km, prowadzący m.in. przez kompleks leśny „Zielony Las”, pkt .widokowy na wieży Promnitzza, wsie Boruszyn z XIX - wiecznym pałacem, Cisową z chatami łużyckimi z XIX w. i Jędrzychowice, gdzie rozpoczyna się kraina geograficzna "Łuk Mużakowski" uznana za zabytek biosfery przez UNESCO oraz unikalny w skali europejskiej, położony po dwu stronach granicznej rzeki Nysy Park Mużakowski, obiekt uznany przez UNESCO za część światowego dziedzictwa kultury..
- Szlak zielony: Żary –Gubin liczący 45,6 km, łączący największe miasta Wschodnio - Dolnych Łużyc, tj. Żary, Lubsko i Gubin. Na szlaku znajduje się też rezerwat przyrody Uroczysko Węglińskie i Kompleks Leśny w Jeziorach Wysokich, Jezioro Głębokie, a tuż za nim Jezioro Płytkie, rzeczki: Bystra i Rzeczyca oraz pałac Brühla w Brodach.

Żary leżą na pograniczu Niziny Śląskiej i Niziny Wielkopolskiej pomiędzy dwoma dopływami Odry: Bobrem i Nysą łużycką. Geograficznie należą do polskiej części historycznej krainy Łużyc Dolnych. Do najważniejszych obszarów posiadających niewątpliwie duże walory przyrodnicze należy Obszar Chronionego Krajobrazu „Zielony Las”, przylegający do południowych granic miasta Żary. Jest to

jedno z ulubionych miejsc weekendowych spacerów mieszkańców miasta i okolicznych wsi. Przebiegają tu liczne szlaki turystyczne, szlak rowerowy oraz ścieżka przyrodniczo-leśna. Sporą atrakcją lasu są trzy wieże, m.in. przeciwpożarowa, widokowa, zbudowana przed wojną na najwyższym wzniesieniu Żarskich (227 m n.p.m.), oraz "Wieża Promnitza". W pogodne dni można podziwiać z nich panoramę miasta oraz Karkonoszy. Obszar Zielony Las obejmuje powierzchnię 1245,1 ha i jest to specjalny obszar ochrony siedlisk Natura 2000 (kod obszaru PLH080070), zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej. Obejmuje on kompleks kwaśnych buczyn niżowych, kwaśnych dąbrów i lasów łęgowych zlokalizowanych na kulminacji moreny czołowej zlodowacenia środkowopolskiego stadiału Warty, z najwyższym punktem - Górą Żarską 227 m n.p.m.

3. GENIUS LOCI

Pojęcie Genius loci mieści się niewątpliwie w kręgu określeń ściśle związanych z niematerialną wartością krajobrazu: duch miejsca rozumiany jest bowiem jako zespół właściwości, które nadają określonej części środowiska człowieka- poszczególnym miejscom, domom, obiektom, miastom, ogrodom wreszcie całym krajobrazom indywidualną jakość – definicja K. Lenartowicz⁵

*Inne były Żary dawniej, inne są dziś. Różni je skala przedsięwzięć i wyzwania, jakie stawiają przed nimi nowe czasy. Wspólną nicią wiążącą przeszłość z teraźniejszością jest ciągłe dążenie mieszkańców do poprawy własnego bytu i otoczenia, kreowanie przestrzeni miejskiej tak, by pozostawić po sobie pamiątkę na miarę tych, które przez ponad 750 lat istnienia miasta zostawiali jego dawni mieszkańcy.*⁷

Budowanie własnej tożsamości na ziemiach odzyskanych nie było łatwe. Różnice kulturowe grup osadników i ludności rodzimej wyznaczały w pierwszych latach po wojnie w sposób zasadniczy współzycie międzygrupowe, stanowiące podstawę wzajemnego poczucia obcości czy bliskości. Powoli dochodziło do zbliżenia społecznego, powstawania wspólnej opinii, norm zachowania, by stopniowo dochodzić do zacierania się różnic, mieszania się wzorców kulturowych. Był to proces długotrwały. W pierwszych latach po wojnie osadnicy nie czuli związku z tym miejscem. Nie akceptowali spuścizny historycznej Żar, była dla nich obca. Integrowali się tam gdzie musieli, w zakładach pracy, czy najbliższym sąsiedztwie. Kilka pokoleń po tym możemy już mówić o wspólnej małej ojczyźnie, w której z dumą odnosi się do tradycji tych ziem: do kultury łużyckiej, do muzyki Telemanna, do dbałości o pozostawione zabytki, do odtwarzania miejsc charakterystycznych dla Żar okresu przedwojennego (np. parki, pawilony, wieże). Mieszkańcy chętnie uczestniczą w życiu społecznym i kulturalnym. . W roku 2019 na terenie miasta działało 70 stowarzyszeń i fundacji, około 20 klubów sportowych zrzeszających około 1600 zawodników, 13 Rodzinnych Ogrodów Działkowych (łącznie 2902 działki rodzinne).⁶ Z roku na rok wzrasta liczba uczestników Imprez o charakterze sportowym np. cotygodniowy Parkrun (333 edycje, od roku 2013, średnio biegnie 70 osób)⁷, Dycha po Żarach (bieg uliczny) czy Cross Górski po Zielonym Lesie. Zwiększa się także zainteresowanie ofertą kulturalną miasta. Z tego powodu od roku 2015 ukazuje się miesięcznik społeczno –kulturalny Info Żary, gdzie ukazują się zapowiedzi imprez organizowanych

⁵ Niematerialne wartości krajobrazów kulturowych, Krystyna Dąbrowska- Budziło, Kraków 2011

⁶ Dane zaczerpnięte ze strony Urzędu Miasta -Żarski Sektor 3 oraz danych dotyczących złożonych wniosków o dofinansowanie

⁷ <https://www.parkrun.pl/zary/results/historiabiegu/>

przez działające w mieście instytucje kultury-Żarski Dom Kultury, Miejską Bibliotekę Publiczną i Muzeum Pogranicza Śląsko -Łużyckiego.

Współczesne Żary w niczym nie przypominają ośrodka z okresu stagnacji gospodarczej. Dynamiczny rozwój miasta wspierany jest korzyściami płynącymi z przygranicznego położenia. Umożliwia to mu udział w inicjatywach realizowanych w ramach euroregionu, ułatwia wiele gospodarczo-kulturalnych przedsięwzięć a przede wszystkim pozwala zaistnieć w szerszym, międzynarodowym wymiarze. Miasto, o którym mówiono za sprawą znanego w całej Polsce „Przystanku Woodstock”, obecnie zyskuje coraz większy rozgłos jako miejsce, gdzie organizuje się, z dużym powodzeniem, koncerty telemannowskie, czy też coroczne mityngi skoku o tycze im. Tadeusza Ślusarskiego.⁸

„Żary-miasto ludzi aktywnych”

Wielokrotnie w powojennej historii miasta Żary mieszkańcy musieli zmagać się z przeciwnościami, które ukształtowały ich umiejętność przystosowania się do niesprzyjających warunków życia. Budowali na nowo Polskę tam gdzie jej nie było od wieków. Tworzyli więzi społeczne w trudnej rzeczywistości, na nieswojej ziemi, oderwani od tradycji i korzeni. I kiedy wydawało się, że to, co osiągnęli ma solidne fundamenty zarówno społeczne jak i bytowe, przyszły czasy przemiany gospodarczej w Polsce. Ale i z nimi żaranie dobrze sobie poradziło i po raz kolejny jak feniks z popiołów odrodziło się stabilne gospodarczo miasto. Genius loci tego miasta to ludzie, którzy na przestrzeni lat niejednokrotnie udowodnili, że są w stanie podnieść się z popiołów.

4. ROLA MIASTA W STRUKTURZE OSIEDLEŃCZEJ REGIONU

Najbliższym większym ośrodkiem miejskim jest Zielona Góra. Stolica samorządowa Województwa Lubuskiego oddalona od Żar o 45 km jest z nimi dobrze skomunikowana połączeniem drogowym (DK 27) i kolejowym. Znajduje się tam również delegatura Urzędu Wojewody Lubuskiego, który główną siedzibę ma w Gorzowie Wielkopolskim, ponad 150 km od Żar. Zielona Góra dostarcza usługi w zakresie: szkolnictwa wyższego (Uniwersytet Zielonogórski powstały z połączenia Wyższej Szkoły Pedagogicznej i Wyższa Szkoły Inżynierskiej prowadzi kierunki studiów technicznych i humanistycznych właściwe dla obu wcześniej działających uczelni, poszerzone o studia medyczne i prawnicze), kultury – teatr i filharmonia, jest dużym ośrodkiem handlowym i administracyjnym..

Miasto jest stolicą powiatu żarskiego. W związku z powyższym, choć administracja powiatowa jest oddzielona od miejskiej, w Żarach zlokalizowane są wszystkie funkcje właściwe temu poziomowi administracji. W Żarach są siedziby: Starostwa Powiatowego, Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej, Powiatowej Komendy Policji, Powiatowego Inspektoratu Nadzoru Budowlanego, Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej. Powiatowy Inspektor Weterynarii w Żarach ma siedzibę w Lubsku. Starostwo w Żarach prowadzi również szkoły ponadpodstawowe: Zespół Szkół Ogólnokształcących i Technicznych, Zespół Szkół Ogólnokształcących Zespół Szkół Budowlanych, Zespół Szkół Ekonomicznych, Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego, Zespół Szkół Specjalnych, Specjalny Ośrodek dla Dzieci z Wadami Słuchu i Mowy, Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy, Zespół Szkół Technicznych, Zespół Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych Powiatu

⁸ Żary – Tam, gdzie przeszłość nie milknie, Konopnicka Małgorzata, <http://telemann.com.pl/>

Żarskiego. Ponadto w Żarach mają siedziby: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy i Powiatowy Dom Dziecka.

Ochrona zdrowia o zasięgu powiatowym to działający w formie spółki „Szpital Na Wyspie” (należący do powiatu żarskiego) oraz „105 Szpital Wojskowy z Przychodnią”. Obie jednostki które stanowią zabezpieczenie zdrowotne dla mieszkańców miasta czy powiatu.

Miasto zostało również zidentyfikowane na poziomie Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju 2030 oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030 jako miasto średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze. Do grupy tej zaliczono miasta powyżej 20 tys. mieszkańców z wyłączeniem miast wojewódzkich oraz miasta, z liczbą ludności pomiędzy 15-20 tys. mieszkańców będące stolicami powiatów, w których zdiagnozowano niekorzystne tendencje związane z silnym nagromadzeniem problemów oraz utratą funkcji społeczno-gospodarczych i administracyjnych. Przy delimitacji takich miast brano pod uwagę problemy rozwojowe związane są ze spadkiem liczby ludności (zwłaszcza wykształconej, w wieku produkcyjnym), starzeniem się populacji, niedopasowaniem podaży do popytu na rynku pracy, osłabieniem bazy ekonomiczno-budżetowej samorządów oraz z niewystarczającą dostępnością transportową (w tym powiązaniami transportem zbiorowym z innymi miastami i regionami). W SOR i KSRR2030 do tej grupy, oprócz Żar, zaliczono Żagań, Międzyrzecz oraz Nową Sól. Jednym z narzędzie wsparcia, które aktualnie Żary wykorzystują, jest program Rozwój Lokalny, skierowany do tego typu miast. Dzięki projektowi pn. „Żary, tu chcę żyć!!!” współfinansowanemu ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021. W ramach pozyskanych środków miasto realizuje od 2021 r. przedsięwzięcia na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przestrzennego.

Miasto Żary wchodzi w skład Żarsko-Żagańskiego Obszaru Funkcjonalnego (ŻŻOF). ŻŻOF zasięgiem obejmuje obszar administracyjny miasta Żary i Żagań, gminy miejsko – wiejskiej Iłowa oraz gmin wiejskich Żary i Żagań. Rdzeniem obszaru jest dwumiasto: Żary–Żagań jako obszar najsilniej oddziałujący na miejscowości położone w zasięgu wyznaczonego obszaru. Żarsko-Żagański Obszar Funkcjonalny jest jednym z najsilniejszych gospodarczo obszarów województwa lubuskiego, posiadającym duży potencjał rozwojowy w tym zakresie. Jednocześnie jest to obszar o wyraźnie widocznych problemach demograficznych wspólnych dla całego obszaru i kumulujących się w Żarach –silniejszym gospodarczo członie rdzenia. W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego 2015r. został zapisany jako: Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Żary-Żagań (MOF OS Żary-Żagań). Podobnie w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 (przyjętej w roku 2021⁹)- obszar ten został wskazany jako Obszar Strategicznej Interwencji na poziomie regionalnym (jest to jedne z dwóch Miejskich Obszarów Funkcjonalnych Ośrodków Subregionalnych). Miejski obszar funkcjonalny ośrodka subregionalnego Żary-Żagań położony jest w południowej części województwa lubuskiego. Cały obszar liczy 801 km² powierzchni, którą zamieszkuje ponad 91 tys.

⁹ W KSRR2030 jako cele dedykowane miastom średnim tracącym funkcje społeczno-gospodarcze wskazano:

- odbudowa bazy gospodarczej
- rozwój przedsiębiorczości oraz inwestycji
- zwiększenie atrakcyjności osiedleńczej
- rewitalizacja
- poprawa jakości zarządzania rozwojem
- poprawa jakości świadczenia usług publicznych

osób. Gęstość zaludnienia wynosi 114 os./km². Miasta sklasyfikowane jako rdzenie oddalone są od siebie zaledwie o 15 km i uzupełniają się wzajemnie pełnionymi funkcjami, co stwarza wyjątkową sytuację na tle województwa.

Gminy z ŻŻOF wykazują silne powiązania, zarówno pod względem wskaźników funkcjonalnych, społeczno-gospodarczych i morfologicznych, jak również powiązania funkcjonalne w zakresie wykonywanych wspólnie zadań. Wolę współdziałania potwierdzono podpisaniem porozumienia o utworzeniu Żarsko-Żagańskiego Obszaru Funkcjonalnego. Największym zrealizowanym wspólnym projektem gmin ŻŻOF jest projekt prowadzony przez Łużycki Związek Gmin oraz ZZO Marszów, współfinansowany z POIiŚ, dotyczący uporządkowania systemu gospodarki odpadami na obszarze funkcjonalnym. W ramach projektu zostały ustanowione ramy wieloletniej, stałej współpracy gmin w rozwiązywaniu problemów z zakresu gospodarki odpadami. Obszarem współdziałania jest również promocja turystyczna i gospodarcza. Gminy wspólnie uczestniczą w targach i innych imprezach promocyjnych. W toku prac nad diagnozą ŻŻOF wstępnie zidentyfikowano obszary problemowe, które dotyczą całego ŻŻOF. Dotyczy to: gospodarki, ochrony środowiska i gospodarki niskoemisyjnej, w tym komunikacji miejskiej i edukacji na wszystkich poziomach.¹⁰

Analiza konkurencyjności prowadzona przy pomocy narzędzia MRL pokazuje, że spośród dwu ośrodków rdzeniowych silniejszym pod względem wskaźników rozwoju i ich dynamiki wzrostu są Żary.

Aktualnie gminy należące do ŻŻOF przygotowują się do opracowania i realizacji wspólnych, partnerskich lub zintegrowanych projektów w ramach Programu Fundusze Europejskie dla Województwa Lubuskiego na lata 2021-2027 narzędzia terytorialnego ZIT oraz innych źródeł finansowania rozwoju. Wybór obszarów interwencji znajduje się w trakcie ustaleń z partnerami i Instytucją Zarządzającą FEWL.

¹⁰ Dla miejskich obszarów funkcjonalnych ośrodka subregionalnego w Planie zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego przyjęto następujące zasady zagospodarowania:

- zachowanie spójności przestrzennej obszaru, - zachowanie ładu przestrzennego w strefach zurbanizowanych jak i na terenach wiejskich, - kształtowanie przyjaznych mieszkańcom przestrzeni publicznych, zapobieganie rozpraszaniu zabudowy, rozwój urbanizacji w nawiązaniu do ukształtowanych układów osadniczych, - rewitalizacja obszarów zdegradowanych, - zachowanie ciągłości i ochrona przed zabudową obszarów pełniących głównie funkcje przyrodnicze, w tym klimatyczne (kliny napowietrzające), - dbałość o wysoki standard terenów zieleni, - wzmacnianie infrastruktury turystycznej, - podejmowanie działań mających na celu ochronę zabytków i zachowanie krajobrazu kulturowego, - wyznaczenie nowych terenów mieszkaniowych z zapewnieniem dostępu do infrastruktury technicznej jak i społecznej, - wzmacnianie infrastruktury społecznej, - wyznaczenie nowych terenów inwestycyjnych w oparciu o istniejący układ komunikacyjny i tereny uzbrojone w infrastrukturę techniczną oraz w sposób minimalizujący negatywny wpływ na jakość środowiska przyrodniczego i warunki zamieszkania, z zachowaniem obowiązujących przepisów, - wykluczenie lokalizacji zabudowy chronionej akustycznie w bezpośrednim sąsiedztwie terenów kolejowych, - wyznaczenie nowych terenów mieszkaniowych z uwzględnieniem uwarunkowań demograficznych, - zapewnienie niezbędnych rezerw terenowych pod lokalizację systemów infrastruktury technicznej obsługującej obszary aktywności gospodarczej, - rozbudowa zintegrowanej sieci transportowej oraz sieci infrastruktury technicznej, - dążenie do zapewnienia dostępności komunikacyjnej ośrodka miejskiego za pomocą komunikacji publicznej i rowerowej, - uwzględnienie w zagospodarowaniu terenów zagrożonych powodzią oraz budowy niezbędnej infrastruktury służącej ograniczaniu ryzyka powodziowego i skutków powodzi.

2. WYMIAR SPOŁECZNY

2.1. DEMOGRAFIA

Uwarunkowania demograficzne stanowią jeden z najważniejszych czynników stanowiących o możliwościach i kierunkach rozwoju gmin.

Już w poprzednich dokumentach strategicznych (**Program Rozwoju Gminy Żary o statusie miejskim na lata 2016 – 2023 oraz Program Rozwoju Lokalnego przygotowany w 2020 roku i realizowanym od 2021 do 2024 r.**) wskazano, że demografia w przypadku miasta Żary jest główną determinantą rozwoju.

Przy liczbie mieszkańców miasta w 2014 r. wynoszącej 38.527 osób problem był opisywany następująco: *„Sytuacja demograficzna ludności miasta Żary odzwierciedla typowe dla regionu lubuskiego problemy demograficzne, do których należą: niekorzystna struktura wiekowa ludności, niski przyrost naturalny, wysoce ujemne saldo migracji, szczególnie migracji zagranicznych.*

Największym problemem sfery społecznej Żar, z którą miasto boryka się od wielu lat, jest duża migracja ludności, szczególnie osób młodych i mobilnych do pracy. Ujemne saldo migracji w Żarach jest jednym z najgorszych w powiecie żarskim. ¼ ludności wyjeżdżającej z Żar, migruje za granicę, co oznacza w większości przypadków migrację zarobkową z powodu niekorzystnej sytuacji ekonomicznej mieszkańców miasta.”¹¹

W roku 2019 na podstawie danych z gminnego rejestru mieszkańców gminę Żary o statusie miejskim zamieszkiwało 36.604 mieszkańców.¹²

„Struktura wiekowa miasta wskazuje, że zauważalny jest wzrost liczby osób w wieku emerytalnym i spadek liczby osób w wieku produkcyjnym. Wskaźniki obciążenia demograficznego wskazują, że w przypadku Żar w ostatnich latach mamy do czynienia rosnącym współczynnikiem obciążenia demograficznego osobami starszymi. Wpływ na strukturę ludności w przyszłości i zmiany demograficzne ma przyrost naturalny, który dla Żar ma wartość ujemną i wyraźnie się pogłębia. Liczba cudzoziemców zameldowanych w Żarach rośnie bardzo znacznie. W latach 2017-2019 zwiększenie wynosi 269%.”¹³

Zgodnie z rejestrem gminnym mieszkańców w 2022r w Żarach mieszkało 34 391 osób.¹⁴

¹¹ Program Rozwoju Gminy Żary o statusie miejskim na lata 2016-2023

¹² Plan Rozwoju Lokalnego gminy Żary o statusie miejskim, 2020.

¹³ Plan Rozwoju Lokalnego gminy Żary o statusie miejskim, 2020.

¹⁴ Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022.

W latach 2014/2022 liczba ludności w Żarach zmniejszyła się o 4 136 osób(ok. 11%).

Poniżej w tabelach są prezentowane zmiany w strukturze demograficznej społeczności miasta.

Tabela 1 Struktura wiekowa i wskaźniki zmian demograficznych

Wyszczególnienie	31.12.2016r.		31.12.2017r.		31.12.2018 r.		31.12.2021	
Liczba ludności, w tym*:	38.048		37.907		37.682		35 673	
- w wieku przedprodukcyjnym	6.487	17%	6.438	17%	6.427	17,1%	6 095	17%
- w wieku produkcyjnym	23.434	61,6%	23.020	60,7%	22.533	59,8%	20 549	57,6%
- w wieku poprodukcyjnym	8.127	21,4%	8.449	22,3%	8.722	23,1%	9 029	25,3%
Urodzenia żywe na 1000 ludności	9,69		10,14		8,97		7,55	
Zgony na 1000 ludności	10,29		10,22		11,48		15,71	
Przyrost naturalny na 1000 ludności	- 0,60		- 0,08		- 2,51		-8,16	
Małżeństwa na 1000	5,4		5,32		5,11		3,79	
Saldo migracji na 1000 mieszkańców	- 4,2		- 3,4		- 5,1		-4,74	
Saldo migracji zagranicznych	- 10		- 57		- 2		-0,25	

Źródło: GUS-BDL

W bazie GUS dane za rok 2022 nie były jeszcze dostępne. Dane z rejestrów miasta Żary za rok 2022 są jeszcze bardziej pesymistyczne. Zmniejszanie się liczby mieszkańców jest jeszcze bardziej widoczne.

Do analizy wskaźnikowej użyto wskaźników z raportu Sytuacja społecznoekonomiczna Żary gmina miejska 0811021 23-05-2023 wygenerowanego z Monitora Rozwoju Lokalnego prowadzonego przez Związek Miast Polskich.

1.Wskaźnik potencjału demograficznego (%)

Liczba mieszkańców w wieku 25-34 w liczbie mieszkańców ogółem - wskaźnik obrazujący przyszły potencjał demograficzny i atrakcyjność miasta dla młodych mieszkańców, którzy są w wieku najbardziej rozwojowym pod względem demograficznym, społecznym i gospodarczym.

F. Udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym (%)

Stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby ludności aktywnej ekonomicznie. •

G. Wskaźnik obciążenia demograficznego (%)

W demografii jako wskaźnik obciążenia demograficznego przyjmuje się liczbę osób w wieku nieprodukcyjnym (przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym) w stosunku do liczby ludności w wieku produkcyjnym.

Tabela 2 Wskaźniki demograficzne potencjału rozwojowego miasta

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika
Wskaźnik potencjału demograficznego(%)	15,05	14,64	13,99	13,43	12,38	11,87	78,82
Udział bezrobotnych w liczbie osób w wieku produkcyjnym (%)	2,69	1,85	1,79	1,68	2,55	2 2,00	74,58
Wskaźnik obciążenia demograficznego (%)	62,36	64,67	67,23	69,36	72,19	73,60	118,02

Źródło: Raport Sytuacja społecznoekonomiczna Żary gmina miejska 0811021 23-05-2023. Monitor Rozwoju Lokalnego Związek Miast Polskich

Analiza wskaźnikowa wskazuje bardzo wyraźnie na zmniejszanie się potencjału rozwojowego obrazowanego udziałem w populacji ludzi młodych oraz relacją liczby bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym. Wskazują one na przyszłe ograniczenia na rynku pracy wynikające z braku zastępowania pokoleń oraz braku bufora jakim są bezrobotni.

Z drugiej strony, bardzo wyraźnie rośnie wskaźnik obciążenia demograficznego. Obydwa typy wskaźników zgodnie z prognozami demograficznymi będą nadal poruszać się w tych samych kierunkach pogarszając tym samym obraz demograficzny społeczeństwa.

W wyniku wojny wywołanej przez Rosję wystąpił czynnik nadzwyczajny, którego znaczenie trudno przewidzieć, ze względu na dużą dynamikę ruchów migracyjnych związanych z tym wydarzeniem. Agresja Rosji na Ukrainę spowodowała ogromną falę migracji, której część dotarła do Polski. Trudno jest ocenić w jakim stopniu Ukraińcy pozostając na stałe lub na dłuższy czas wpłyną na sytuację demograficzną miasta. W badaniu "Uchodźcy z Ukrainy w Polsce" przeprowadzonym pomiędzy 23 marca a 3 kwietnia 2022r., prowadząc wywiady indywidualne (CAPI F2F) z 400 pełnoletnimi obywatelami i obywatelkami Ukrainy, którzy przybyli do Polski po 24 lutego br. Wskazano na następujące zjawiska: "Zaledwie co czternasty (7 proc.) z 2,7 mln uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy, którzy od 24 lutego przekroczyli granicę z Polską, bierze pod uwagę pozostanie w Polsce na stałe. Jak najszybciej – kiedy tylko zakończy się wojna – wrócić do domu chce 56 proc. Ukrainek i Ukraińców. Co z resztą? Planują wrócić do siebie, ale nim tak się stanie, chcieliby zostać w Polsce przez pewien czas: 18 proc. przez kilka lat, 6 proc. około roku". Trwanie wojny i postępujące zniszczenia w Ukrainie mogą znacząco wpłynąć na plany powrotu.

Tabela 3 Dzieci i młodzież ucząca się w Żarach

	Rok szkolny 2022/2023
Liczba dzieci w szkołach podstawowych	3130
Liczba dzieci w przedszkolach	1393
Liczba dzieci uczących się w szkołach ponadpodstawowych	3423 powiat 2495 miasto Ukraińcy 61
Liczba dzieci z Ukrainy w przedszkolach	43
Liczba dzieci z Ukrainy uczących się w szkołach ponadpodstawowych	167

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z UM w Żarach

Oficjalnie w Żarach jest zameldowanych 144 Ukraińców, w tym 27 dzieci. Dane z systemu edukacyjnego pokazują, że liczba imigrantów z Ukrainy jest kilkukrotnie wyższa od oficjalnej liczby Ukraińców zameldowanych w Żarach. Dzieci ukraińskie ze szkół podstawowych i przedszkoli stanowią 4,65% wszystkich uczących się w Żarach na tym poziomie. Wśród młodzież ze szkół ponadpodstawowych to 2,4%. Trzeba jednak zaznaczyć, że w żarskich szkołach ponadpodstawowych uczy się młodzież z całego powiatu.

Zgodnie z raportem o stanie gminy „Raport 2022”, Liczba cudzoziemców, którzy otrzymali pozwolenie na pracę wg. krajów pochodzenia, dane powiatowe wg. PUP Żary wskazują na zatrudnienie 1520 cudzoziemców, z czego 81,7 % stanowią Ukraińcy, 9,3% Białorusini a pozostałą część stanowią Gruzini, Ormianie i mieszkańcy federacji Rosyjskiej. Nieco zmniejszyła się liczba pracujących obcokrajowców w 2022 r. w porównaniu do 2021 r., ale przed wojną zezwolenia wydawane były tylko na pół roku, a obecnie status uchodźców jest zupełnie inny. Dane powyższe dotyczą całego powiatu.

Taka liczba imigrantów stanowi poważny potencjał w bardzo mocno zagrożonym wyludnieniem mieście. Ocena wpływu populacji imigrantów z Ukrainy jest utrudniona ze względu na niepewność ich zamiarów związaną z losami wojny w Ukrainie. W badaniu "Uchodźcy z Ukrainy w Polsce" przeprowadzonym pomiędzy 23 marca a 3 kwietnia br., prowadząc wywiady indywidualne (CAPI F2F) z 400 pełnoletnimi obywatelami i obywatelkami Ukrainy, którzy przybyli do Polski po 24 lutego br. Wskazano na następujące zjawiska: "Zaledwie co czternasty (7 proc.) z 2,7 mln uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy, którzy od 24 lutego przekroczyli granicę z Polską, bierze pod uwagę pozostanie w Polsce na stałe. Jak najszybciej – kiedy tylko zakończy się wojna – wrócić do domu chce 56 proc. Ukraińek i Ukraińców. Co z resztą? Planują wrócić do siebie, ale nim tak się stanie, chcieliby zostać w Polsce przez pewien czas: 18 proc. przez kilka lat, 6 proc. około roku".¹⁵ Trwanie wojny i postępujące zniszczenia w Ukrainie mogą znacząco wpłynąć na plany powrotu.

Charakterystyka demograficzna tej grupy pokazuje, że ominują w niej kobiety - 93,5%, średni wiek 38 lat (zaledwie 5 proc. uchodźczyń jest w wieku emerytalnym). Z badania wynika, że 37 proc. z nich ma jedno dziecko, 18 proc. – dwa, zaś 8 proc. trzy i więcej. Zmiana w stosunku do emigrantów zarobkowych przyjeżdżających do Polski przed wojną oprócz charakterystyki demograficznej dotyczy znajomości języka polskiego. Większość z nich nie mówi po polsku. Z perspektywy obecnych tendencji demograficznych jest to grupa obiecująca. Pokazane powyżej trendy demograficzne są najpoważniejszą barierą rozwojową miasta. Biorąc pod uwagę niski poziom bezrobocia, w obecnej sytuacji demograficznej zaspokojenie potrzeb pracodawców będzie się odbywać poprzez sprowadzanie pracowników z zagranicy.

Podsumowanie.

Bardzo niekorzystna sytuacja demograficzna miasta wpływa obecnie a w przyszłości będzie wpływać jeszcze bardziej znacząco na całą sferę gospodarczą miasta ograniczając znacząco ilość i jakość zasobów ludzkich, zakres i skalę usług społecznych i dochody miasta.

- Depopulacja – zmniejszanie się liczby mieszkańców, której główną przyczyną jest ujemny przyrost demograficzny; ubytek ludności związany z ujemnym przyrostem naturalnym nie jest rekompensowany przez migracje wewnętrzne i zewnętrzne.
- Wyraźna tendencja do zwiększanie się udziału osób w wieku poprodukcyjnym kosztem grupy produkcyjnej stwarza zagrożenia dla dalszych możliwości rozwojowych miasta.
- Udział osób w wieku produkcyjnym znajduje się w trendzie spadkowym,
- Ubytek siły roboczej na żarskim rynku pracy wynika z braku zastępowania pokoleń na rynku pracy.
- Bardzo duże zapotrzebowanie rynku pracy stawia zasób siły roboczej jako jeden z najważniejszych czynników, które mogą stać się ograniczeniem rozwoju miasta.

¹⁵ raport specjalny „Uchodźcy z Ukrainy w Polsce”, który powstał po przeanalizowaniu wyników badania socjologicznego przeprowadzonego w dniach 23 marca – 3 kwietnia 2022 roku przez Platformę Migracyjną EWL oraz Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego.

- Zwiększanie udziału pracowników pochodzących z innych krajów w perspektywie najbliższych lat staje się konieczne dla utrzymania tempa rozwoju gospodarki.
- Konsekwencje zwiększania się udziału seniorów w populacji:
 - ✓ Zwiększenie zapotrzebowania na usługi opiekuńcze dla seniorów, w tym specjalistyczne, całodobowe, szczególnie dla osób niesamodzielnych, samotnych, niepełnosprawnych, również umysłowo.
 - ✓ Potrzeba dostosowania wszystkich usług publicznych do potrzeb seniorów, w tym, zbliżanie usług do miejsca zamieszkania seniorów.
 - ✓ Zmniejszenie wpływów podatkowych z tytułu udziału gminy w podatku PIT i ograniczenie możliwości budżetowych miasta.
 - ✓ Zwiększenie wydatków z tytułu większego zapotrzebowania i wyższej jakości oczekiwanych usług.

2.2. OPIEKA NAD DZIEĆMI DO LAT 3 ORAZ EDUKACJA-USŁUGI I INFRASTRUKTURA

Opieka nad dziećmi do lat 3

W roku 2022 populacja urodzeń dzieci w naszej gminie w stosunku do 2021 r. obniżyła się o około 10 %. Nadal jednak utrzymuje się zapotrzebowanie na miejsca opieki oraz obserwowana jest tendencja do obejmowania opieką instytucjonalną dzieci w coraz młodszym wieku. W mieście działa 5 żłobków, publicznych (2) i niepublicznych (3)¹⁶.

Tabela 4 Żłobki w Żarach

Lp.	Jednostka/nazwa
1.	Niepubliczny żłobek "Bajkowy Miś"
2.	Żłobek ZAKĄTEK MALUCHA
3.	Żłobek Miejski Nr 3 w Żarach
4.	Żłobek Miejski Nr 1 w Żarach
5.	Żłobek Niepubliczny "Chatka Puchatka" w Żarach

Źródło: opracowanie własne na podstawie rejestru empatia.pl

W roku 2021 działało 6 jednostek (2 publiczne oraz 4 niepubliczne a także 4 opiekunów dziennych zapewniających 29 miejsc dla dzieci¹⁷). W roku 2022 na terenie miasta dostępne były 333 miejsc dla dzieci oraz 29 miejsc u dziennych opiekunów. W roku 2021 było ich 334.

¹⁶ Dane na podstawie rejestru empatia, rok 2023

¹⁷ Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022.

Tabela 5 Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach

Gmina	odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach (%)					
	ogółem					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Żary	19,0	20,5	29,7	25,6	31,3	-

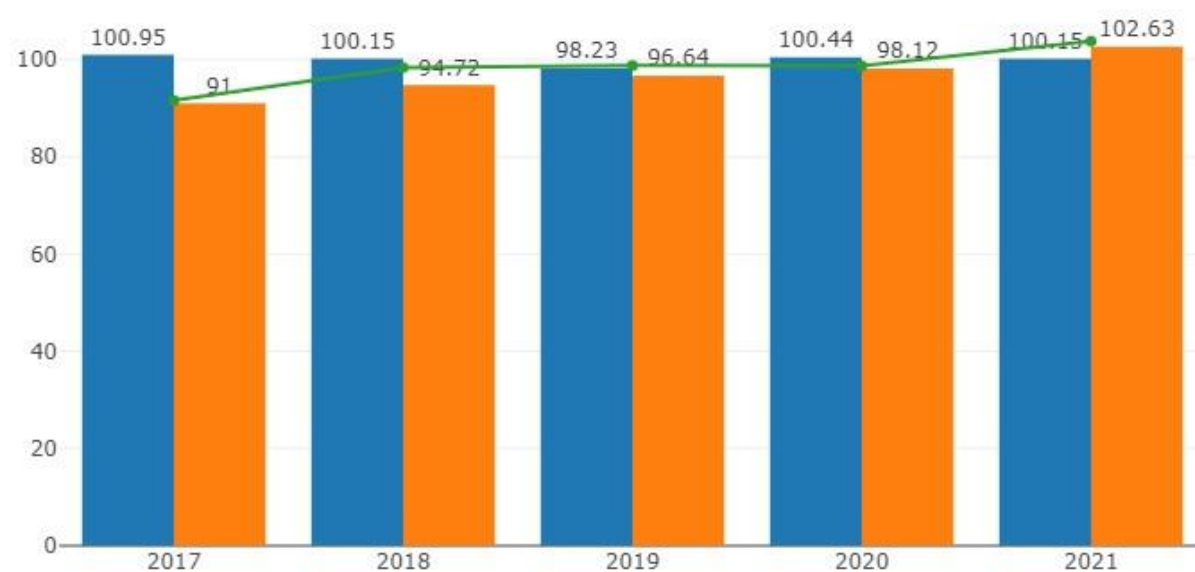
Źródło: GUS-BDL

Tabela 6 Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach (od 2012 również w klubach dziecięcych) do liczby dzieci w grupie wieku do lat 3 (bez trzylatków)

Gmina	Wartość	Zmiana
Bolesławiec	1,027556	0,31436
Nowa Sól	0,121178	0,690269
Żagań	-0,35217	0,472414
Żary	-0,12847	-0,71801

Źródło: <https://gminy.monitorrozwoju.pl/indicators/384>

Wykres 1 Podaż miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych w relacji do potencjalnego popytu

Źródło: monitorrozwoju.pl

Wskaźnik obrazuje podaż miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych w relacji do potencjalnego popytu. Wynik Żar w badanym okresie jest wyższy niż średnia w grupie porównawczej, na przestrzeni tego czasu zmieniał się zaliczając niewielkie odchylenia.

Tabela 7 Opieka żłobkowa - wskaźniki

Nazwa	dzieci w żłobkach, oddziałach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3				
	2017	2018	2019	2020	2021
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Bolesławiec	84	62	66	83	141
Nowa Sól	85	118	98	194	206
Żagań	147	196	222	242	277
Żary	190	205	297	256	313
Nazwa	miejsca w żłobkach, oddziałach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3				
	2017	2018	2019	2020	2021
	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]
Bolesławiec	83	62	66	82	142
Nowa Sól	75	136	132	248	250
Żagań	174	292	234	285	322
Żary	201	215	320	334	373

Źródło: GUS-BDL

Sieć placówek edukacyjnych (sieć przedszkoli oraz szkół podstawowych -publicznych i niepublicznych)

Różnorodność, dostępność i jakość usług oraz infrastruktury ma kluczowe znaczenie dla warunków życia mieszkańców. Wpływa to na atrakcyjność miasta oraz decyzje osiedleńcze - zatrzymanie osób młodych /możliwość pozyskania nowych mieszkańców. Ośrodki miejskie pełnią funkcję centrów usług dla swoich obszarów funkcjonalnych - osoby zamieszkujące okoliczne gminy przyjeżdżają do miasta, aby korzystać z usług niedostępnych na ich terenie. Atrakcyjne usługi mogą również przyciągać przyjezdnych z odległych obszarów, co przekłada się na wzrost liczby użytkowników. Rosnąca liczba odbiorców stabilizuje popyt oraz przyczynia się do rozszerzania zakresu i dalszej poprawy jakości usług. Należy do nich edukacja i wychowanie oraz opieka nad dziećmi do lat 3.

Miasto Żary jest organem prowadzącym dla 4 szkół podstawowych, 5 przedszkoli oraz Zespołu Szkolno-Przedszkolnego z Oddziałami Integracyjnymi i Zespołu Szkolno-Przedszkolnego, w których uczy się 2 497 uczniów w szkołach podstawowych i 1180 dzieci przedszkolnych¹⁸, są to:

- Szkoła Podstawowa nr 1 im. Fryderyka Chopina, ul. Szymanowskiego 8,
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. Janusza Korczaka, ul. Gabrieli Zapolskiej 16,
- Szkoła Podstawowa nr 5 im. Polskich Noblistów, ul. Okrzei 19,
- Szkoła Podstawowa nr 8 im. Chrobrego, ul. Partyzantów 9,
- Miejskie Przedszkole nr 2 im. Jana Brzechwy, ul. 1 Maja 3a,
- Miejskie Przedszkole nr 3 im. Fundacji „Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy”, ul. 11 Listopada 22,
- Miejskie Przedszkole nr 7 im. Marii Konopnickiej, ul. Szymanowskiego 2,
- Miejskie Przedszkole nr 8 im. Misia Uszatka - Przyjaciela Przyrody, ul. Górnośląska 28,
- Miejskie Przedszkole nr 10 im. Bajka, ul. Okrzei 15 (z oddziałami przy ul. Częstochowskiej),
- Zespół Szkolno-Przedszkolny z oddziałami integracyjnymi, ul. Parkowa 10,
- Zespół Szkolno-Przedszkolny, ul. Pułaskiego 4a.

Sieć żarskich szkół i przedszkoli w 2022 r. uzupełniały placówki niepubliczne: 5 przedszkoli i 4 szkoły podstawowe, z których jedna z dniem 31 sierpnia 2022 r. zakończyła działalność.

Przedszkola niepubliczne:

- Społeczne Przedszkole, pl. Inwalidów 12,
- Niepubliczne Przedszkole Chatka Puchatka, ul. Czerwonego Krzyża 25 b,
- Niepubliczne Przedszkole Groszki, ul. Czerwonego Krzyża 25 a,
- Niepubliczne Przedszkole eNCe-peNCe, ul. Strzelców 8,
- Niepubliczne Przedszkole Terapeutyczne Orzeszek, ul. Pułaskiego 7b.

Niepubliczne szkoły podstawowe:

- Katolicka Szkoła Podstawowa, ul. Kalinowskiego 15,
- Społeczna Szkoła Podstawowa, ul. Broni Pancерnej 5,
- Szkoła Podstawowa ZDZ, ul. Żagańska,
- Niepubliczna Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka, ul. Częstochowska 15.

Przedszkola w Żarach

¹⁸ Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022.

W roku szkolnym 2022/2023 w Żarach funkcjonowało 12 przedszkoli (7 publicznych: 5 miejskich przedszkoli oraz dwa zespoły szkolno-przedszkolne oraz 5 niepublicznych). Uczęszcza do nich 1393 dzieci. Wśród nich są również dzieci z Ukrainy -43 dzieci¹⁹.

Porównując podstawowe wskaźniki dotyczące wychowania przedszkolnego stwierdza się, że miasto Żary zabezpiecza potrzeby mieszkańców w zakresie wychowania przedszkolnego – świadczy o tym najwyższy wskaźnik liczby miejsc w przedszkolach na 1 000 mieszkańców oraz mniejsze obciążenie oddziałów przedszkolnych (niższa liczba dzieci przypadająca na 1 miejsce).

Tabela 8 Przedszkola w Żarach-wskaźniki

przedszkola-ogółem					
2017	2018	2019	2020	2021	2022
[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]
11	11	11	11	12	-
przedszkola-oddziały					
2017	2018	2019	2020	2021	2022
[-]	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]
61	61	60	58	60	-
przedszkola-miejsca					
2017	2018	2019	2020	2021	2022
[msc.]	[msc.]	[msc.]	[msc.]	[msc.]	[msc.]
1 337	1 376	-	-	-	-
przedszkola-dzieci					
2017	2018	2019	2020	2021	2022
[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
1 379	1 381	1 390	1 377	1 373	-

Źródło: GUS-BDL

Wskaźnik obrazuje liczbę dzieci w przedszkolach w relacji do potencjalnego popytu w Żarach oraz w gminach zaliczonych do grupy porównawczej.

Tabela 9 Wskaźnik: Stosunek liczby dzieci w przedszkolach (bez specjalnych) do liczby dzieci w wieku 3-6 lat (%)

Gmina	Wartość	Zmiana
Bolesławiec	1,027556	0,31436
Nowa Sól	0,121178	0,690269

¹⁹ Źródło: dane z UM w Żarach.

Żagań	-0,35217	0,472414
Żary	-0,12847	-0,71801

Źródło: <https://gminy.monitorrozwaju.pl/indicators/385>

Szkoły podstawowe

Zgodnie z danymi GUS w 2021 roku na terenie miasta Żary funkcjonowało 12 szkół podstawowych. Łącznie w szkołach podstawowych zlokalizowanych na terenie Żar uczy się 3 271 uczniów. Na przełomie roku w roku szkolnym 2022/2023 działało 9 szkół podstawowych (6 publicznych oraz 3 niepubliczne), uczęszczało do nich 3130 uczniów. Wśród uczniów są również dzieci z Ukrainy.

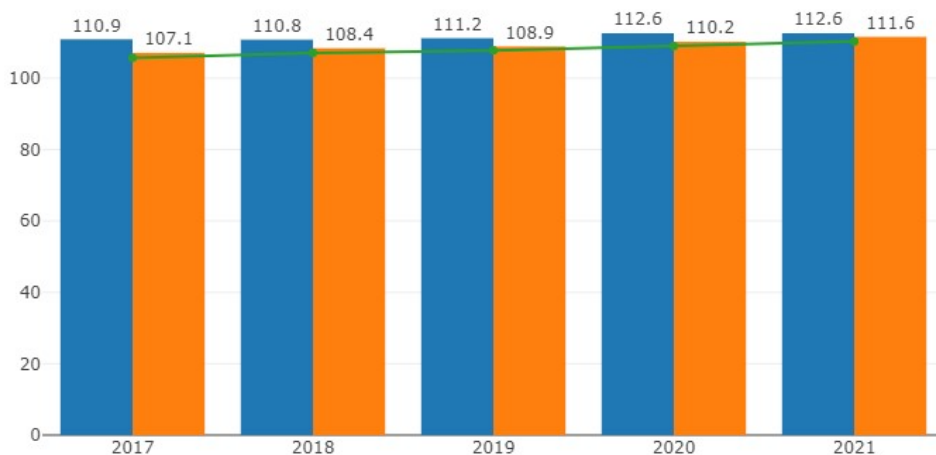
Tabela 10 Wskaźnik solaryzacji szkół brutto dla szkół podstawowych

Nazwa	Wartość	Zmiana
Bolesławiec	0,790623	0,252527
Nowa Sól	-0,39672	0,482336
Żagań	-0,50305	0,390394
Żary	0,093887	-0,29417

Źródło: <https://gminy.monitorrozwaju.pl/indicators/371>

Na poniższym wykresie widać, że w przypadku Żar wskaźnik ten jest podobnym poziomie w badanym okresie (wzrastał systematycznie) i jest wyższy niż średnia w grupie porównawczej. Wartość tego wskaźnika (powyżej 100) oznacza również, że w żarskich szkołach uczą się również dzieci spoza gminy, zapewne z gmin sąsiednich.

Wykres 2 Wskaźnik skolaryzacji brutto

Źródło: monitorrozwaju.pl

Tabela 11 Szkoły podstawowe w Żarach-wskaźniki

Gmina	Liczba szkół-ogółem					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]
Żary	11	11	11	12	12	-
	Uczniowie					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
	2 926	3 300	3 268	3 308	3 271	-

Źródło: GUS-BDL

Jakość nauczania w żarskich szkołach obrazują wyniki egzaminu ósmoklasistów. Poniżej analiza wyników z lat 2019-2021, na tle powiatu żarskiego oraz wyników dla regionu lubuskiego. Średnie wyniki żarskich szkół są lepsze niż średnie wyniki dla powiatu czy regionu.

Tendencja ta utrzymała się również w roku 2022. Na egzaminie z języka polskiego uczniowie Szkoły Podstawowej nr 2 uzyskali wynik egzaminu wyższy niż województwo

i kraj. Na egzaminie z matematyki uczniowie Szkoły Podstawowej nr 2 i nr 8 uzyskali wynik wyższy niż województwo i kraj.

Na egzaminie z języka angielskiego uczniowie Szkoły Podstawowej nr 2, a na egzaminie z języka niemieckiego wszystkie szkoły podstawowe uzyskały wynik egzaminu wyższy niż województwo i kraj²⁰.

Tabela 12 Wyniki egzaminów ósmoklasisty z ostatnich 3-lat (2019-2021)

rok	Jednostka	Średnie wyniki (%)			
		matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
2019	Polska	45	63	59	42
	Województwo lubuskie	41,69	60,76	58,39	40,50
	Powiat żarski	matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
		41,08	62,08	59,33	39,89
	Miasto Żary	matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
		44,99	65,46	63,36	38,02

²⁰ Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022.

2020	Polska	matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
		46	59	54	46
	Województwo lubuskie	matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
		41,93	56,43	52,56	42,85
	Powiat żarski	matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
		43,78	56,22	52,94	41,10
	Miasto Żary	matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
		50,28	60,04	50,63	35,17
2021	Polska	matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
		47	60	66	49
	Województwo lubuskie	matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
		43,12	57,37	64,07	47,87
	Powiat żarski	matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
		42,75	57,39	67,12	42,59
	Miasto Żary	matematyka	j. polski	j. angielski	j. niemiecki
		47	61	71	37

Źródło: cke.gov.pl

Szkoły ponadpodstawowe

Szkoły ponadpodstawowe pozostają w gestii starosty żarskiego lub innych podmiotów, a nie władz miasta. Ich struktura wygląda następująco.

W Żarach znajdują się 4 licea ogólnokształcące, w których w 37 oddziałach uczyło się 839 uczniów²¹. W 2021 zarejestrowano 217 absolwentów. Dla porównania w 2008 roku w Żarach placówkę miało 7 liceów ogólnokształcących, w których w 55 oddziałach uczyło się 1 334 uczniów. W 2008 zarejestrowano 449 absolwentów. W rankingu „Perspektyw” z 2002 r. Społeczne Liceum w Żarach było sklasyfikowane na drugim miejscu w regionie i 91 w Polsce. Liceum Ogólnokształcące im. B. Prusa zajęło 18 miejsce w regionie i 965 lokatę w kraju²².

W Żarach znajdują się 4 Branżowe szkoły I stopnia, w których w 29 oddziałach uczyło się 557 uczniów. W grupie wiekowej 3-24 lata na poziomie ponadgimnazjalnym (16-18 lat) kształcą się 16,3% mieszkańców (15,9% wśród dziewczyn i 16,7% wśród chłopaków). Na 1 oddział w szkołach ogólnokształcących przypada 22,7 uczniów. 19,2 uczniów przypada na oddział w branżowych szkołach I stopnia²³.

²¹ Dane dot. 2021 r. źródło: polskawliczbach.gov.pl

²² <https://2022.licea.perspektywy.pl/rankings/ranking-lubuski>

²³ Dane dot. 2021 r. źródło: polskawliczbach.gov.pl

Szkolnictwo wyższe w Żarach

W Żarach funkcjonuje Łużycka Szkoła Wyższa in. Jana Benedykta Solfy, a wcześniej Wyższa Łużycka Szkoła Humanistyczna, dla której organem prowadzącym jest Holding Edukacyjny sp. z o.o. w Pleszewie, powstała w 2004 r. (wówczas organem prowadzącym był Zakład Doskonalenia Zawodowego w Zielonej Górze; zmiana nazwy i organu prowadzącego miała miejsce w roku 2015). Szkoła oferuje kształcenie na studiach jednolitych magisterskich, pierwszego stopnia (licencjackich i inżynierskich), drugiego stopnia (magisterskich), oraz podyplomowych. W ramach dostępnych kierunków, kandydaci mogą wybrać zarówno kierunki ścisłe, jak i humanistyczne²⁴. Uczelnia składa się z 3 katedr: Katedry Logistyki i Bezpieczeństwa narodowego, Katedry Podstaw Pedagogiki, Katedry Administracji, Zarządzania, Finansów i Rachunkowości. W strukturze uczelni jest również Biblioteka Uczelniczna, Wydawnictwo Naukowe oraz Biuro Karier. Działał również żłobek, ale pandemia covid-19 spowodowała jego zamknięcie.

Kierunki kształcenia dostępne w ŁSW:

- pedagogika
- logistyka
- bezpieczeństwo narodowe
- administracja

Szkoła prowadzi też kształcenie na studiach podyplomowych oraz różnego rodzaju kursach²⁵.

Uczelnia utrzymuje relacje z otoczeniem społecznym. Współpracuje z władzami samorządu terytorialnego Miasta Żary, Powiatu Żarskiego i Powiatu Żagańskiego. Uczelnia utrzymuje też relacje z wieloma instytucjami, przedsiębiorstwami, organizacjami, w tym różnymi z podmiotami społecznymi i oświatowymi bliższego środowiska oraz szerszego regionu. 2017 roku przy Uczelni został powołany Konwent Ekspertów, który skupia przedstawicieli pracodawców i jednostek samorządu terytorialnego oraz samorządu zawodowego, instytucji i stowarzyszeń naukowych, zawodowych i twórczych, organizacji pracodawców, instytucji finansowych oraz organizacji samorządu gospodarczego. Konwent pełni funkcje opiniodawcze i doradcze w sprawach ważnych dla uczelni²⁶.

Podsumowanie:

- **Sieć placówek edukacyjnych (przedszkoli oraz szkół podstawowych) jest optymalna; sieć publiczna uzupełniona jest przez niepubliczne;**
- **Poziom edukacji w szkołach podstawowych jest na wysokim poziomie, o czym świadczą wyniki egzaminów ósmoklasisty, szczególnie w zakresie języków obcych;**
- **Sieć żłobków oraz innych form opieki nad dziećmi do lat 3 nie jest wystarczająca, ale liczba miejsc w tych jednostkach systematycznie się powiększa, podobnie jak liczba dzieci objętych tą formą opieki.**

²⁴ lsw.edu.pl

²⁵ <https://lsw.edu.pl/index.php/uczelnia/o-uczelni/>

²⁶ <https://lsw.edu.pl/index.php/uczelnia/o-uczelni/>

- **Miasto Żary ma wysoki współczynnik skolaryzacji brutto; jego poziom wskazuje na to, że w żarskich szkołach uczą się również dzieci spoza miasta (Żary to siedziba powiatu, ośrodek rozwoju gospodarczego, społecznego i edukacyjnego dla ŻŻOF oraz dla powiatu)**
- **Miejskie jednostki edukacyjne są systematycznie dofinansowywane w zakresie poprawy infrastruktury, jednak nadal niezbędne są inwestycje oraz unowocześnienie wyposażenia.**
- **Na terenie miasta funkcjonuje również sieć szkół ponadpodstawowych zarządzanych przez starostę żarskiego. Oprócz tego funkcjonuje również szkoła wyższa-Łużycka Szkoła Wyższa. Brak danych na temat liczby studentów powoduje, że trudno oszacować zakres oddziaływania tej szkoły.**

2.3. POLITYKA SPOŁECZNA W ŻARACH

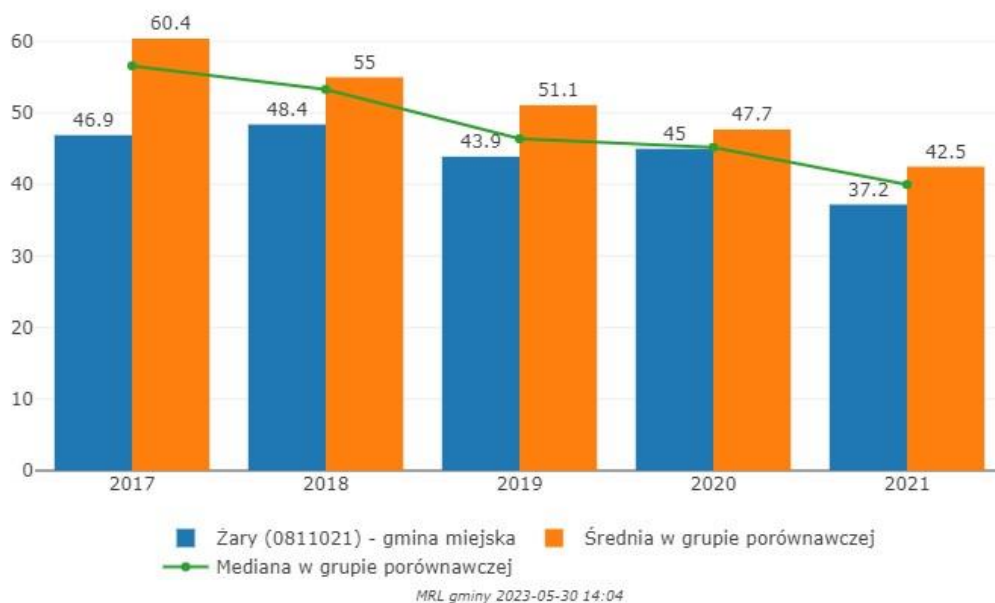
Pomoc społeczna

Żary realizują zadania z zakresu pomocy społecznej za pośrednictwem jednostki organizacyjnej, tj. Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (MOPS), za pośrednictwem Wydziału Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego w Żarach, który prowadzi sprawy z zakresu świadczeń rodzinnych i funduszu alimentacyjnego, z zakresu świadczeń wychowawczych i zasiłków dla opiekunów, oraz poprzez inne podmioty działające w zakresie polityki społecznej, np. organizacje pozarządowe.

Dane wskazują, że liczba osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) spada i wskaźnik ten jest niższy niż średnia w grupie porównywanych miast.

Wykres 3 Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców

5.3.1 Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców

Źródło: monitorrozowju.pl

Podobnie jest w przypadku dodatków mieszkaniowych, co zostało skazane w tabeli poniżej.

Tabela 13 Dodatki mieszkaniowe na 1000 mieszkańców

liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych na 1000 mieszkańców							
Miasto	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	124	108	92	77	73	-51	-41,13%
Nowa Sól	205	176	148	130	135	-70	-34,15%
Żagań	197	183	165	154	163	-34	-17,26%

Żary	131	126	110	104	99	-32	-24,43%
-------------	------------	------------	------------	------------	-----------	------------	----------------

Źródło: analizy.monitorrozwoju.pl

Analizując wskaźnik dot. zasięgu głębokiego ubóstwa, czyli udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego w liczbie ludności ogółem, jego wartość dla Żar również wykazuje tendencje malejącą w analizowanym okresie. Jednak dynamika zmiany jest najniższa w grupie porównawczej.

Tabela 14 Zasięg głębokiego ubóstwa

Zasięg ubóstwa głębokiego (%)							
Miasto	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	1,7	1,3	1,2	1,4	1,2	-0,5	-29,41%
Nowa Sól	3,5	2,9	2,2	2,3	2,6	-0,9	-25,71%
Żagań	2,2	1,9	1,7	1,9	1,7	-0,5	-22,73%
Żary	3,2	3,3	2,9	2,8	2,7	-0,5	-15,63%

Źródło: analizy.monitorrozwoju.pl

Biorąc pod uwagę problemy wskazywane przez MOPS w sprawozdaniach merytorycznych ze swojej działalności, wynikające głównie ze zmieniającej się struktury społecznej, rośnie liczba osób wymagających opieki, niesamodzielnych, starszych, często niepełnosprawnych. Koszty usług opiekuńczych w analizowanym okresie wzrastają, podobnie jak koszty ponoszone przez budżet jst za pobyt osób w DPS. Wiąże się to również z tym, że rodziny osób wymagających opieki nie są w stanie się nimi opiekować, m.in. ze względu na inne miejsce zamieszkania. Należy się również spodziewać, że koszty te nadal będą wzrastać. Żary nie mają własnego Domu Pomocy Społecznej, oprócz Domu Dziennego Wsparcia/Dom Senior+, który nie jest placówką całodobową. Miasto aktualnie przygotowuje się do jego utworzenia, trwa etap projektowania.

Tabela 15 Usługi opiekuńcze

	2017	2018	2019	2020	2021	różnica	dynamika
Usługi opiekuńcze-liczba osób	171	187	189	181	172	1	0,58%
Koszt	1130464	1234088	1319351	1441536	1351297,74	220834,1	19,53%

Źródło: na podstawie danych MOPS w Żarach (sprawozdania z działalności merytorycznej MOPS)

Tabela 16 Koszty ponoszone przez Żary za pobyt osób w DPS wraz z liczbą osób

	2017	2018	2019	2020	2021	różnica	dynamika
--	------	------	------	------	------	---------	----------

Liczba osób	84	110	100	100	110	26	30,95%
koszt ponoszony przez miasto Żary na pobyt osób w DPS	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
	2154628	2613114	2995384	3142253	3338794	1184166	54,96%

Źródło: na podstawie danych MOPS w Żarach (sprawozdania z działalności merytorycznej MOPS)

Z analizy sprawozdań merytorycznych MOPS (2017-2021) wynika, że wzrastają koszty współfinansowania pieczy zastępczej.

Tabela 17 Koszty dot. współfinansowania pieczy zastępczej

	2017	2018	2019	2020	2021
Rodziny zastępcze	117 763,48	122 594,46	209 073,90	227 500,00	241 248,00
Powiatowe Domy Dziecka (Żary, Lubsko)	222 100,87	221 239,23	270 497,35	307 500,00	234 486,00
RAZEM	339864,35	343833,69	479571,25	535000	475734

Źródło: na podstawie danych MOPS w Żarach (sprawozdania z działalności merytorycznej MOPS)

Polityka mieszkaniowa w Żarach

MOPS w Żarach dysponuje własną infrastrukturą pomocy społecznej, w tym mieszkaniami chronionymi oraz readaptacyjnymi. Poniżej wykaz całej dostępnej infrastruktury.

Mieszkania MOPS w Żarach oraz inna dostępna infrastruktura:

Elementy infrastruktury, którymi dysponuje MOPS w Żarach²⁷:

- mieszkanie readaptacyjne: ul. Powstańców Wlkp.17/2
- mieszkanie readaptacyjne ul. Szkolna 5/11
- mieszkanie readaptacyjne ul. Moniuszki 32/2
- mieszkanie readaptacyjne ul. Szkolna 5/8
- mieszkanie chronione ul. Piastowska 6/1
- mieszkanie chronione ul. Moniuszki 21/1 (funkcjonuje od 2018 r.)
- mieszkanie chronione – Środowiskowy Dom Samopomocy ul. Żagańska 35/1

²⁷ Źródło: Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Żary na lata 2021-2030

- mieszkanie chronione – Środowiskowy Dom Samopomocy ul. Żagańska 20/1
- Warsztat Terapii Zajęciowej ul. Bohaterów Getta 19
- Świetlica Środowiskowa „Piątka” ul. Okrzei 35
- Dzienny Dom Wsparcia/ Dom Dzienny „Senior +” ul. Parkowa 8

Miasto podjęło starania dot. utworzenia własnego Domu Pomocy Społecznej wraz Dziennym Domem Pobytu. Działania przygotowawcze dot. opracowania dokumentacji podjęto w ramach projektu pt. „Żary, tu chcę żyć!!!” współfinansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021. W 2022 r. członkowie Zespołu wraz z Koordynatorem Projektu odbyli dwie wizyty studyjne w DPS w Zielonej Górze oraz DPS w Bolesławcu w celu zapoznania się z dobrymi praktykami w zakresie utworzenia DPS. W ramach konsultacji społecznych odbyło się spotkanie z Miejską Radą Seniorów oraz Uniwersytetem III Wieku podczas których omawiano plany utworzenia miejskiego DPS. Opracowano opis przedmiotu zamówienia wraz z wykazem pomieszczeń zgodnych z obowiązującymi standardami dotyczącymi dps i dziennych domów wsparcia oraz przygotowano wzór umowy. W wyniku przeprowadzonego przetargu wyłoniono Wykonawcę zamówienia na wykonanie dokumentacji projektowo-kosztorysowej utworzenia Domu Pomocy Społecznej z Dziennym Domem Wsparcia. Termin zakończenia prac związanych z zamówieniem ustalony jest do końca listopada 2023 r. Wykonanie prac zostało podzielone na III etapy. W listopadzie 2022 r. został zakończony i zaakceptowany I etap zamówienia. Zgodnie z umową II etap ma być zrealizowany do 31 sierpnia 2023 r, a III etap do 30 listopada 2023 r.²⁸

Mieszkania komunalne i socjalne w Żarach

Liczba mieszkań obu typów, które są dostępne w Żarach została wskazana w poniższych tabelach. Ich liczba jest wysoka, biorąc pod uwagę wielkość miasta. Liczba lokali komunalnych, w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest wysoka w porównaniu do średniej w grupie porównawczej.

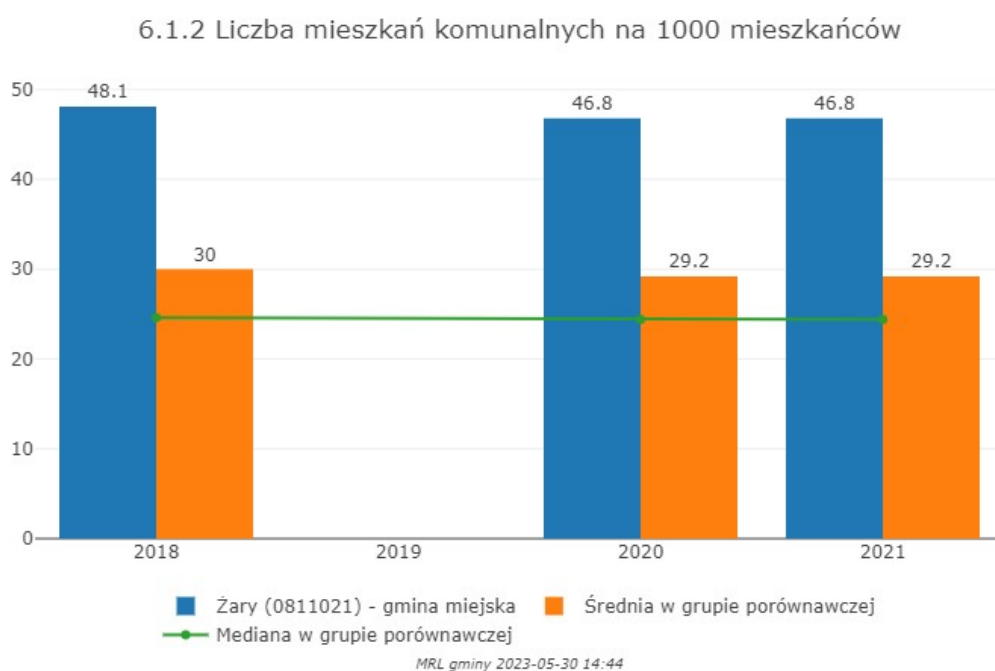
Tabela 18 Mieszkania komunalne i lokale socjalne w Żarach

mieszkania komunalne ogółem									
Mieszkania komunalne					powierzchnia użytkowa mieszkań				
2017	2018	2019	2020	2022	2017	2018	2019	2020	2022
[-]	[-]	[-]	[-]	[-]	[m2]	[m2]	[m2]	[m2]	[m2]
-	1 813	-	1 692	-	-	78 834	-	73 599	-
lokale socjalne									
lokale					powierzchnia użytkowa lokali				
2017	2018	2019	2020	2022	2017	2018	2019	2020	2022
[-]	[-]	[-]	[-]	[-]	[m2]	[m2]	[m2]	[m2]	[m2]
227	223	224	-	-	7 765	7 598	7 660	-	-

²⁸ Źródło: Raport z realizacji projektu pt. „Żary, tu chcę żyć!!!”;okres sprawozdawczy-lipiec 2021-marzec 2023.

Źródło: GUS-BDL

Wykres 4 Liczba mieszkań komunalnych na 1000 mieszkańców

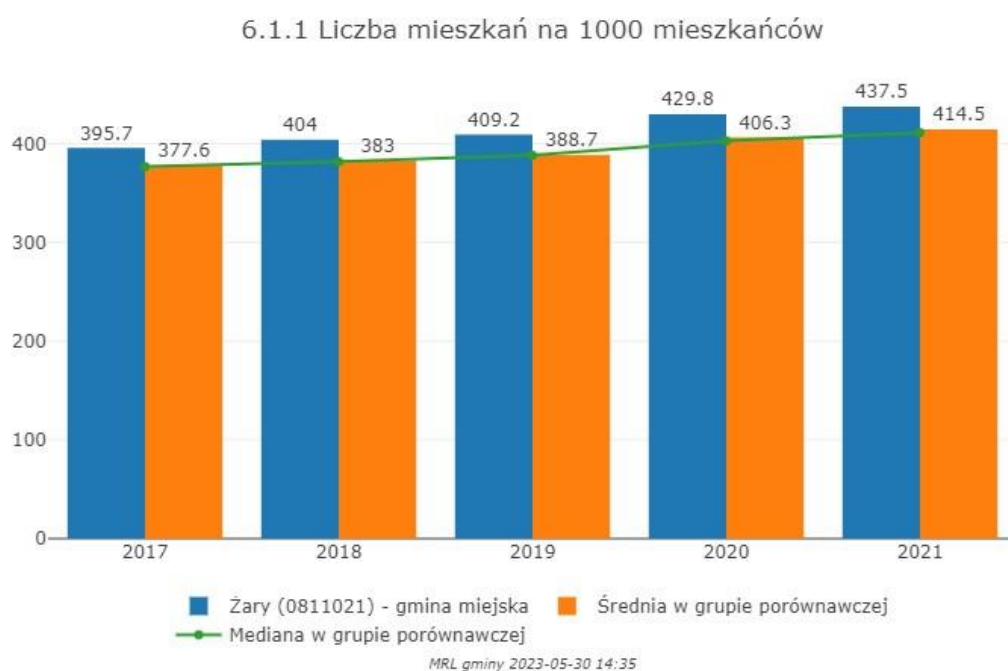
Źródło: monitorrozwoju.pl

Rynek mieszkań w Żarach

O ile zasób mieszkań komunalnych czy mieszkań z rynku wtórego na rynku obrotu nieruchomościami jest wysoki, to liczba nowych mieszkań oddawanych do użytku w Żarach jest niższa, w porównaniu do średniej z grupy porównawczej. Średnia wynagrodzenie w Żarach jest porównywalne z wynagrodzeniami w Zielonej Górze, która jest miastem ponad stutysięcznym. Jednak dostęp do nowych mieszkań, szczególnie dla osób młodych (25-34 lata) jest niższy w Żarach niż średnia w grupie porównawczej. Nie oznacza to, że nie ma w Żarach nowych inwestycji mieszkaniowych. Jest ich mniej niż w innych ośrodkach z grupy porównawczej.

Analizując wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców, w badanym okresie, w Żarach ten wskaźnik jest najwyższy (w porównaniu do średniej w grupie porównawczej), ale dystans w tej grupie maleje.

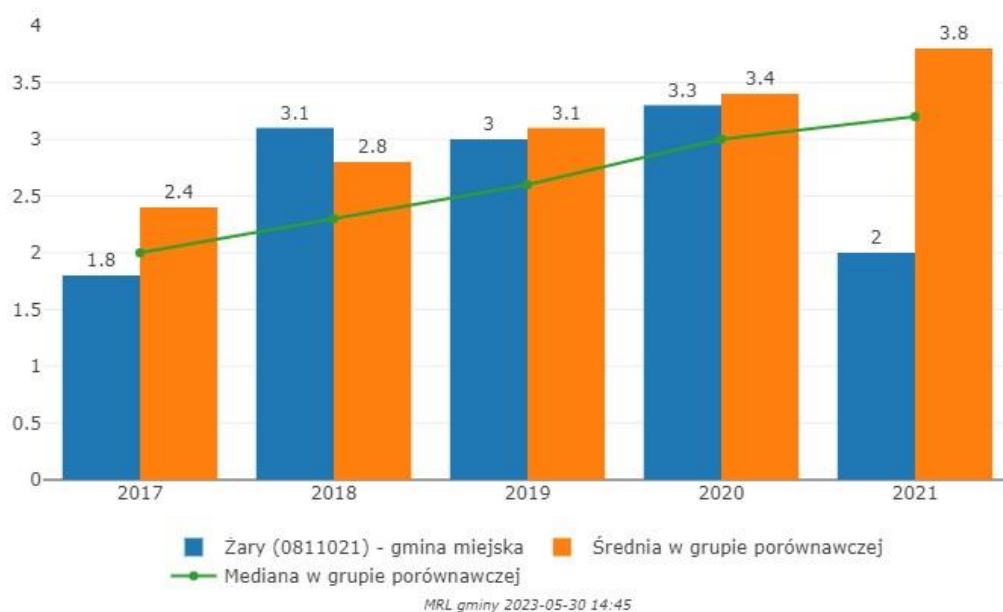
Wykres 5 Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców

Źródło: minitorozwoju.pl

Wykres 6 Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 mieszkańców (średnia 3-letnia)

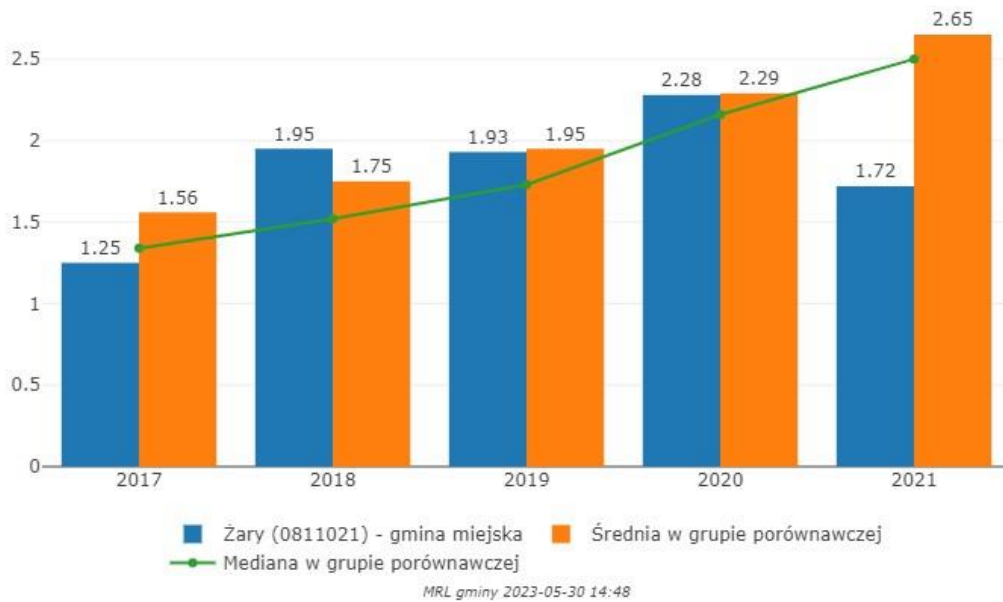
6.1.3 Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 mieszkańców (średnia trzyletnia)

Źródło: minitorozwoju.pl

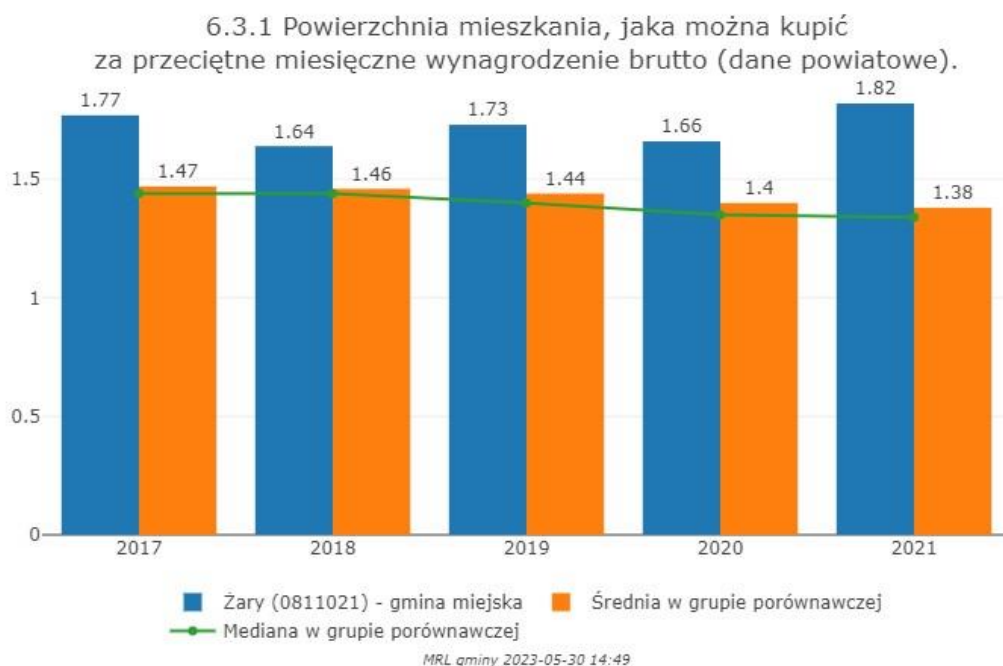
Wykres 7 Powierzchnia nowych mieszkań na osobę w wieku 25-34 lata (średnia 3-letnia)

6.1.4 Powierzchnia nowych mieszkań na osobę w wieku 25-34 lata (średnia trzyletnia)

Źródło: minitorrozowju.pl

Wykres 8 Powierzchnia mieszkania, jaką można kupić za przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (dane dla powiatów)

Źródło: monitorrozowju.pl

Dane dot. cen lokali sprzedanych w ramach transakcji rynkowych to dane powiatowe, jednak należy przyjąć, że rynek ten jest największym w Żarach, które jest największym miastem w powiecie. Ceny te w powiecie żarskim są najwyższe spośród analizowanych powiatów w regionie, ale ustępują tym z powiatu bolesławieckiego.

Tabela 19 Średnia cena lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych

Nazwa	ogółem				
	2017	2018	2019	2020	2021
	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
POLSKA	252 742	266 834	283 949	311 467	348 988
LUBUSKIE	146 979	168 124	177 373	200 453	217 868
Powiat bolesławiecki	142 400	150 797	194 328	223 395	225 740
Powiat nowosolski	124 598	129 646	137 797	161 915	180 171
Powiat żagański	101 465	105 546	111 184	129 178	142 909
Powiat żarski	120 865	144 345	146 995	174 655	165 769
rynek pierwotny- ogółem					
Nazwa	2017	2018	2019	2020	2021
	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
POLSKA	309 927	311 851	326 555	352 656	396 948
LUBUSKIE	180 559	210 664	223 025	233 896	239 473
Powiat bolesławiecki	180 600	225 266	259 905	262 832	291 966
Powiat nowosolski	188 593	179 803	200 593	206 556	213 672
Powiat żagański	133 834	101 651	151 667	155 233	158 458
Powiat żarski	161 346	226 366	241 149	284 607	264 197
rynek wtórny-ogółem					

Nazwa	2017	2018	2019	2020	2021
	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]	[zł]
POLSKA	218 678	236 958	257 599	281 011	315 148
LUBUSKIE	139 636	146 906	160 584	185 504	212 258
Powiat bolesławiecki	142 068	141 077	186 016	210 249	201 128
Powiat nowosolski	114 542	112 723	124 749	135 796	166 168
Powiat żagański	100 946	105 595	110 875	128 290	142 235
Powiat żarski	117 526	123 897	135 290	156 381	156 821

Źródło: GUS-BDL

Na rynku wtórnym sprzedano w powiecie żarskim ponad 10 razy więcej mieszkań niż na rynku pierwotnym, przede wszystkim ze względu na ich dostępność, a raczej niską dostępność nowych mieszkań.

Tabela 20 Liczba lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych

Nazwa	ogółem				
	2017	2018	2019	2020	2021
	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]
POLSKA	180 071	203 603	208 736	199 318	244 672
LUBUSKIE	5 216	6 704	6 408	6 319	6 933
Powiat bolesławiecki	581	589	560	420	609
Powiat nowosolski	243	329	372	447	536
Powiat żagański	317	327	395	334	409
Powiat żarski	525	446	416	414	480

rynek pierwotny- ogółem					
Nazwa	2017	2018	2019	2020	2021
	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]
POLSKA	67 223	81 221	79 763	84 729	101 219
LUBUSKIE	936	2 231	1 723	1 952	1 429
Powiat bolesławiecki	5	68	63	105	165
Powiat nowosolski	33	83	64	165	158
Powiat żagański	5	4	3	11	17
Powiat żarski	40	89	46	59	40
rynek wtórny-ogółem					
Nazwa	2017	2018	2019	2020	2021
	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]	[szt.]
POLSKA	112 848	122 382	128 973	114 589	143 453
LUBUSKIE	4 280	4 473	4 685	4 367	5 504
Powiat bolesławiecki	576	521	497	315	444
Powiat nowosolski	210	246	308	282	378
Powiat żagański	312	323	392	323	392
Powiat żarski	485	357	370	355	440

Źródło: GUS-BDL

Zdecydowanie najmniej nowych mieszkań dostępnych jest w powiecie żarskim oraz żagańskim. Tutaj oddaje się do użytku najmniej nowych mieszkań. Ceny nowych mieszkań są wysokie w porównaniu do pozostałych powiatów w województwie, ustępują jedynie powiatowi bolesławickiemu. Największa oferta, która jest porównywalna we wszystkich zestawionych powiatach, to oferta mieszkań z rynku wtórnego. Średnia cena tych mieszkań ustępuje jedynie powiatowi żagańskiemu, pod względem wartości.

Dostępność nowych mieszkań stanowi również o atrakcyjności miasta jako miejsca do zamieszkania/osiedlenia. Żary dysponują dużą liczbą lokali komunalnych, które mogą stanowić w przyszłości bazę mieszkań pod długoterminowy wynajem. Na rynku wtórnym jest również duża liczba mieszkań, które są tańsze, łatwiej dostępne dla potencjalnych klientów.

Ważniejsze inwestycje mieszkaniowe²⁹:

- kompleks obiektów szeregowych przy ul. Tatrzańskiej,
- budowa nowego bloku osiedla Lusatia przy ul. Strzelców,
- budowa domów szeregowych przy ul. Smoczyka;
- trwa budowa kilkudziesięciu mieszkań w kompleksie dawnej fabryki WEŁNY,
- blok mieszkalny (kolejny) firmy PKS przy ul. Dygasińskiego;
- blok przy ul. Spokojnej;
- blok przy ul. Strzelców / Moniuszki

W 2021 roku w Żarach oddano do użytku 77 mieszkań. Na każdych 1000 mieszkańców oddano więc do użytku 2,11 nowych lokali. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa lubuskiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Całkowite zasoby mieszkaniowe w Żarach to 15 341 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypada zatem 414 mieszkań. Jest to wartość większa od wartości dla województwa lubuskiego oraz nieznacznie większa od średniej dla całej Polski. 61,0% mieszkań zostało przeznaczonych na sprzedaż lub wynajem, 39,0% na cele indywidualne. Przeciętna liczba pokoi w nowo oddanych mieszkaniach w Żarach to 4,26 i jest większa od przeciętnej liczby izb dla województwa lubuskiego oraz większa od przeciętnej liczby pokoi w całej Polsce. Przeciętna powierzchnia użytkowa nieruchomości oddanej do użytkowania w 2021 roku w Żarach to 93,80 m² i jest nieznacznie większa od przeciętnej powierzchni użytkowej dla województwa lubuskiego oraz porównywalna do przeciętnej powierzchni nieruchomości w całej Polsce. Biorąc pod uwagę instalacje techniczno-sanitarne 99,39% mieszkań przyłączonych jest do wodociągu, 95,22% nieruchomości wyposażonych jest w ustęp spłukiwany, 91,89% mieszkań posiada łazienkę, 79,89% korzysta z centralnego ogrzewania, a 93,11% z gazu sieciowego.

Więcej: <https://www.polskawliczbach.pl/Zary#nieruchomosci>

Posumowanie:

- **Zmniejsza się liczba gospodarstw domowych otrzymujących wsparcie w ramach środowiskowej pomocy społecznej, podobnie jak zmniejsza się liczba przyznawanych dodatków mieszkaniowych.**
- **Zwiększa się poziom wydatków z budżetu miasta związanych finansowaniem pobytu osób w DPS (przy jednoczesnym braku zwiększenia miejsc w DPS). Miasto jednak nie posiada własnego instytucjonalnego ośrodka całodobowego przeznaczonego dla osób starszych wymagających opieki całodobowej czy przewlekłe somatycznie chorych.**

²⁹ Źródło: Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022.

- **Miasto podjęło prace w zakresie uruchomienia na terenie Żar Domu Pomocy Społecznej. Trwają prace przygotowawcze projektowe. Prace projektowe zostały poprzedzone konsultacjami społecznymi w zakresie funkcjonalności z mieszkańcami.**
- **Duży zasób mieszkań komunalnych przypadających w Żarach na 1000 mieszkańców. Zasób ten wymaga jednak stałych inwestycji.**
- **Na terenie miasta wzrasta liczba nowych inwestycji mieszkaniowych co wpływa pozytywnie na atrakcyjność osiedleńczą miasta, jednak dynamika wzrostu jest niska. W perspektywie lat, dostępność mieszkań może się stać barierą rozwojową.**
- **Z analizy sprawozdań merytorycznych MOPS (lata 2017-2021) wynika, że z roku na rok przybywa osób wymagających całodobowej opieki, co wiąże się z potrzebą zwiększenia wydatków na ten cel. Są to głównie osoby starsze, niepełnosprawne, niesamodzielne.**
- **Miasto posiada mieszkania readaptacyjne oraz chronione (dysponuje nimi i zarządza MOPS w Żarach).**

2.4. KULTURA ORAZ DZIEDZICTWO

Żary na tle powiatu żarskiego charakteryzują się największym nagromadzeniem zabytków dziedzictwa kulturowego. Wśród zabytków cennych w skali regionu jest późnogotycki kościół oraz barokowe rezydencje związane z wybitnymi saksońskimi rodami arystokratycznymi von Promnitz i von Brühl. Obiekty te wymagają intensyfikacji działań ochronnych i renowacyjnych. Działania dot. zamku zostały już podjęte w ramach projektu pt. „Żary, tu chce żyć!!!”. Jest to wstęp do bardziej zaawansowanych inwestycji, których celem będzie utworzenie Centrum Kultury i Tradycji.

Mimo znacznych ubytków historycznego układu, spowodowanych zniszczeniem w czasie ostatniej wojny dużej liczby domów oraz nową zabudową, jądro zabytkowego rozplanowania z rynkiem zachowało się bez większych zmian. Stanowi ono, wraz z ocalałą częściowo starą zabudową mieszkalną oraz monumentalnymi założeniami architektonicznymi kompleksu zamkowo-pałacowego i dawnego kościoła parafialnego z otoczeniem, zespół urbanistyczny o dużych wartościach zabytkowych.

Do najciekawszych obiektów zabytkowych miasta Żary należą:

- Zamek Dewinów–Packów –Bibersteinów;
- Pałac Promnitzów;
- Park geometryczny z pałacem ogrodowym i Błękitną Bramą;
- Ratusz, Kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa;
- Kościół p.w. Św. Piotra i Pawła;
- Budynek nadintendentury;
- **Wieża wartownicza z XIV/ XV w**
- Willa przy ul. Wrocławskiej 11;
- Mury obronne z basztami;
- Zabudowa miejska³⁰.

Wartości kulturowe i turystyczne posiadają także inne usytuowane w mieście obiekty i miejsca:

- Rynek miasta, z odrestaurowanym ratuszem i kamienicami z XVII-XIX w., ciekawą kompozycyjnie fontanną, ławeczką pomnikową Georga Philippa Telemanna–kompozytora niemieckiego baroku;
- Muzeum Pogranicza Śląsko-Łużyckiego – z wystawą historycznych eksponatów związanych z regionem (mapy, widokówki, zdjęcia, wykopaliska archeologiczne itp.), makietą starówki żarskiej z poł. XVIII w., a także zbiorem wzornictwa żarskiej porcelany produkowanej w mieście do 1945r.

³⁰Źródło: Diagnoza Żarsko-Żagańskiego Obszaru Funkcjonalnego, 2020.

- Kino Pionier Żary –Kino otwarte w 1946 roku. Po najnowszej modernizacji w marcu 2013 roku kino jest wyposażone w nowoczesne projektory cyfrowe (z możliwością projekcji także w systemie 3D) oraz nagłośnienie. Sala kinowa ma 334 miejsca.

Odrębnym zagadnieniem i wyzwaniem dla miasta jest istniejący w mieście ogromny zespół obiektów zabytkowych, Zamek i Pałac. Od 16 stycznia 2020 r. zamek z częścią przyległej do niego działki o wielkości 5 502 m² ponownie jest własnością miasta. Przejęcie Zamku z rąk prywatnego właściciela, którego działania prowadziły do niszczenia obiektu było przedmiotem najszerzej prowadzonych konsultacji z mieszkańcami w historii miasta, w których wzięło łącznie udział 1712 osób³¹. To właśnie z zespołem zamkowo-pałacowym związana jest historia pobytu na ziemi żarskiej Georga Philippa Telemanna³². **Zamek** pochodzi XIII wieku i powstał jako warownia wybudowana w stylu gotyckim. W XVI wieku został przebudowany w stylu renesansowym. Od strony zachodniej powstała w XVIII w. barokowa siedziba rodu von Promnitz – Pałac. Obiekty posiadają dużą wartość historyczną i artystyczną. Było tutaj wiele koronowanych głów. Kompleks jest obciążeniem, z którym nikt od czasów II wojny światowej nie potrafił sobie poradzić. Długa odbudowa po zniszczeniach wojennych doprowadziła do utrzymywania obiektów w stanie zabezpieczonym przed dalszą dewastacją, nigdy nie podjęto jednak prac pozwalających na przywrócenie obiektom funkcji użytkowych. Obiekty znajdują się w centralnej części i miasta i są wyraźną dominantą przestrzenną. Ich stan techniczny i widok decydują o wrażeniu wywieranym przez żarską Starówkę.

Zamek Bibersteinów - kubatura 17 445 m³, powierzchnia użytkowa ok. 2000m².

- Pałac Promnitzów - kubatura ok.48 000m³, powierzchnia użytkowa ok.10 000m².
- Ogród sekretny przy pałacu - powierzchnia ok. 0,3 ha.

Skala obiektów i wielkość środków finansowych potrzebnych do odbudowy całego kompleksu i jego utrzymania przekracza możliwości żarskiego samorządu. Renesansowy zamek przejęty przez miasto jest jednak niewielki wewnątrz. Jego całkowita powierzchnia wynosi tylko ok. 2000m². **Dla tożsamości miasta, wizerunku, rozwoju turystyki zamek ma znaczenie fundamentalne. Zaznaczyło to się w konsultacjach społecznych przed jego przejęciem przez miasto.**

Rozpoczęcie działań związanych z zagospodarowaniem obiektów jest wstrzymywane przez brak rozgraniczenia Pałacu i Zamku w celu umożliwienia odrębnego funkcjonowania obu obiektów oraz brak odpowiednich ustaleń planistycznych, w tym zmiany w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP) pozwalających na poszerzenie dopuszczalnych funkcji obiektów i poszczególnych działek.

Zgodnie z obowiązującym MPZP przewiduje się tylko publiczne wykorzystywanie zamku (kultura), pałac dopuszcza zagospodarowanie komercyjne np. hotel, handel itp.

³¹ Konsultacje w dniu 07.03.2019 r. w sprawie przejęcia zamku przez miasto Żary, w której uczestniczyli Pani dr Barbara Bielinis-Kopeć Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków, Pani Anna Stryszewska – Słońska Prezes Zarządu Heinle, Wischer und Partner Architekci Sp. z o.o., Pan Bartłomiej Bartczak Burmistrz Gubina, Pan Marin Kwiatkowski właściciel zamku. Konsultacje w sprawie przejęcia zamku prowadzone były na miejskim profilu Facebook. W dniu 14.03.2019r. odbyły się konsultacje z członkami Uniwersytetu III Wieku w sprawie przejęcia przez Miasto Żary zamku. Prowadzono także konsultacje telefoniczne i e-mail w sprawie przejęcia przez Miasto Żary zamku. Około 79 % wszystkich ankietowanych było za przejęciem zamku przez miasto.

³² Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Żary o statusie miejskim na lata 2020-2030 (2020, projekt).

Dotychczasowe założenia dotyczące funkcjonalizacji obiektów przyjmował dla Zamku funkcje publiczne (kultura i administracja). Planowano wykorzystanie obiektu jako Urząd Stanu Cywilnego (Zamek Ślubów), miejsce spotkań pogranicza, Centrum Telemanna w Polsce, miejsce organizacji koncertów kameralnych, wystaw, informację turystyczną, Muzeum Renesansu Dolnych Łużyc, przeniesienie sekcji domu kultury oraz stowarzyszeń (centrum NGO). Fosa planowana jest jako obszar wypoczynku mieszkańców. Brakuje weryfikacji możliwości wykorzystania obiektu po wykonaniu prac budowlanych z uwzględnieniem możliwości technicznych i finansowych oraz potrzeb mieszkańców³³.

Zdjęcie 3 Zamek i Pałac w Żarach

Źródło: UM Żary

Ze względu na bardzo dużą skalę obiektu, jego zły stan i wartość jako zabytku kultury, doprowadzenie go do stanu pozwalającego na użytkowanie oraz ustalenie funkcji możliwych do wprowadzenia w tym obiekcie jest ogromnym wyzwaniem dla miasta. Dzięki pozyskaniu przez miasto środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021i dużego zaangażowania środków własnych wykonane zostały najpilniejsze prace zabezpieczające obiekt oraz przeprowadzono konkurs architektoniczny. Podpisano umowę na wykonanie dokumentacji technicznej z pozwoleniem na budowę. Termin realizacji kwiecień 2024r.

³³ Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Żary o statusie miejskim (2020).

Wykonano naprawę wieży po pożarze i zabezpieczenie dachu Zamku, w trakcie realizacji jest odtworzenie więźby i dachów na przybudówce, zabezpieczono otwory na poziomie parteru i piwnic, wykonano odrębne przyłącze energii elektrycznej.

Mieszkańcy gminy Żary o statusie miejskim przywiązują duże znaczenie do symboli dziedzictwa kulturowego miasta³⁴. Wykorzystanie tej sfery zamyka się raczej w sferze symboli i nie ma istotnego wpływu na charakter miasta. Bogata infrastruktura – liczne zabytki architektury i kultury są w bardzo złym stanie technicznym i nie przysparzają miastu korzyści. Symbolem problemów w tym obszarze a równocześnie ważnym potencjałem jest kompleks Zamku i Pałacu. Brakuje spójnej wizji wykorzystania tych zasobów do dywersyfikacji gospodarki miasta.

W Żarach funkcjonują trzy instytucje kultury.

Miejska Biblioteka Publiczna, której budynek główny usytuowany jest w zabytkowej willi przy ul. Wrocławskiej. Budynek został poddany gruntownemu remontowi, zarówno jego część zewnętrzna jak i wnętrza. Dokonano także wymiany wyposażenia i stworzono nowy dział pod nazwą Sala Projekcyjna 3D, wyposażony w nowoczesny sprzęt do organizacji małych projekcji. Biblioteka posiada trzy filie, usytuowane w strategicznych punktach miasta tj. na osiedlu „muzyków” (jedyna agenda biblioteki dostępna dla niepełnosprawnych ruchowo), na żarskim „Zatorzu” i w dzielnicy Kunice. Funkcjonuje również Punkt Biblioteczny przy Dziennym Domu Wsparcia - MOPS Żary.

Budynek główny Żarskiego Domu Kultury, to także zabytkowa willa wymagająca pewnych nakładów na bieżące remonty, podobnie jak biblioteka usytuowany przy ul. Wrocławskiej. Oba budynki połączone są parkiem, który od roku 2018 zyskał nazwę „Żarskiego parku kultury i nauki”. Teren parku poddano renowacji i utworzono ścieżkę edukacyjną, odbudowano muszlę koncertową, do organizacji imprez plenerowych. ŻDK posiada jeszcze trzy rozproszone po całym mieście agendy. Na Zatorzu zlokalizowana jest Sala Widowiskowa Luna, która może pomieścić 210 uczestników. Niedaleko żarskiego Rynku swoją lokalizację ma Salon Wystaw Artystycznych, gdzie odbywają się głównie wystawy, zajęcia warsztatowe. Kolejny obiekt ŻDK to budynek w Kunicach. Tam także oprócz pomieszczeń, w których odbywają się warsztaty jest niewielka sala widowiskowa na 132 osoby. Najmłodszą instytucją kultury w Żarach jest **Muzeum Pogranicza Śląsko-Łużyckiego**, usytuowane w zabytkowym budynku przy placu Kardynała Wyszyńskiego. Instytucja organizuje wystawy stałe i okazjonalne, konkursy i warsztaty. W 2021 r. rozpoczęto inwestycję pn.: „Adaptacja piwnic budynku Muzeum Pogranicza Śląsko-Łużyckiego w Żarach na sale wystawiennicze”. W 2021 i 2022 r. m.in. rozebrano ściany wtórne, przeprowadzono badania archeologiczne (częściowe), postawiono filary, oczyszczono ściany w części pomieszczeń, zbito wtórne warstwy wylewek cementowych, wykonano program prac konserwatorsko – restauratorskich reliktu gotyckiej dekoracji malarskiej. W roku 2023 planuje się kontynuację prac ww. inwestycji. W 2022 r. sporządzona została dokumentacja projektowa na dwa strychy, w tym wymianę dachu i okien na trzeciej kondygnacji budynku. W 2018 r. została przekazana Muzeum Wieża wartownicza, w której od 2019 r. znajduje się wystawa stała dotycząca historii miasta Żary.

³⁴ Plan Rozwoju Lokalnego (2020) – dokument diagnostyczno-operacyjny przygotowany na potrzeby realizacji projektu pt. „Żary, tu chcę żyć!”

Zabytkowy charakter infrastruktury kulturalnej w Żarach jest poważnym problemem w przystosowaniu jej do powszechnej dostępności zwłaszcza dla osób niepełnosprawnych ruchowo. Brakuje także miejsca, które swoją ofertą lub nowoczesną infrastrukturą mogłyby przyciągnąć większą grupę młodych ludzi w wieku 15+. Zmieniająca się struktura demograficzna w mieście pokazuje także jak ważną grupą dla miasta stają się obcokrajowcy. Wojna w Ukrainie również spowodowała napływ migrantów, z których część zdecydowała się zostać w mieście. Wobec tego należy zadbać także o ich potrzeby związane z partycypacją w kulturze w taki sposób, aby wspomagać ich integrację z mieszkańcami, przełamywać bariery językowe, ale także dać im możliwość kultywowania własnych tradycji i prezentowania ojczystego dorobku kulturalnego.

W analizie porównawczej według MRL wskazano, że w Żarach liczba osób odwiedzających instytucje kultury na 1000 mieszkańców, od 2020 spadła i jest niższa niż średnia w grupie porównywanych miast ośrodków.

Wykres 9 Liczba osób odwiedzających instytucje kultury (filharmonie, muzea, wystawy, koncerty) na 1000 mieszkańców

2.1 Liczba osób odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty na 1000 mieszkańców

Źródło: mntorrozowju.pl

Do obecności w kulturze niewątpliwie przyczyniają się programy społeczne jak Karta Dużej Rodziny, Karta Seniora, które uprawniają do ulgowych biletów. Dużym potencjałem miasta są bardzo aktywni seniorzy, widoczni zarówno w Miejskiej Społecznej Radzie Seniorów jak i w Uniwersytecie Trzeciego Wieku czy Związku Emerytur i Rencistów. Oceniając usługi w obszarze kultury, sportu i rekreacji, analizujemy liczbę osób odwiedzających filharmonie, koncerty, muzea, wystawy (na 1000 mieszkańców).

Tabela 21 Wydarzenia kulturalne i uczestnicy

	imprezy	uczestnicy imprez
--	---------	-------------------

Nazwa	ogółem						ogółem					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	szt.	szt.	szt.	szt.	szt.	szt.	osoba	osoba	osoba	osoba	osoba	osoba
Żary	329	256	248	122	123	202	129 256	177 105	225 889	30 908	37 212	91 491

Źródło: GUS-BDL

Tabela 22 Obiekty Żarskiego Domu Kultury

Lp.	Obiekt/nazwa	Elementy/funkcja
1.	<ul style="list-style-type: none"> Budynek, w którym mieści się ŻDK (Ul. Wrocławska 7) oraz muszla koncertowa 	<ul style="list-style-type: none"> Siedziba władz ŻDK, administracja oraz księgowość Sala Kameralna Sekcje i kluby zainteresowań Organizacja imprez
2.	<ul style="list-style-type: none"> Salon Wystaw Artystycznych (SWA- (Rynek 17) 	<ul style="list-style-type: none"> Wystawy, pokazy, prezentacje
3.	<ul style="list-style-type: none"> Sala Widowiskowa „LUNA”(ul. Okrzei 35) 	<ul style="list-style-type: none"> Sala teatralno-koncertowo-kinowa (219 miejsc) "Mała Galeria" Sekcje i kluby zainteresowań Filia Miejskiej Biblioteki Publicznej Świetlica Środowiskowa Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.
4.	<ul style="list-style-type: none"> Filia Ż.D.K. „KUNICE”(u. Grunwaldzka 3) 	<ul style="list-style-type: none"> Sala widowiskowa (180 miejsc) Sala Klubowa Galeria "Zaścianek" Sekcje i kluby zainteresowań Filia Miejskiej Biblioteki Publicznej

Źródło: dkz.zary.pl

Dane pochodzące z instytucji kultury w Żarach wskazują, że uczestnictwo w imprezach kulturalnych od 2020 spadła, co wiąże się przede wszystkim z czasem pandemii covid-19, która znacząco ograniczyła możliwość uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych, ale i rekreacyjnych czy sportowych.

W przypadku MBP liczba wypożyczeń księgozbioru w tym zbiorów specjalnych wyglądała następująco:

Tabela 23 Zbiory, udostępnienia i czytelnicy MBP w Żarach

	2019	2020	2021	2022
Księgozbiory ogółem	97 338	86 229	87 224	87 517
Liczba wypożyczeni księgozbioru w wol	95 543	112 196	120 292	132 590
Liczba wypożyczeni zbiorów specjalnych (w tym audiobooki)	1117/768	956/944	1015/1015	1954/1518
Łączna liczba odwiedzin w bibliotece	70 885	41 970	53 072	67 462

Źródło: Raport o stanie gminy: 2019-2021

Szczególnie pierwszy rok pandemii był dla instytucji kultury trudny ze względu na liczne ograniczenia w zakresie funkcjonowania instytucji publicznych i uczestniczenia oraz organizacji wydarzeń/spotkań. Tendencja ta zaczęła się zmieniać już w roku 2021. Nie bez znaczenia jest również zmiana zasad funkcjonowania, wprowadzenie nowych form uczestnictwa w kulturze, nowe narzędzia-przed wszystkim cyfrowe.

W grupie porównawczej wskaźniki dot. funkcjonowania bibliotek kształtują się następująco:

Tabela 24 Biblioteki publiczne- wskaźniki

Nazwa	biblioteki publiczne na 10 tys. ludności					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]
Bolesławiec	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Nowa Sól	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6
Żagań	1,9	1,9	1,9	0,8	0,8	0,8
Żary	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
Nazwa	ludność na 1 placówkę biblioteczną (łącznie z punktami bibliotecznymi)					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Bolesławiec	19542	19468	19436	18830	18761	18647

Nowa Sól	19549	19422	19323	18488	18285	18164
Żagań	5230	5162	5134	12245	12065	11865
Żary	7581	7536	7461	7232	7135	7040
księgozbiór bibliotek na 1000 ludności						
Nazwa	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	[wol.]	[wol.]	[wol.]	[wol.]	[wol.]	[wol.]
Bolesławiec	3161	2761,6	2839,1	2959	2984,5	3064,9
Nowa Sól	2336,1	2342,4	2437,9	2657,3	2712,4	2766,2
Żagań	4560,7	4432,3	4372,5	3624,4	3590,4	3799,5
Żary	2496,5	2518,4	2605,2	2384,7	2445,1	2486,4
czytelnicy bibliotek publicznych na 1000 ludności						
Nazwa	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
Bolesławiec	170	180	224	143	121	143
Nowa Sól	142	140	138	114	109	118
Żagań	150	144	145	125	139	157
Żary	157	144	141	117	115	122
wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach						
Nazwa	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	[wol.]	[wol.]	[wol.]	[wol.]	[wol.]	[wol.]
Bolesławiec	17	13,5	13,7	11,3	16,3	18,1
Nowa Sól	22	23,1	23,9	17,5	26,2	25,6
Żagań	18,5	18,6	18,6	16,8	18,9	16,5
Żary	13,5	14,8	17,5	21,4	22,7	23,8

Źródło: GUS-BDL

Miejska Biblioteka Publiczna pełni też inną ważną funkcję w mieście. Zorganizowano w niej siedzibę dla wszystkich organizacji Sektora 3. Obywają się tam spotkania, jest możliwość korzystania ze sprzętu komputerowego z dostępem do Internetu. Biblioteka jest także wydawcą INFO ŻARY, miesięcznika społeczno-kulturalnego, gdzie publikowane są informacje dotyczące zarówno jednostek miejskich jak i organizacji pozarządowych.

Tabela 25 Uczestnicy wydarzeń kulturalnych oraz imprez organizowanych przez instytucje kultury w Żarach

Organizator	Liczba wydarzeń	Liczba uczestników/odwiedzających/czytelników
2021		
ŻDK	200	34 079
MBP	261 form promocji książki i biblioteki	Liczba czytelników- 4 138
	395 godzin warsztatów i szkoleń	Liczba uczestników warsztatów i szkoleń- 12 443
Muzeum Pogranicza Śląsko-łżyckiego/Wieża wartownicza/domek winiarza	-	5 756/615/1180
2020		
ŻDK	151	27 561
MBP	136 form promocji książki i biblioteki	Liczba uczestników wydarzeń w ramach promocji książki i biblioteki -6 986
		Liczba czytelników- 4 257
Muzeum Pogranicza Śląsko-łżyckiego/Wieża wartownicza/domek winiarza	-	3 336/ 569
2019		
ŻDK	381	157 337
MBP	1096 form promocji książki i biblioteki	Liczba uczestników wydarzeń w ramach promocji książki i biblioteki-26 237
		Liczba czytelników- 5 291
Muzeum Pogranicza Śląsko-łżyckiego/Wieża wartownicza/domek winiarza	-	8 168/406

Źródło: Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2021, 2002, 2019

W Żarach co roku odbywają się liczne wydarzenia kulturalne, artystyczne, edukacyjne, integracyjne o charakterze lokalnym oraz ponadlokalnym, w wielu wypadkach również są to wydarzenia cykliczne i na stałe wpisane w kalendarz imprez kulturalnych w mieście czy regionie.

Tabela 26 Znaczące imprezy, wydarzenia kulturalne i artystyczno-edukacyjne

Impreza / Wydarzenie	Przykład
imprezy promujące region żarski:	<ul style="list-style-type: none"> • Międzynarodowe Plenerowe Spotkania ze Sztuką – cykl imprez obejmujących spotkania, projekcje filmowe, spektakle plenerowe, koncerty plenerowe, warsztaty, pokazy plenerowe, akcje oraz wystawy, • 45 Otwarty Wojewódzki Konkurs Plastyki „Salon Jesienny”, • Lubuski Konkurs Recytatorski, • Open Door Dance Challenge Żary, • Lubuski Dziecięcy i Młodzieżowy Festiwal Piosenki PRO ARTE, • Dni Żar • Ogólnopolski Konkurs Recytatorski (powiatowy i wojewódzki), • Wojewódzki Konkurs Fotograficzny, • Krajowy Salon Fotografii Artystycznej, • Akcja Fotograficzna „24 sierpnia... w Żarach”, • TanArt Solo Duo Group Ogólnopolskie Konfrontacje Tańca Współczesnego Żary, • Spektakle i koncerty w wykonaniu zespołów profesjonalnych. • Lato z Telemannem- cykl koncertów

Źródło: Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2021

Miejskie Instytucje kultury są realizatorami przedsięwzięć dot. Młodzieżowego Inkubatora Aktywności (w ramach projektu „Żary, tu chcę żyć!!!” współfinansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2014-2021.

W okresie od lipca 2021 r. do marca 2023 r. zrealizowano³⁵:

- konsultacje społeczne dotyczące oczekiwań młodych mieszkańców w stosunku do perspektywy pozostania w mieście po zakończeniu procesu edukacji.
- pierwszy etap przedsięwzięcia „Młodzi mają głos”- został rozpisany konkurs na imprezę zaproponowaną przez młodych dla młodych (Wybrana przez Jury konkursu inicjatywa została zrealizowana w sierpniu 2022. Była to plenerowa impreza z udziałem niemieckiej grupy performance Fool Poll z programem pt. „The hard of Mechanical Creatures”); zadanie zrealizował ŻDK, ale zaangażowane były również autorki zwycięskiej inicjatywy. Od stycznia 2023 trwają prace nad przygotowaniem II edycji ww. akcji;
- zaplanowano również i częściowo zrealizowano warsztaty i szkolenia dla młodzieży, spotkania tematyczne;
- rozpoczęto realizację cyklu spotkań młodych z żarskimi przedsiębiorcami w ramach przedsięwzięcia „Startup-społecznie pozytywny”; ich celem jest zachęcenie do podejmowania pracy w Żarach albo do budowania tu własnego biznesu. Skutkiem tych spotkań jest także rozpisany konkurs na dobry biznes w naszym mieście. Działanie to jest realizowane przez

³⁵ Źródło: Raport z realizacji projektu pt. „Żary, tu chcę żyć!!!” za okres lipiec 2021-marzec 2023 r.

Muzeum Pogranicza Śląsko-Łużyckiego w Żarach; w marcu 2023 r. odbyło się też uroczyste wręczenie nagród uczestnikom pierwszej edycji konkursu „Startup-społecznie pozytywny”. Od stycznia trwają także przygotowania do kolejnych trzech spotkań żarskiej młodzieży z przedsiębiorcami, które zaplanowano na czerwiec i wrzesień roku 2023. Spotkania mają być inspiracją dla młodych mieszkańców, do opracowania pomysłu konkursowego na biznes w naszym mieście.

Tabela 27 Wydatki ogółem z budżetu JST na kulturę i dziedzictwo narodowe na 1 mieszkańca

Miasto	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	172,62	628,92	220,27	195,24	275,63	103,01	59,67%
Nowa Sól	118,93	142,62	150,62	147,24	148,9	29,97	25,20%
Żagań	142,18	476,22	223,15	169,16	181,13	38,95	27,39%
Żary	171,96	152,15	166,99	133,46	188,61	16,65	9,68%

Źródło:analizy.monitorrozwaju.pl

Wskaźnik ten pokazuje zaangażowanie miasta w kreowanie oferty kulturalnej. Żary przeznaczają na ten cel zdecydowanie mniej niż Bolesławiec, ale są na drugim miejscu w grupie, jednak dynamika dla wskaźnika jest najniższa.

Podsumowanie:

- Wydatki na kulturę i dziedzictwo w przeliczeniu na 1 mieszkańca są stosunkowo niskie, porównując do innych miast z grupy porównawczej. Dynamika w tym zakresie jest najniższa w tej grupie.
- Pandemia covid-19 negatywnie wpłynęła na uczestnictwo w kulturze mieszkańców miasta, ograniczyła ich aktywność w tym obszarze.
- Infrastruktura kultury jest w mieście na dobrym poziomie, podlega również cyklicznym modernizacjom.
- Miejskie instytucje kultury są zaangażowane w działania na rzecz młodych ludzi w Żarach w ramach projektu „Żary, tu chcę żyć!!!”, przedsięwzięcia w zakresie Młodzieżowego Inkubatora Aktywności, które mają na celu zwiększenie zaangażowania młodych ludzi w sprawy miasta oraz rozwój własnej przedsiębiorczości i kreatywności.
- Ze względu na bardzo dużą skalę Zamku, jego zły stan i wartość jako zabytku kultury, doprowadzenie go do stanu pozwalającego na użytkowanie oraz ustalenie funkcji możliwych do wprowadzenia w tym obiekcie jest ogromnym wyzwaniem dla miasta.
- Prace prowadzone obecnie dzięki wsparciu ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 i środków miasta są dopiero pierwszym etapem rozwiązywania problemów i kształtowania przyszłej formy funkcjonalnej dla tego kompleksu zabytków

Sport i rekreacja

Sport jako zadanie własne gminy to ważny element życia społeczności. Gmina wspiera lokalny sport poprzez zaangażowanie w obszarach:

- środki finansowe przekazywane w formie dotacji rocznych,
- organizując infrastrukturę sportową - Miejski Ośrodek Sportu Rekreacji i Wypoczynku w Żarach,
- realizując i wspierając realizację szkolnych i miejskich imprez sportowych. Podstawową formą wspierania przez gminę sportu jest przekazywanie dotacji klubom sportowym³⁶.

Miasto oprócz dotacji w obszarze sportu, angażuje się w finansowanie sportu poprzez szeroko zakrojone działania było finansowanie edukacji sportowej, infrastruktury oraz rekreacji w postaci dofinansowania Miejskiego Ośrodka Sportu, Rekreacji i Wypoczynku w Żarach, który zasięgiem swojego działania obejmuje mieszkańców Żar i okolic, w tym także wszystkich uczniów szkół na terenie gminy. Drugim istotnym kanałem dystrybucji środków finansowych był sport dzieci i młodzieży, w ramach którego przyznawane były dotacje na pozalekcyjne zajęcia sportowe, dotacje na prowadzenie klubu (UKS-y oraz inne stowarzyszenia), dotacje na organizację zajęć podczas ferii i wakacji dla sportowców czy też półkolonie. Kolejnym źródłem finansowania sportu w gminie są nagrody sportowe (dla najlepszych sportowców). Ostatnią formą wspierania lokalnego sportu realizowaną od wielu lat jest pozyskiwanie środków pozabudżetowych w ramach różnego rodzaju programów czy projektów realizowanych przy współpracy ze szkołami, klubami czy Miejskim Ośrodkiem Sportu, Rekreacji i Wypoczynku w Żarach (np. Szkolne Młodzieżowe Ośrodki Koszykówki, Koszykarski Ośrodek Sportowego Szkolenia Młodzieży, Szkolny Klub Sportowy, Lokalny Animator Sportu, lekkoatletyka dla każdego!, itd.³⁷).

Infrastrukturą sportową w Żarach zarządza Miejski Ośrodek Sportu, Rekreacji i Wypoczynku (zakład budżetowy miasta). Obiekty sportowe na terenie miasta są ogólnodostępne, korzystać z nich mogą zarówno szkoły, kluby sportowe jak i grupy zorganizowane czy osoby indywidualne, o ile nie koliduje to z zorganizowanymi zajęciami, imprezami, zawodami. Wszystkie obiekty przystosowane są dla osób niepełnosprawnych. Nowoczesna infrastruktura sportowa jest ważnym elementem wpływającym na rozwój i promocję sportu i pasji profesjonalnych (zawodowych) i amatorskich. Do dyspozycji mieszkańców oraz klubów sportowych pozostają następujące obiekty:

- 1) Kompleks sportowy SYRENA przy ul. Leśnej w Żarach obejmujący:
 - boisko do piłki nożnej,
 - kort tenisowy,
 - stadion lekkoatletyczny,

³⁶ Raport o stanie gminy Żary o statusie miejski za rok 2022.

³⁷ Tamże.

- boisko wielofunkcyjne,
 - siłownia plenerowa,
 - plac zabaw,
 - wiaty ogniskowe z miejscami do odpoczynku wraz ze stojakami na rowery,
 - pole kamperowe.
- 2) Obiekt Promień:
- płyta boiska trawiastego o wymiarach 107x70m;
 - sala sportowa o wymiarach 28,5mx16m wraz z pomieszczeniem klubowym i świetlicą
- 3) Trzy obiekty typu ORLIK na terenie miasta Żary: ul. Paderewskiego, ul. Zwycięzców, ul. Sikorskiego (Kunice)
- 4) Obiekt sportowy „OKRĄGLAK”:
- Pełnowymiarowe boisko do piłki nożnej o wymiarach 60X90m o nawierzchni ze sztucznej trawy; bieżnia lekkoatletyczna.
 - Budynek szatniowo-sanitarnego 5) Stadion Kunice,
- 6) Kompleks sportowo – rekreacyjny „Źródłana”
- 7) Pływalnia wodna WODNIK,
- 8) Otwarte strefy aktywności przy Szkole Podstawowej nr 1 przy ul. Szymanowskiego
- 9) Skatepark wraz z otwartą strefą aktywności,
- 10) Tężnia solankowa z placem zabaw i stojakami rowerowymi,
- 11) Nowoczesny park przy ul. Czerwonego Krzyża w Żarach z placem zabaw, ścieżkami edukacyjnymi oraz pumptreckiem, urządzeniami Street Workout oraz torem do gry w bule Zabytkowy park przypałacowy wraz z kompleksem popołowarczym, adaptowanym obecnie na Centrum Usług Społecznych.
- 12) Zielony Las wraz z infrastrukturą sportowo-edukacyjną.
- 13) Stadion Kunice

Zielony Las

Obszar Zielonego Lasu jest ważnym miejscem rekreacji i wypoczynku dla mieszkańców miasta oraz mieszkańców okolicznych miejscowości. Tereny Zielonego Lasu usytuowanego pomiędzy Żarami a wsią Łaz już w XIX wieku były zapleczem turystyczno-rekreacyjnym miasta Żary. Przez lata wiele obiektów świadczących o turystycznym charakterze tego terenu uległo całkowitemu zniszczeniu. Od niedawna ponownie cieszy się coraz większym powodzeniem, jako miejsce spacerów i wycieczek rowerowych. W okresie zimowym wytyczone szlaki sprzyjają uprawianiu narciarstwa biegowego. Przez Zielony Las przebiegają dwa szlaki turystyczne oraz euroregionalny szlak rowerowy. Znajdziemy tu także ścieżkę przyrodniczo-leśną "Zielony Las"³⁸.

³⁸ https://www.powiatzary.pl/index.php?adres=PL/650/681/Zielony_Las/

Zielony Las leży na terenie Wzniesień Żarskich, z najwyższym punktem 227 m n.p.m. Powierzchnia jest bardzo zróżnicowana - wzgórza przecinane są głębokimi dolinami. Zielony las to również ciekawa, bujna roślinność z wiekowymi bukami. Daje to różne możliwości do uprawiania sportu i rekreacji.

Przyroda jest atrakcją Zielonego Lasu, ale atrakcje stanowią również trzy wieże:

- kamienna wieża widokowa, zwana wieżą Bismarcka. Jej budowę rozpoczęto w 1915 roku. Jednak obiektu nie ukończono;
- druga, kamienna wieża widokowa z wykończeniami z cegły powstała w 1864 roku z inicjatywy żarskiego Towarzystwa Upiększania Miasta. 15-metrowa wieża umiejscowiona jest na stoku wzgórza;
- trzecia wieża Zielonego Lasu to metalowa konstrukcja (obecnie wieża przeciwpożarowa). Wieżę o wysokości 32 metrów zbudowano w połowie lat osiemdziesiątych XX wieku.

Zielony Las to również obiekt współpracy miasta z innymi instytucjami, jak np. Nadleśnictwo Lipinki. Zielony Las oraz Łuk Mużakowa jest przedmiotem współpracy transgranicznej, również w zakresie promocji i rozwijania turystyki na tym obszarze, w powiązaniu ze Światowym Geoparkiem UNESCO-Łuk Mużakowa³⁹.

Tabela 28 Liczba członków klubów sportowych na 1000 mieszkańców (dane co 2 lata)

Miasto	2012	2014	2016	2018	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	25,7	21,2	11,5	17,5	-8,2	-31,91%
Nowa Sól	8,5	20,3	16,6	13,5	5	58,82%
Żagań	10	14,1	22,2	19,8	9,8	98,00%
Żary	23,8	26,9	23,6	27,5	3,7	15,55%

Źródło:analizy.monitorrozwaju.pl

Wskaźnik ten obrazuje ofertę i zaangażowanie mieszkańców w aktywne formy aktywności sportowej. W Żarach w zasadzie wartość ta utrzymuje się na podobnym poziomie, ale wartość wskaźnika w Żarach jest najwyższa. W dynamice Żary ustępują innym miastom z grupy porównawczej, przede wszystkim tym z lubuskiego, gdzie zaangażowanie mieszkańców w obszarze aktywności sportowej wzrasta szybciej.

Tabela 29 Liczba klubów oraz osób ćwiczących

Nazwa	kluby	członkowie	ćwiczący ogółem
	2018	2018	2018
	[szt.]	[osoba]	[osoba]
Żary	18	1 035	1 260

Źródło: GUS-BDL

³⁹ https://www.powiatzary.pl/index.php?adres=PL/650/681/Zielony_Las/

Wykres 10 Ćwiczący w żarskich klubach sportowych (2008-2020)

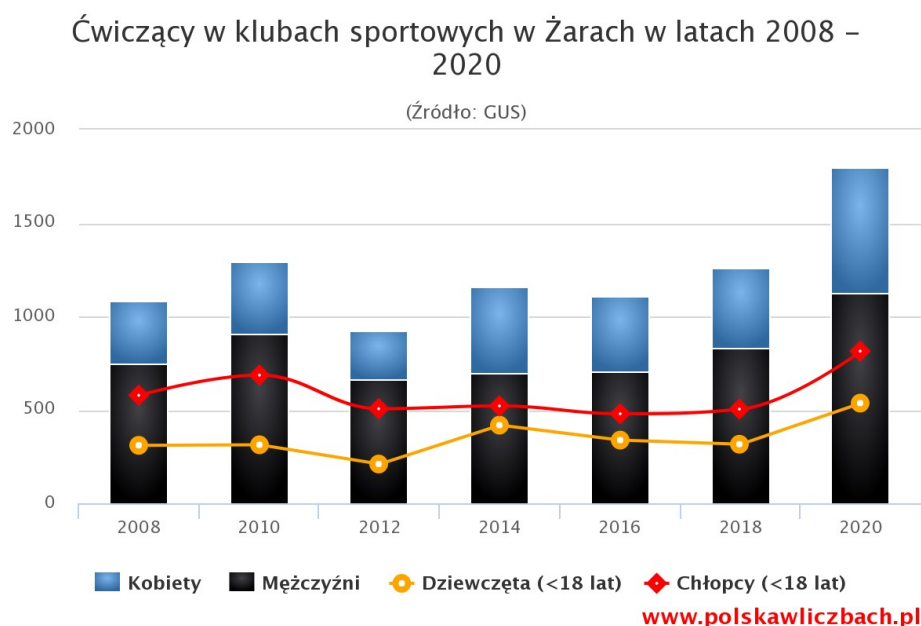

Tabela 30 Wykaz Klubów Sportowych działających na terenie miasta Żary⁴⁰

Lp.	Nazwa klubu sportowego
1.	Żarski Klub Sportowy KARATE
2.	MLKS Agros
3.	MKS Sokół
4.	KP Unia Kunice
5.	Klub Tańca Sportowego Piruet
6.	UKS Promień – sekcja piłki nożnej
7.	UKS Promień- sekcja piłki siatkowej
8.	KS Promień
9.	UKS Piramida
10	KS Runners Team
11	Żarski Klub Sportów Walki
12	SAPN Mundial
13	Klub Karate Kontra

⁴⁰ Dane UM w Żarach, stan na styczeń 2021.

14	Żarski Klub Szachowy
15	Koszykarski Klub Sportowy Basket Żary
16	UKS "Prus" przy I LO Żary- - sekcja tenisa stołowego
17	UKS AKRO-DWÓJKA
18	Klub Tenisowy w Żarach
19	LFRS - Lubuska Fundacja Rozwoju Sportowego IFS

Źródło: https://www.zary.pl/system/obj/22384_Wykaz_Stowarzyszen_NGO_15.01.2021.pdf Wybrane imprezy sportowe

Specjalizacje sportowe

W mieście działają kluby piłki nożnej, koszykarskie, lekkoatletyczne, sportów walki, itp.

W latach 70-tych w Żarach rozwinęła się dziedzina zapasów. W latach 80, 90, klub Agros odnosił największe sukcesy, przede wszystkim dzięki kadrze trenerskiej. Dzisiaj w jednym z klubów sportowych- Agros, nadal działa sekcja zapaśnicza. W 40 letniej historii klubu zawodnikiem, który uzyskał największy sukces sportowy jest Józef Tracz, jako jedyny Polski zapaśnik zdobył medale podczas trzech kolejnych Igrzysk Olimpijskich Seul 1988 – brąz, Barcelona 1992 – srebro, 1996 Atlanta – brąz. Mieczysław Tracz reprezentował Polskę na Igrzyskach Olimpijskich w Seulu -1988. Sportowa sława klubu Iwona Matkowska, reprezentowała Polskę na Igrzyskach Olimpijskich w Londynie 2012 (VII m) i Rio de Janeiro (VII m)⁴¹.

W latach 90-tych powstała sekcja lekkoatletyczna przy Klubie Sportowym „Włóknierz” (teraz „Agros”).

Najstarszym klubem sportowym jest klub Promień Żary, działający od końca lat 40-tych w mieście. W klubie działa sekcja bokserska oraz drużyny piłkarskie, w tym juniorska i kobieca. Aktualnie pierwszy zespół gra w IV lidze piłki nożnej.

Wydarzenia sortowe oraz kluby sportowe wspierane są ze środków miasta w ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi i społecznymi. W ramach konkursów na realizację zadań publicznych. Sport to drugi w kolejności obszar, pod względem wielkości przekazywanych środków, wspierany przez miasto.

Tabela 31 Wydatki ogółem z budżetu JST na kulturę fizyczną, sport i rekreację na 1 mieszkańca

Miasto	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	138,79	295,54	142,43	128,46	147,46	8,67	6,25%
Nowa Sól	113,93	128,16	393,81	412,34	628,24	514,31	451,43%

⁴¹ <http://agroszary.pl/historia-zapasy/>

Żagań	184,67	193,2	189,31	191,89	230,24	45,57	24,68%
Żary	259,92	170,98	189,3	180,68	211,79	-48,13	-18,52%

Źródło. analizy.monitorrozwaju.pl

W grupie porównawczej Żary jako jedyne mają ujemną dynamikę. Nowa Sól zdecydowanie jest liderem w grupie w ramach tego wskaźnika i zdecydowanie, nawet trzykrotnie wydaje więcej środków w tym obszarze (w przeliczeniu a 1 mieszkańca).

Turystyka

Liczne walory turystyczne miasta Żary umożliwiają uprawianie turystyki pieszej lub rowerowej. Przebiega tu wiele malowniczych szlaków rowerowych i pieszych. Poznawanie ich umożliwiają wyznaczone następujące szlaki turystyczne:

- **Szlak Legend Żarskich**⁴² –ciekawe historyczne miejsca Żar można zwiedzać szlakiem legend łuzyczkich. Szlak czarny: Żagań – Żary liczący 23 km, wiodący przez Wzniesienia Żarskie, kąpielisko w Żarach w Zielonym Lesie, centrum Żar.
- **Szlak czerwony: Żary –Łęknica** liczący 46,5 km, prowadzący m.in. przez kompleks leśny „Zielony Las”, wieża widokowa z XIX w., wsie Boruszyn z XIX -wiecznym pałacem, Cisową z chatami łuzyczkimi z XIX w. i Jędrzychowice, gdzie rozpoczyna się kraina geograficzna "Łuk Mużakowski" wpisany na listę Geoparków przez UNESCO oraz unikalny w skali europejskiej, położony po dwu stronach granicznej rzeki Nysy historyczny Park Mużakowski, obiekt uznany przez UNESCO za część światowego dziedzictwa kultury.
- **Szlak zielony: Żary –Gubin** liczący 45,6 km, łączący największe miasta Wschodnio -Dolnych Łuzyc, tj. Żary, Lubsko i Gubin. Na szlaku znajduje się też rezerwat przyrody Uroczysko Węglińskie i Kompleks Leśny w Jeziorach Wysokich, Jezioro Głębokie, a tuż za nim Jezioro Płytkie, rzeczki: Bystra i Rzczyca oraz pałac Brühla w Brodach⁴³.

Tabela 32 Noclegi-wskaźniki

Nazwa	Obiekty noclegowe-ogółem					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]	[ob.]
LUBUSKIE	290	300	302	281	266	257

⁴² Żarskich legend można również posłuchać i obejrzeć dzięki realizacji projektu „Zabawa z historią i nauką” ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego z Programu Współpracy Interreg VA Brandenburgia – Polska 2014 – 2020 w ramach Funduszy Małych Projektów Euroregionu SNB.

⁴³ Źródło: Diagnoza Żarsko-Żagańskiego Obszaru Funkcjonalnego, 2020.

Powiat bolesławiecki	12	18	18	18	16	17
Powiat nowosolski	10	10	10	10	10	10
Powiat żagański	6	6	7	7	6	5
Powiat żarski	13	16	15	13	12	12
Nazwa	miejsca noclegowe na 1000 ludności					
	ogółem					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	[msc.]	[msc.]	[msc.]	[msc.]	[msc.]	[msc.]
LUBUSKIE	17,86	18,23	19,56	18,10	17,65	17,22
Powiat bolesławiecki	8,59	9,78	9,52	9,44	9,56	10,83
Powiat nowosolski	4,75	5,94	6,03	6,51	7,72	8,15
Powiat żagański	3,46	3,41	3,68	3,82	3,60	2,98
Powiat żarski	4,45	6,45	6,61	5,56	5,40	5,46
Nazwa	udzielone noclegi na 1000 ludności					
	ogółem					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]	[-]
LUBUSKIE	1 338,92	1 407,78	1 460,97	937,47	1 168,03	1 428,59
Powiat bolesławiecki	909,86	1 191,07	1 395,11	868,74	1 138,82	1 913,06
Powiat nowosolski	335,38	295,74	282,46	215,80	299,62	416,19
Powiat żagański	537,47	505,81	495,19	275,12	367,84	406,83
Powiat żarski	299,86	464,03	541,46	316,33	281,85	418,74

Źródło: GUS-BDL

Wskaźniki nie pokazują pozytywnej zmiany dotyczącej rozwoju bazy noclegowej na terenie powiatu (tylko na tym poziomie dostępne są dane w statystyce publicznej). W analizowanym okresie zmniejszyła się liczba obiektów noclegowych, liczba miejsc noclegowych czy liczba udzielonych noclegów. Lata 2020-2022 to okres pandemii covid-19, która miała negatywny wpływ na branżę turystyczną. W tym czasie zmieniała się także forma uprawiania turystyki i preferencje turystów (turystyka lokalna, jednodniowa/weekendowa). Trend lokalności i turystyki jednodniowej/weekendowej może jednak okazać się szansą i niszą do zagospodarowania dla Żar, ponieważ miasto posiada odpowiednie do tego zasoby przyrodnicze, krajobrazowe oraz infrastrukturę.

Podsumowanie:

- **Infrastruktura sportowo-rekreacyjna jest stale rozwijana i modernizowana, dzięki temu staje się bardziej atrakcyjna dla mieszkańców, turystów czy gości.**
- **Żary posiadają rozległe tereny rekreacyjne, które cieszą się popularnością wśród mieszkańców miasta i okolicznych miejscowości.**
- **„Zielony Las” jest miejscem licznych inwestycji mających na celu ulepszenie jego infrastruktury rekreacyjno-turystycznej i wyeksponowanie walorów przyrodniczych. „Zielony Las” to również przykład dobrej współpracy międzyinstytucjonalnej, która przynosi efekty.**
- **Liczba obiektów noclegowych w powiecie żarskim nieznacznie się zmniejszyła się, nie przybywa również miejsc noclegowych (nie ma tutaj żadnej znaczącej zmiany), natomiast liczba udzielonych noclegów (na 1000 mieszkańców) ulega okresowym wahaniom. W 2022 widać poprawę. Bez rozwiniętej i różnorodnej bazy turystycznej (noclegowej oraz turystycznej), rozwijanie turystyki w Żarach będzie trudne.**
- **Inwestycje w ramach Zielonego Lasu pozytywnie wpływają na atrakcyjność rekreacyjną Żar i ŻŻOF, co sprzyja również aktywności mieszkańców.**
- **Sport jest drugim obszarem pożytku publicznego, który jest najbardziej dotowany z budżetu miasta, jednak w porównaniu z obszarem pomocy społecznej, nadal są to niewielkie środki.**
- **Aktywność sportowa mieszkańców Żar jest na średnim poziomie, w porównaniu do innych miast z grupy porównawczej, w zasadzie zmienia się nieznacznie, pomimo różnorodnej oferty sportowej oraz środków przekazywanych z budżetu miasta na działalność klubów sportowych oraz organizacji działających w tym obszarze.**

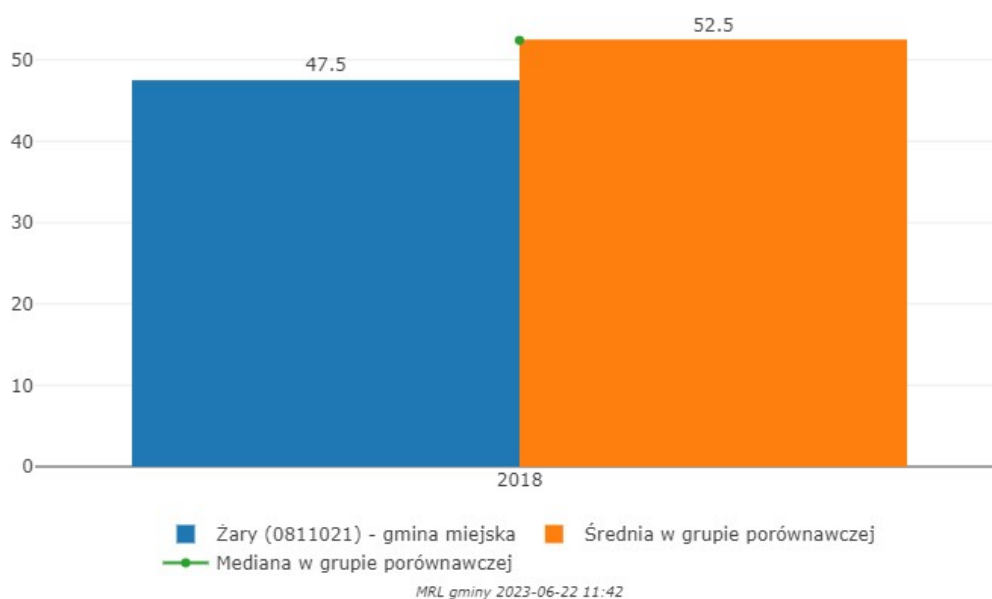
2.6. SPOŁECZEŃSTWO OBYWATELSKIE/AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA MIESZKAŃCÓW

Jednym z elementów społecznej aktywności mieszkańców jest ich zaangażowanie w sprawy publiczne., Poziom frekwencji w wyborach lokalnych jest jednym ze wskaźników poziomu zaangażowania obywatelskiego.

Dane wskazują, że frekwencja w wyborach samorządowych w Żarach była niższa niż w miastach należących do grupy porównawczej.

Wykres 11 Frekwencja wyborcza-2018 (I tura)-wybory wójtów, burmistrzów, prezydentów

7.2.1 Frekwencja wyborcza - wybory wójtów, burmistrzów i prezydentów miast, 1 tura

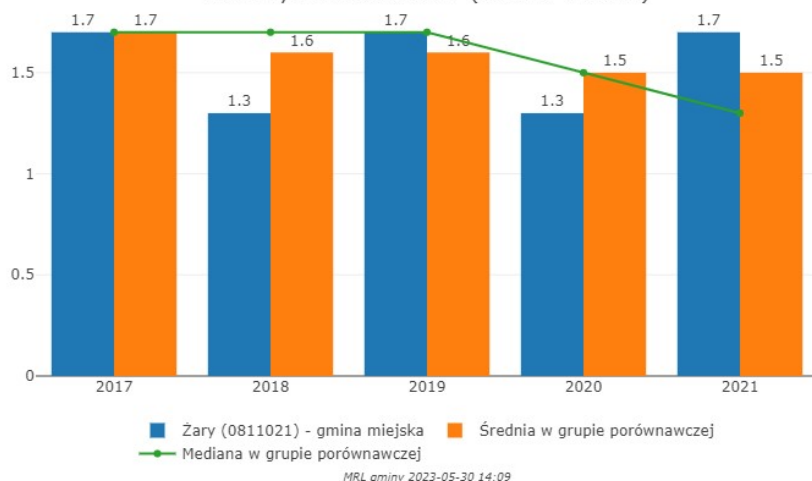

Źródło: monitorrozowju.pl

Aktywność społeczną mieszkańców Żar w relacji do innych jednostek można również porównać za pomocą wskaźnika liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców. Wg danych GUS w 2021 roku w Żarach wskaźnik ten wynosił 1,7. Osiągnięta wartość była wyższa od średniej w grupie porównawczej (1,5).

Wykres 12 Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców (średnia z 3 lat)

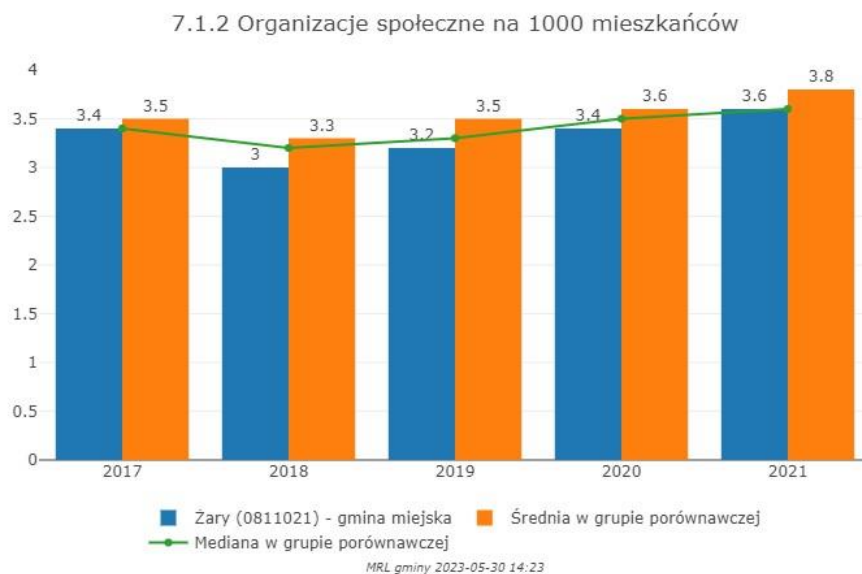
7.2.2 Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców (średnia 3 letnia)

Źródło: monitorozwoju.pl

W przypadku organizacji społecznych na 1000 mieszkańców wskaźnik ten jest już niższy niż w grupie porównawczej, ale w obu przypadkach wskaźnik ten systematycznie zwiększa się.

Wykres 13 Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców

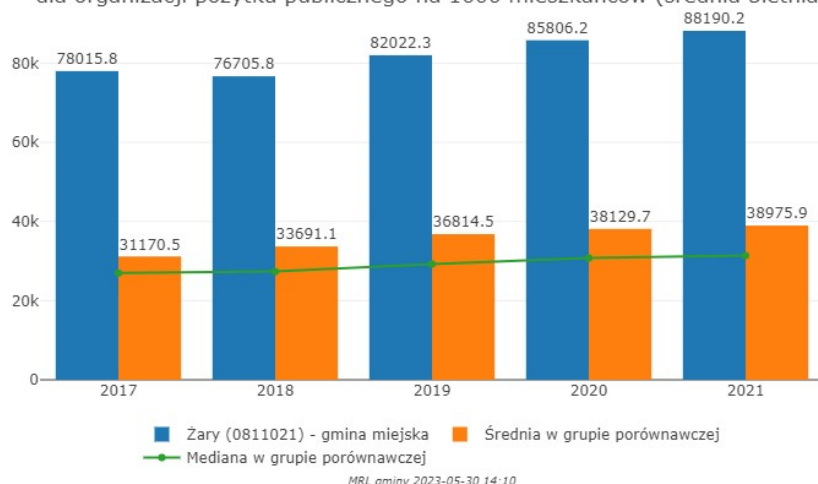

Źródło: monitorozwoju.pl

Analizując wydatki miasta na dotacje dla organizacji pożytku publicznego w relacji na 1000 mieszkańców, wskaźnik ten dla Żar jest bardzo korzystny, w porównaniu do ośrodków z grupy porównawczej. Dynamika jednak najwyższa jest w Nowej Soli.

Wykres 14 Wydatki z budżetu JST na dotacje bieżące dla organizacji pożytku publicznego na 1000 mieszkańców (średnia 3-letnia)

7.2.4 Wydatki z budżetu JST na dotacje bieżące dla organizacji pożytku publicznego na 1000 mieszkańców (średnia 3letnia)

Źródło: monitorozwoju.pl

Tabela 33 Wydatki na organizacje pozarządowe

udział wydatków na dotacje bieżące dla organizacji pozarządowych w wydatkach bieżących JST							
Miasto	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	0,64	0,78	0,71	0,61	0,49	-0,15	-23,44%
Nowa Sól	2,11	2,28	2,32	2,3	2,2	0,09	4,27%
Żagań	1,16	1,17	1,1	0,77	0,91	-0,25	-21,55%
Żary	2,11	2,2	2,05	1,87	1,79	-0,32	-15,17%
wydatki bieżące z budżetu JST na dotacje bieżące do organizacji pozarządowych n 1000 mieszkańców							
Miasto	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	22777,63	29624,48	30901,42	29439,22	24861,55	2083,92	9,15%
Nowa Sól	68343,08	77330,53	87207,23	97471,18	102241,3	33898,22	49,60%
Żagań	39186,7	40627,38	42933,44	33737,77	43337,4	4150,7	10,59%
Żary	76929,19	82010,18	87127,63	88280,75	89162,17	12232,98	15,90%

Źródło: analizy.mintorrozowju.pl

Budżet Obywatelski

Ważną formą włączania mieszkańców jest budżet obywatelski. Budżet Obywatelski (BO) jest realizowany w Żarach od roku 2014 na podstawie Uchwał Rady Miejskiej w Żarach. Co roku w ramach BO miasto przeznaczają 1 mln zł. Pierwsze edycje BO cieszyły się dużym zainteresowaniem mieszkańców, w latach 2014-2016 złożono najwięcej propozycji zadań (kolejno: 87, 96 i 101) najwięcej zadań zakwalifikowano również do głosowania (kolejno: 39, 21 i 66). Najwięcej zadań wybrano w głosowaniu do realizacji w edycji 2019. Najwięcej głosów we wszystkich dotychczasowych edycjach oddano w

edycji BO 2019. Dla porównania, w edycji BO 2020 (głosowanie odbyło się w roku 2019) oddano już o 35% głosów mniej (5782, w tym głosy ważne to 5167), zgłoszono 35 propozycji.

W 2020 roku ze względu na pandemię nie przeprowadzono Budżetu Obywatelskiego na rok 2021. Realizowane były dwa zadania, które nie zostały ukończone w 2020 roku.

W 2021 roku wprowadzono zmianę w zasadach realizacji budżetu Obywatelskiego. Ze względu na pandemię oraz w celu ułatwienia głosowania wprowadzono elektroniczne zgłaszanie pomysłów oraz głosowanie wyłącznie drogą elektroniczną. Weryfikacja osób głosujących odbywa się automatycznie przy użyciu numeru pesel, a także zgłaszanie projektów wyłącznie przez mieszkańców Żar (do tej pory projekty mogły zgłaszać również osoby spoza miasta).

Co roku prowadzona jest sprawozdawczość z wykonania budżetu obywatelskiego (informacja w Raporcie o stanie gminy oraz w ankiecie do GUS) oraz ocena aktualnie funkcjonujących zasad. W razie konieczności dokonywana jest korekta funkcjonujących zasad. Co roku podejmowana jest uchwała Rady Miejskiej przyjmująca zasady na kolejny rok i zwykle jest dyskusja na ten temat. Jeden z klubów Rady Miejskiej zaoferował się do przygotowania zmiany zasad na kolejne okresy.

Wielkość miasta zwalnia z obowiązku prawnego tworzenia budżetu obywatelskiego.

Władze miasta nie przeprowadziły ewaluacji celów postawionych tej formie partycypacji mieszkańców. Nie prowadzono np. badań ankietowych mieszkańców na temat funkcjonowania BO, jego formuły, zasad czy też sposobu rozpatrywania wniosków wstępnych oraz efektywności. Wobec tego trudno jednoznacznie stwierdzić, czy ta forma udziału mieszkańców w życiu miasta jest efektywna i zadowalająca dla nich samych. W zespole weryfikacyjnym, poza radnymi, nie ma innych istotnych interesariuszy.

Tabela 34 Statystyki dot. Budżetu Obywatelskiego

	Edycja 2014	Edycja 2015	Edycja 2016	Edycja 2017	Edycja 2018	Edycja 2019	Edycja 2020	Edycja 2021
Liczba złożonych propozycji	87	96	101	49	40	32	-	
Liczba zadań zakwalifikowanych do głosowania	39	21	66	25	21	19	-	29
Liczba zadań wybranych w głosowaniu	6	4	4	3	6	7	-	8
Kwota przeznaczona na Budżet Obywatelski	1 mln. zł w każdej edycji BO							
Liczba oddanych głosów	3119	5137	7427	8827	8473	8873	-	2266
W tym głosy ważne	2657	5093	6807	7811	7894	7826	-	2208

Źródło: Na podstawie Planu Rozwoju Instytucjonalnego gminy Żary o statusie miejskim, 2020.

Analiza wskazuje, że maleje liczba zgłaszanych propozycji do BO, a także liczba zadań zakwalifikowanych do głosowania. Liczba oddanych głosów maleje, szczególnie od czasu pandemii covid-19.

Współpraca z organizacjami pozarządowymi

Ważnym dla miasta interesariuszem są organizacje pozarządowe, aktywnie wspierane przez JST. Żarski Sektor 3 - Centrum Wsparcia Organizacji Pozarządowych odgrywa ważną rolę w budowaniu zaplecza dla żarskich organizacji. Misją Żarskiego Sektora 3 jest wspieranie procesu budowy potencjału oraz rozwoju lokalnych organizacji pozarządowych. W tym celu, jednym z działań Centrum, jest udostępnianie zasobów kadrowych i rzeczowych tym podmiotom, działającym na rzecz mieszkańców miasta. Centrum oferuje bezpłatne porady i konsultacje, w tym porady prawne, a Miejska Biblioteka Publiczna w Żarach udostępnia pomieszczenie oraz sprzęt biurowy dla organizacji. Miasto włącza organizacje pozarządowe w proces konsultacji własnych zarządzeń, projektów programów współpracy w każdym roku realizacji.

Miasto stosuje szereg zachęt i narzędzi włączających do współpracy organizacje pozarządowe, jednak ich zaangażowanie jest mniejsze niż oczekiwane, mniejsze niż mogłoby być biorąc pod uwagę inne miasta z grupy porównawczej. Kwota wydatków na dotacje do organizacji pożytku publicznego przypadających na 1000 mieszkańców w roku 2018 wyniosła 76 705,79 zł. Wartość ta jest dwukrotnie wyższa niż średnia kwota wydatków dla grupy porównawczej w roku 2018, która wyniosła 33 691,15 zł. Tutaj Żary są liderem wśród miast, do których jest porównywane w analizie. Żary mają wysoki budżet, wobec tego przeznaczają na realizację zadań publicznych przez organizacje 3-sektora, w tym organizacje pożytku publicznego, duże środki. W ramach tych zadań realizowane są między innymi usługi opiekuńcze w mieście, co pozwala na realizację procesu deinstytucjonalizacji wsparcia na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem⁴⁴.

Sprawozdania dot. współpracy z organizacjami pozarządowymi w mieście wskazują, że środki przeznaczane na realizację zadań publicznych cieszą się popularnością. Jednak w trakcie prowadzenia konsultacji dot. kształtu programów współpracy, aktywność organizacji była marginalna (2017 rok – 12 przedstawicieli organizacji i 1 opinia organizacji pozarządowej w wersji pisemnej, 2018 rok – 5 przedstawicieli organizacji, brak uwag i opinii; 2019 rok – 6 przedstawicieli organizacji, 1 wniosek ustny podczas spotkania konsultacyjnego, 1 wniosek pisemny). Miasto nie bada jednak potrzeb organizacji pozarządowych w zakresie wsparcia ani ich opinii dot. trafności i celowości stosowanych zachęt i narzędzi. Dialog w tym zakresie wskazałby precyzyjniej obszary wymagające doskonalenia. Przygotowanie Programu Rozwoju Lokalnego oraz niniejszego dokumentu, udział ZM w spotkaniach i warsztatach, wskazuje, że dialog z przedstawicielami organizacji jest potrzebny, aby współpraca nabrała nowego wymiaru, a wspierające działania miasta stały się bardziej efektywne⁴⁵.

⁴⁴ Program Rozwoju Lokalnego-Punkt 4.1.1. Pomoc społeczna.

⁴⁵ Program Rozwoju Lokalnego-Punkt 6 . Charakter miasta i najważniejsze wnioski wynikające z diagnozy

Wyniki analizy trzech ostatnich rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi w odniesieniu do zakresu delegowanych zadań i realizacji zaplanowanych przedsięwzięć.

Tabela 35 Zakresu delegowanych zadań i realizacji zaplanowanych przedsięwzięć do organizacji społecznych

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
łącna wysokość środków finansowych zaangażowanych przez organizacje pozarządowe w realizację zadań publicznych	4254206,46	4731556,95	5322804,32	4600166,36	5011529,63	5538166,87
środki finansowe przekazane z budżetu miasta na realizację zadań	3114504,35	3114504,35	3206290,51	3347380,61	2500651,40	3612175,00
środki finansowe własne i pozyskane z innych źródeł - organizacji pozarządowych	1617052,60	1617052,60	2116513,81	1252785,75	1510878,23	1925991,87

Źródło: Sprawozdania z realizacji Programu współpracy Gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022 z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności

W ostatnich 4 latach, 2019-2022 miasto Żary przeznaczyło najwięcej środków w obszarze pomocy społecznej oraz sportu. W każdym roku dotacje przekazywane przez MOPS (obszar -usługi opiekuńcze) oraz Urząd Miasta w obszarze sportu, były największe.

Włączenie mieszkańców do procesu zarządzania miastem

Konsultacje społeczne

Na podstawie Uchwały Rady Miejskiej w Żarach w sprawie określenia trybu i zasad prowadzenia konsultacji z mieszkańcami Gminy Żary o statusie miejskim (Uchwała nr XXIX/54/17), w mieście prowadzone są konsultacje z mieszkańcami. Konsultacje prowadzone są od 2021 r. Przez platformę konsultacje jst. Tam publikowane są także wyniki konsultacji, konsultacje aktualne, zakończone i archiwalne.

Mieszkańcy biorą udział nie tylko w konsultowaniu projektów programu współpracy z organizacjami pozarządowymi, ale także konsultowaniu projektów zarządzeń Burmistrza, np. w zakresie ogłoszenia otwartych konkursów ofert na wspieranie realizacji zadań Gminy Żary o statusie miejskim w różnych obszarach (np. kultura, pomoc społeczna, sport, rekreacja, itp.). Miasto konsultuje również obligatoryjnie dokumenty strategiczne miasta, plany rozwojowe. W ramach konsultacji urząd przedstawia mieszkańcom swoje plany dotyczące np. inwestycji lub innych przedsięwzięć, które będą miały wpływ na życie i pracę Żar.

W latach 2017-2021 przeprowadzono w sumie 16 konsultacji (spotkania oraz w formie on-line za pośrednictwem platformy; liczba uczestników: 1934).

Tabela 36 Konsultacje społeczne w Żarach w latach 2017-2021

	2017	2018	2019	2020	2021	Razem
Liczba konsultacji (spotkania konsultacyjne)	3	1	9	Brak danych	13	16
Liczba uczestników konsultacji	496	5	1841	295	297	1934

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Planu Rozwoju Instytucjonalnego gminy Żary o statusie miejskim (2020) oraz danych z UM w Żarach (Raport o stanie gminy Żary za rok 2021)

Od 2021 r. Żary realizują projekt w ramach Programu Rozwój Lokalny współfinansowany ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021. W ramach tego ważnego projektu zostało podjętych szereg działań rozwojowych, w tym działań wspierających i rozwijających aktywizację mieszkańców. Jednym z takich projektów jest przedsięwzięcie „Młodzi mają głos”. Rozpisano konkurs na imprezę zaproponowaną przez młodych dla młodych. Wybrana przez Jury konkursu inicjatywa została zrealizowana w sierpniu 2022. Była to plenerowa impreza z udziałem niemieckiej grupy performance Fool Poll z programem pt. „The hard of Mechanical Creatures”. Prowadzony jest również cykl warsztatów podnoszących kompetencje społeczne młodych ludzi oraz cykl spotkań z żarskimi przedsiębiorcami w ramach przedsięwzięcia „Startup-społecznie pozytywny”. Odkonano kilka spotkań, których celem jest zachęcenie do podejmowania pracy w Żarach albo do budowania w mieście własnego biznesu. Skutkiem tych spotkań jest także rozpisany konkurs na dobry biznes w Żarach. W marcu 2023 odbyło się uroczyste wręczenie nagród uczestnikom pierwszej edycji konkursu poprzedzone prezentacją pomysłów młodych na biznes w Żarach „Startup-społecznie pozytywny”. Od stycznia trwają także przygotowania do kolejnych spotkań młodzieży z przedsiębiorcami, które zaplanowano na czerwiec i wrzesień roku 2023⁴⁶.

Konsultacje społeczne z Radą Seniorów oraz Uniwersytetem III Wieku poprzedziły również realizację przedsięwzięcia dot. opracowania dokumentacji projektowej dla budowy DPS wraz z Dziennym Domem Wsparcia w Żarach.⁴⁷

⁴⁶ Źródło: Raport z realizacji projektu pt. „Żary, tu chcę żyć!!!”; okres sprawozdawczy-lipiec 2021-marzec 2023.

⁴⁷ Tamże.

W ramach konsultacji urząd przedstawia mieszkańcom swoje plany dotyczące np. aktów prawnych (ich zmiany lub uchwalania nowych), inwestycji lub innych przedsięwzięć, które będą miały wpływ na życie i pracę Żar i od połowy 2021 wykorzystuje do tego platformę on-line na stronie www.zary.pl.

Komunikacja z mieszkańcami

W ramach projektu „Żary, tu chcę żyć!!!” współfinansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021, miasto systematycznie buduje platformę współpracy z mieszkańcami na podstawie planowanych lub zrealizowanych przedsięwzięć, w tym m.in.:

- Budowanie społeczeństwa partycypacyjnego poprzez edukację, komunikację i włączenie mieszkańców z zarządzanie gminą (zadanie zostanie zrealizowane do końca IV kwartału 2023 r.⁴⁸).

W ramach ww projektu i wdrożenia przedsięwzięć zapisanych w Planie Rozwoju Lokalnego i Planie Rozwoju Instytucjonalnego, mieszkańcy oraz pozostali interesariusze są angażowani do realizacji przedsięwzięć, wspólnych działań, opiniowania, wyrażania swoich refleksji, potrzeb, uwag. Od momentu przygotowania obu ww dokumentów, widać różnicę w sposobie i intensywności sposobu komunikowania się miasta z mieszkańcami, co należy ocenić pozytywnie.

Ciała/forma doradcze działające w mieście Żary

Ponadto w mieście nie ma zastosowania również inicjatywa lokalna. Nie przyjęto w tym zakresie uregulowań, które pozwoliłyby na jej realizację, tzn. Rada Miejska nie przyjęła stosownej uchwały.

Projekty aktów prawa miejscowego i zarządzeń ustalających sposób świadczenia usług administracyjnych/komunalnych/społecznych współtworzone są z interesariuszami tylko, gdy przepisy prawa tego wymagają. Nie jest więc to standard w działaniu JST.

W mieście funkcjonują również nieobligatoryjne ciała doradcze/opiniodawcze reprezentujące interesy różnych grup mieszkańców. Są to:

- **Żarskie Forum Dzieci i Młodzieży**

Powołane 22.02.2017 r. z inicjatywy Burmistrz Miasta Żary- Danuty Madej. Jego głównym celem jest upowszechnianie idei samorządności wśród dzieci i młodzieży poprzez stworzenie warunków do pobudzania aktywności obywatelskiej osób młodych w społeczności lokalnej. Forum składa się z 12 typowanych przez uczniów przedstawicieli wszystkich żarskich szkół podstawowych. UM konsultuje z ŻFDM ofertę kulturalną, sportową czy rekreacyjną. W 2017 roku przedstawiciel ŻFDiM zainicjował nadanie rondu położonego u zbiegu ulic: Okrzei, Witosa, Zgorzeleckiej oraz Fabrycznej nazwy im. Jerzego Wiśniewskiego. Inicjatywa uzyskała poparcie Burmistrza Miasta Żary, Rady Miejskiej w Żarach oraz swoje poparcie w/w wyrazili nauczyciele Zespołu Szkół Budowlanych. 30 maja 2018 r. Rada Miejska w Żarach w dniu podjęła Uchwałę NR XLIII/54/18 w sprawie nadania nazwy rondu. Jednak Forum nie było aktywne w latach 2019-2021. Projekt „Żary, tu chcę żyć!!!” za pośrednictwem przedsięwzięć” Młodzieżowy Inkubator Aktywności”, „Dobry biznes w Żarach” czy „Młodzi mają głos” ma na celu uaktywnienie młodych ludzi w mieście dzięki ich włączeniu do wspólnych działań. Wypowiedzi żarskiej

⁴⁸ Tamże.

młodzieży, w prowadzonych na szeroką skalę badaniach ankietowych (w ramach przygotowania projektu "Żary, tu chcę żyć!!!"), dotyczące życia w Żarach, jednoznacznie pokazały, że młodzi ludzie nie wiążą swojej przyszłości z miastem, nie widzą tutaj miejsca dla siebie, niewiele wiedzą o tym, co się w Żarach dzieje i nie uczestniczą w życiu społecznym i kulturalnym miasta.

- **Miejska Rada Seniorów**

Została powołana w roku 08.05 2015 r. z inicjatywy Burmistrz Miasta Żary- Danuty Madej. Rada składa się z 17 członków. Rada jest pomysłodawcą jest wielu inicjatyw zaadresowanych do żarskich seniorów, np. Karta Seniora uprawniająca do ulg lub bezpłatnego uczestnictwa w kulturze lub zniżek na niektóre usługi w mieście. Inna inicjatywą Rady są programy profilaktyczne realizowane w mieście dla seniorów, np. bezpłatne szczepienia przeciwko grypie, akcja „Bezpieczeństwo Seniorów - bezpieczeństwem Żaran". Członkowie Rady aktywnie włączyli się do reaktywacji Klubu Seniora prowadzonego przez Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów w Żarach. W 2023 r. rozpoczęła się kolejna kadencja Rady.

- **Społeczna Rada Przedsiębiorców**

Została powołana w 2015 r. Skupia przedsiębiorców z terenu miasta. Jej rolą jest m.in. uczestniczenie w opracowywaniu i aktualizacji dokumentów strategicznych miasta, wypracowanie zasad wspierania rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, wspieranie inicjatyw zmierzających do tworzenia infrastruktury służącej rozwojowi gospodarstwu, reprezentowanie interesów przedsiębiorców, rzemieślników i rolników oraz innych pracodawców w kontaktach z organami administracji samorządowej, wspieranie inicjatyw pobudzających aktywność społeczno - gospodarczą mieszkańców, promocja przedsiębiorczości i efektywności gospodarowania, budowa w społeczeństwie pozytywnego wizerunku środowiska pracodawców i przedsiębiorców, promowanie przedsiębiorczości odpowiedzialnej społecznie, promowanie i utrwalanie zasad uczciwości w działalności gospodarczej, wspieranie imprez gospodarczych, szkoleniowych, kulturalnych promujących przedsiębiorczość. Jednak jej faktyczna rola jest ograniczona, głównie do działań prestiżowych. Jej niska aktywność wskazuje, że Rada ta ma charakter fasadowy. Organizuje corocznie, wspólnie z UM w Żarach, galę Żarskiej Róży Biznesu, nie angażuje się w identyfikowanie potrzeb żarskich przedsiębiorców czy pośredniczenia w kontaktach firm z JST. W ramach swojej aktywności Społeczna Rada Przedsiębiorców opiniowała projekt PRG na lata 2016-2023. Najistotniejszą z podjętych inicjatyw było opiniowanie projektu uchwały Rady Miejskiej w sprawie stawek podatku od nieruchomości. Co roku kwestia podatku od nieruchomości staje się przedmiotem rozmów przedsiębiorców z władzami miasta, a także bieżące kwestie związane z sytuacją na rynku pracy, trendy gospodarcze, itp.

Nowy skład Rady został wybrany w 2021 r. na kolejną kadencję (2021-2025).

Podsumowanie:

- **Wysoki poziom zaangażowania mieszkańców w sprawy obywatelskie.**
- **Zmniejsza się popularność Budżetu Obywatelskiego wśród mieszkańców**
- **Miasto uruchomiło elektroniczną platformę do prowadzenia konsultacji społecznych dla mieszkańców, aby upowszechnić ten proces i zapewnić jego większą dostępność**

- **Wysoki udział wydatków bieżących w budżecie miasta na dotacje bieżące do organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców**
- **Niskie poziom wydatków na obszary pożytku publicznego poza pomocą społeczną oraz sportem.**
- **Realizacja projektu pn. „Żary, tu chcę żyć!!!” pozytywnie wpływa na zmianę sposobu komunikowania się z mieszkańcami i zwiększania ich partycypacji w sprawach zarządzania miastem. Miasto zaplanowało szereg działań, które mają zachęcić mieszkańców do współpracy i współdziałania na rzecz rozwoju miasta.**
- **Zwiększa się zaangażowanie ciał doradczych w Mieście, szczególnie Miejskiej Rady Seniorów . Żarskie forum Dzieci i Młodzieży nie jest aktywne i nie prowadzi działalności w mieście.**
- **Zwiększa się liczba prowadzonych w mieście konsultacji społecznych, ale liczba uczestników nie wzrasta.**

2.7. ZDROWIE

Na terenie miasta działają dwa szpitale: Szpital na Wyspie w Żarach sp. z o.o. (spółka należy do powiatu żarskiego) oraz 105 Szpital Wojskowy z Przychodnią Podstawowej Opieki Zdrowotnej zatrudniający 800 osób, w ramach 401 łóżek szpitalnych. W skład Szpitala na Wyspie wchodzi:

- Oddział Chorób Wewnętrznych
- Oddział Dziecięcy
- Oddział Ginekologiczno-Położniczy
- Oddział Noworodkowy
- Oddział Intensywnej Terapii
- Oddział Chirurgiczny
- Oddział Geriatryczny
- Całodobowa Izba Przyjęć

A także:

- Zakład Opiekuńczo-Lecznicy
- Zakład Rehabilitacji
- Poradnia Ginekologiczno- Położnicza
- Poradnia Dermatologiczna
- Poradnia Neurologiczna
- Poradnia Chirurgiczna
- Poradnia Diabetologiczna
- Poradnia Otolaryngologiczna
- Poradnia Geriatryczna
- Poradnia Psychologiczna
- Pracownie Diagnostyczne (Laboratorium, RTG, USG, EKG, EEG, Endoskopii, Mamografii, Tomografii Komputerowej)

105. Kresowy Szpital Wojskowy z Przychodnią Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Żarach jest specjalistyczną wieloprofilową instytucją dysponującą 10 oddziałami szpitalnymi, specjalistycznymi poradniami lekarskimi, szeroką bazą diagnostyczną oraz gabinetami lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej.

W ramach 105 Kresowego Szpitala Wojskowego z Przychodnią Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Żarach działają Oddziały:

- Szpitalny Oddział Ratunkowy,
- Izba Przyjęć
- Oddział Chirurgii Ogólnej z Pododdziałem Chirurgii Onkologicznej i Urologii
- Anestezjologii i Intensywnej Terapii,
- Chorób Wewnętrznych z Pododdziałem Gastroenterologicznym, Reumatologicznym, Chorób Metabolicznych,
- Dermatologiczny,
- Kardiologiczny,
- Intensywnego Nadzoru Kardiologicznego,
- Neurologiczny z Pododdziałem Udarowym,
- Ortopedii i Traumatologii Narządu Ruchu,
- Psychiatryczny z Pododdziałem Leczenia Zaburzeń Nerwicowych i Stresu Bojowego,

oraz poradnie:

- Poradnia Chirurgii Ogólnej
- Poradnia Chirurgii Urazowo-Ortopedycznej
- Poradnia Dermatologiczna
- Poradnia Endokrynologiczna
- Poradnia Gastroenterologiczna
- Poradnia Kardiologiczna
- Poradnia Laryngologiczna
- Poradnia Medycyny Pracy
- Poradnia Neurologiczna
- Poradnia Okulistyczna
- Poradnia Psychologiczna
- Poradnia Pulmonologiczna
- Poradnia Reumatologiczna
- Poradnia Urologiczna
- Poradnia Zdrowia Psychicznego

Pracownie:

- Hemodynamiczna
- Angiograficzna
- Badań Psychologicznych
- Laboratorium
- Diagnostyki Mikrobiologicznej

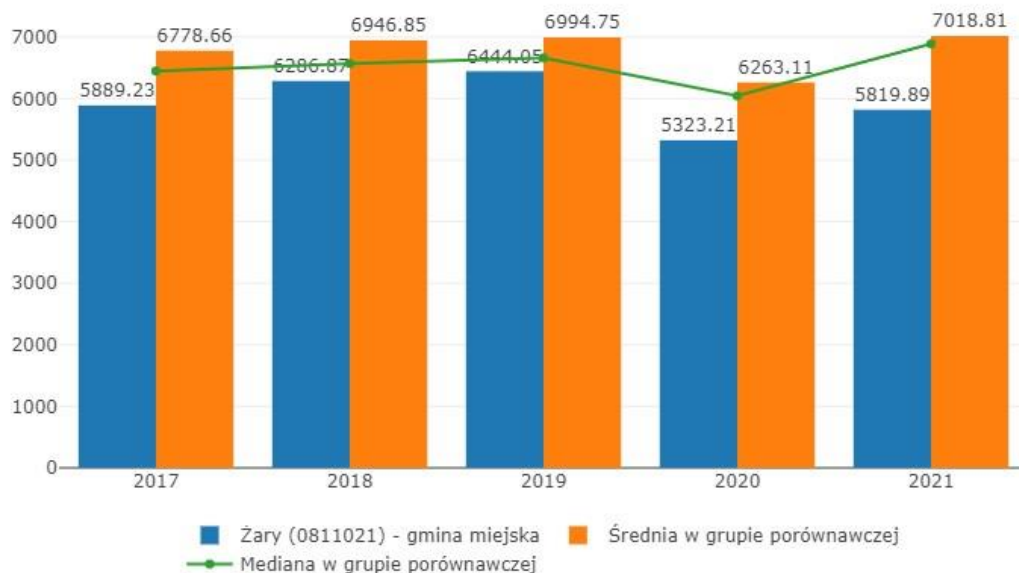
- Diagnostyki Obrazowej- radiologia
- EEG
- EKG
- Endoskopii
- Laserowa Okulistyki
- Optycznej Koherentnej Tomografii
- Perymetryczna
- Scyntygrafii
- Ultrasonograficzna Okulistyki
- Medycyny Nuklearnej
- Rezonans Magnetyczny MR

Tabela 37 Liczba porad lekarskich na 1000 mieszkańców

Nazwa	Wartość	Zmiana
Bolesławiec	0,468163	0,264576
Nowa Sól	-0,29419	0,570694
Żagań	-0,84323	0,071666
Żary	-0,7046	-0,13955

Źródło: <https://gminy.monitorrozwoju.pl/indicators/381>

Wykres 15 Liczba porad lekarskich na 1000 mieszkańców

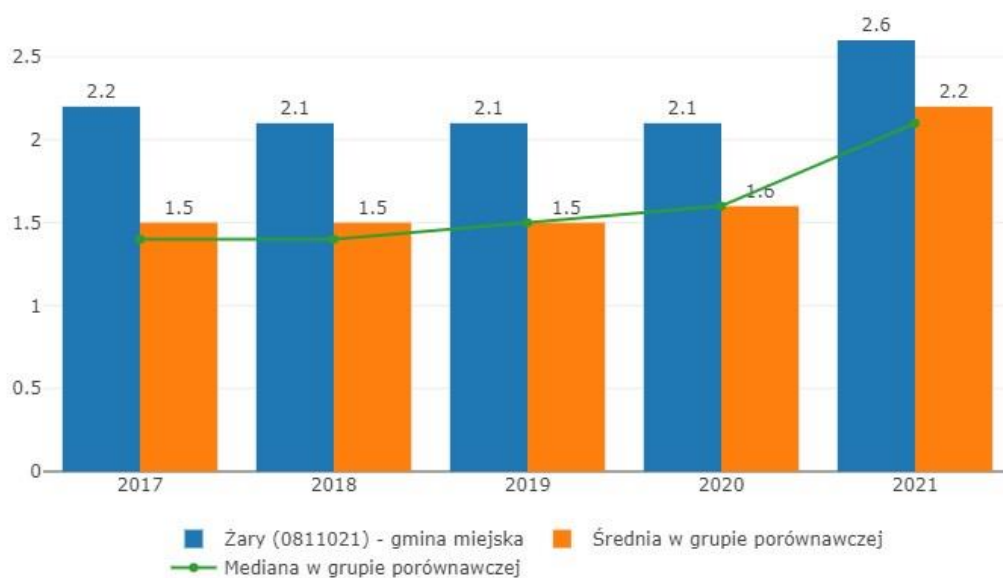
Źródło: monitorrozwoju.pl

Tabela 38 Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)

Nazwa	Wartość	Zmiana
Bolesławiec	-0,31419	0,77658
Nowa Sól	1,319676	0,148278
Żagań	-1,15371	-0,02067
Żary	0,378974	0,403813

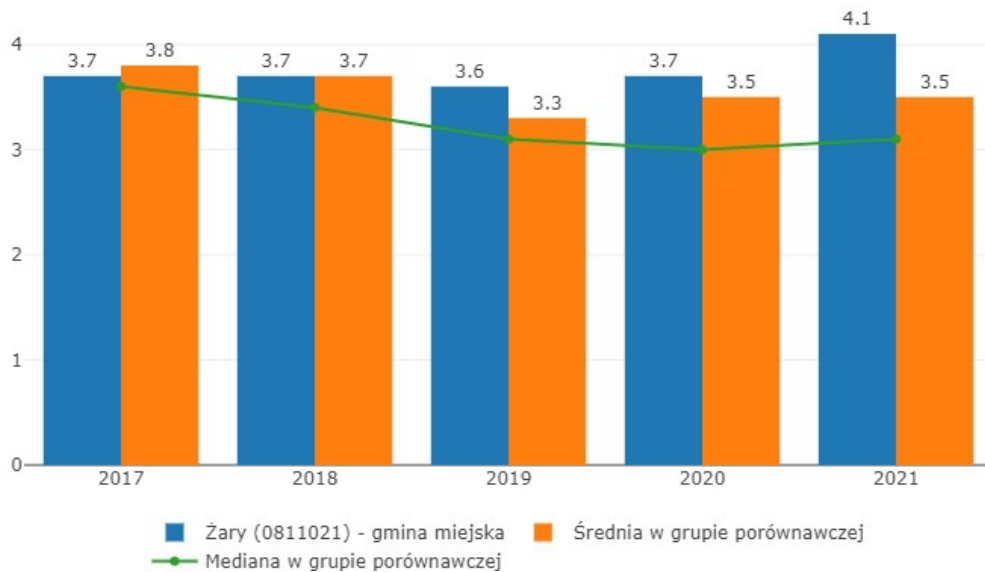
Źródło: analizy.monitotrozowju.pl

Wykres 16 Liczba lekarzy i dentystów według podstawowego miejsca pracy na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)

Źródło: monitotrozowju.pl

Wykres 17 Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)

Źródło: monitotrozowju.pl

Bezpieczeństwo zdrowotne w żarach

Analiza wskaźników wykazuje, że wzrosła w powiecie (dane dla powiatu są dostępne w statystyce publicznej) liczba zgonów z powodu chorób nowotworowych i układu krążenia (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców). Minimalnie wzrosła liczba lekarzy i liczba łóżek w szpitalu (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców). Liczba porad lekarskich (dane dla miasta; w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) spadła w pandemii (w pierwszym jej roku), jednak w roku 2021 zanotowano już więcej porad. Pandemia była specyficznym okresem, ze względu na liczne ograniczenia i obostrzenia, a także wprowadzenie innych form poradnictwa, jak teleporady.

Tabela 39 Wskaźniki dot. bezpieczeństwa zdrowotnego- Żary

Wskaźnik	2017	2018	2019	2020	2021
Wydatki ogółem z budżetu JST na ochronę zdrowia na 1000 mieszkańców	57951,43	42631,13	75220,25	36719,4	36869,43
Zgony z powodu zachorowania na nowotwory i choroby krążenia na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)	7,2	7,6	6,6	6,4	9,4
Odsetek zgonów wśród osób poniżej 60 roku życia (dane powiatowe) (%)	19,8	15,8	17,7	15,4	15,4

Liczba lekarzy i dentystów pracujących wg podstawowego miejsca pracy na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)	2,2	2,1	2,1	2,1	2,6
Liczba porad lekarskich na 1000 mieszkańców	5889,2	6286,9	6444,1	5323,2	5819,9
Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)	3,7	3,7	3,6	3,7	4,1

Źródło: analizy.moniorozwoju.pl

W grupie porównawczej (dane dotyczą powiatów), tylko Nowa Sól (powiat nowosolski) zanotował największą dynamikę dodatnią w przypadku zgonów z powodu nowotworów i chorób układu krążenia. Zaraz za powiatem nowosolskim jest powiat żarski. Ujemna dynamika natomiast dotyczy zgonów wśród osób poniżej 60 r. ż. Podobne wartości wykazują powiaty: bolesławiecki, żagański i żarski.

Tabela 40 Wskaźniki bezpieczeństwa zdrowotnego w grupie porównawczej

Zgony z powodu zachorowania na nowotwory i choroby krążenia na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)							
Miasto	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	6,7	6,9	7,1	7	7,9	1,2	17,91%
Nowa Sól	6,7	6,8	6,1	6,3	9,4	2,7	40,30%
Żagań	7,9	8,7	7,7	8,4	9,4	1,5	18,99%
Żary	7,2	7,6	6,6	6,4	9,4	2,2	30,56%
Odsetek zgonów wśród osób poniżej 60 roku życia (dane powiatowe)							
Miasto	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	17,3	15,3	17	14,2	13,2	-4,1	-23,70%
Nowa Sól	15,5	16,7	13,2	13,4	14,8	-0,7	-4,52%
Żagań	20,3	15,7	16,5	15	15,2	-5,1	-25,12%
Żary	19,8	15,8	17,7	15,4	15,4	-4,4	-22,22%
Wydatki ogółem z budżetu JST na ochronę zdrowia na 1000 mieszkańców							
Miasto	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	14312,6	12785,12	40390,68	12719,21	19431,39	5118,79	35,76%
Nowa Sól	21282,91	22749,53	29772,72	38659,2	46227,02	24944,11	117,20%
Żagań	25675,96	25091,57	28988,56	24011,18	40751,22	15075,26	58,71%
Żary	57951,43	42631,13	75220,25	36719,4	36869,43	-21082	-36,38%

Źródło: analizy.monitorrozwoju.pl

Wydatki z budżetów jst na ochronę zdrowia (w przeliczeniu na 1000 mieszkańców) z grupy porównawczej wykazują spadek w przypadku Żar. Miasto ma jako jedyne ujemną dynamikę. Wydatki z pandemicznego roku 2021 są o połowę niższe niż przed pandemią, w roku 2019.

Programy profilaktyczne dla mieszkańców

Miasto z budżetu finansuje/współfinansuje również programy profilaktyczne, na podstawie Uchwał Rady Miasta Żary. W 2022 r. mieszkańcy mieli do dyspozycji 4 programy, w 2021- 5 programów. Spośród nich największym zainteresowaniem cieszyły się programy szczepienia przeciwko grypie dla osób powyżej 65 r. ż oraz rehabilitacji dla osób w tej samej grupie wiekowej (w roku 2020-4 programy; 2029- 5 programów, 2018-5 programów).

Podsumowanie:

- **Dostęp mieszkańców Żar do opieki zdrowotnej jest dobry, również dzięki lokalizacji dwóch szpitali zapewniających dostęp do wielu oddziałów oraz poradni.**
- **Miasto finansuje szereg programów zdrowotnych dla mieszkańców, z których największym zainteresowaniem cieszą się programy rehabilitacji i szczepienia dla osób 65+.**
- **Liczba porad lekarskich na 1000 mieszkańców wzrasta, po okresie pandemii covid-19 wraca do stanu sprzed jej rozpoczęcia.**
- **Niska liczba lekarzy na 1000 mieszkańców (są to dane powiatowe) przy jednoczesnym wzroście liczby łóżek na 1000 mieszkańców.**
- **Analiza wydatków budżetowych wykazała spadek wydatków z budżetu miasta na obszar ochrony zdrowia.**

3. DIAGNOZA-WYMIAR GOSPODARCZY

3.1. GOSPODARKA I RYNEK PRACY

Podstawowe dane o gospodarce miasta.

Tabela 41 Firmy wg. Wielkości zatrudnienia

	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Dynamika w %
ogółem	4 337	4 369	4 482	4 567	4 648	4 729	109,0
0 - 9	4 145	4 185	4 300	4 388	4 473	4 554	109,9
10 - 49	152	145	143	140	136	135	88,8
50 - 249	32	32	32	32	32	33	103,1
250 - 999	7	6	6	6	6	6	85,7
1000 i więcej	1	1	1	1	1	1	100,0

Źródło: BDL GUS

Podstawowa analiza zmian gospodarczych oparta o zmianę liczby firm w kategorii wielkości liczonej zatrudnieniem pokazuje, że gospodarka w Żarach nie ulega wyraźnym zmianom. W kategoriach firm średnich i dużych od 2018 roku brak znaczących zmian. Niewielkie zmiany nastąpiły w kategorii firm mikro- i małych - wzrost 9 procentowy.

Na obszarze miasta od 2018r bez zmian funkcjonuje 7 dużych firm. Są to m.in.: - Swiss Krono Sp. z o.o. w Żarach, będący częścią holdingu Swiss Krono Group (Ernst Kaindl), światowego lidera w branży produktów drewnopochodnych sp. z o.o. należąca do szwajcarskiego holdingu Swiss Krono Group; jest to również jedna z największych firm w regionie lubuskim; Chroma – największa drukarnia internetowa w Polsce; Hart SM Żary – producent szkła hartowanego do AGD, kabin prysznicowych, szyb samochodowych; Valmet Automotive Sp. z o.o. w Żarach – producent systemów składanych dachów samochodowych; RELPOL Sp. z o.o. z Żar – jeden z największych producentów przekładników elektromagnetycznych w Europie; spółki z o.o. światowego koncernu SAINT-GOBAIN produkujące głównie szyby samochodowe; Syncreon – producent kartridży do drukarek światowego producenta Lexmark. Działy B+R występują w firmach największych, m.in. w: Swiss Krono, Saint Gobain, Hart SM, Relpol, Magorex, grupie Pol-Orsa, Spomasz S.A. oraz średnich firmach głównie metalowych. W Żarach jest także duża ilość firm średnich oraz małych zatrudniających powyżej 10 osób.

Głównym podmiotem realizującym programy wsparcia rozwoju przedsiębiorczości w Żarach jest Fundacja Przedsiębiorczość, która prowadzi 5 różnych linii funduszy pożyczkowych. Dwie finansowane z funduszy Unii Europejskiej oraz ze środków woj. lubuskiego (programy regionalne), dwie wspierane przez Bank Gospodarstwa Krajowego i jedna finansowana przez Ministerstwo Pracy i

Polityki Socjalnej. Obecnie 3 linie pożyczkowe są aktywne. W roku 2020 Fundacja pozyskała dodatkowe środki wspierające przedsiębiorców o kapitale 16 mln zł na tzw. Pożyczki płynnościowe – przeciwdziałające negatywnym skutkom pandemii Covid-19. Wszystkie linie pożyczkowe mają oprocentowanie, konkurencyjne w stosunku do oferty bankowej. Całość środków pożyczkowych służy wspieraniu i rozwojowi istniejących firm oraz tworzeniu nowych podmiotów gospodarczych.

Razem kapitały dla 5 linii pożyczkowych wynoszą 26,1 mln. I praktycznie w całości są zaangażowane w pożyczki dla przedsiębiorców.⁴⁹„

W ramach Fundacji Przedsiębiorczość działają:

- Ośrodek Wspierania Przedsiębiorczości w Żarach – oferuje usługi doradcze, informacyjne i szkoleniowe, niezbędne do prowadzenia własnej firmy oraz podnoszące kwalifikacje zawodowe pracowników.
- Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości – działający przy Fundacji „Przedsiębiorczość” jako jeden z elementów projektu współfinansowanego przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Bank Światowy. Fundusz finansuje rozwój i rozpoczęcie każdej działalności gospodarczej, której celem jest stworzenie trwałych miejsc pracy.
- Inkubator Przedsiębiorczości w Żarach – celem jest promowanie przedsiębiorczości, kreowanie i stwarzanie warunków do powstawania nowych firm oraz poszerzanie działalności firm już istniejących. Udostępnia pomieszczenia pod działalność gospodarczą (na warunkach preferencyjnych) osobom chcącym założyć i rozwinąć własną firmę, przy jednoczesnym obniżeniu kosztów jej funkcjonowania.

Kolejne instytucje i organizacje wspierające przedsiębiorców w Żarach to:

- Forum Młodych Lewiatan, Oddział w Żarach (przy Fundacji Przedsiębiorczość) - to organizacja, która działa w oparciu o współpracę i dialog pomiędzy organizacjami pozarządowymi, firmami i instytucjami państwowymi. Obszarem działalności jest przedsiębiorczość i rozwiązywanie bieżących problemów ludzi młodych.
- Fundacja Centrum Rozwoju Społeczno- Gospodarczego zajmuje się projektami dla osób niepełnosprawnych oraz wykluczonych społecznie. Celem jest przystosowanie osób z opieki społecznej i długotrwale bezrobotnych do ponownego zatrudnienia.
- Powiatowy Urząd Pracy w Żarach – udziela wsparcia finansowego przy tworzeniu nowych miejsc pracy, umożliwiają zmniejszenie kosztów zatrudnienia pracowników, świadczą poradnictwo zawodowe w zakresie szkoleń i przygotowania zawodowego dla dorosłych.
- Łużycka Izba Gospodarcza w Żarach - samodzielna organizacja samorządu gospodarczego, reprezentująca interesy gospodarcze zrzeszonych podmiotów wobec innych instytucji, których funkcjonowanie wywiera wpływ na warunki działalności zrzeszonych w Izbie podmiotów gospodarczych. Wydaje miesięcznik Łużycki Magazyn Gospodarczy.
- Organizacja Pracodawców Ziemi Lubuskiej, Oddział Żary-Żagań, z siedzibą w Żarach - celem i zadaniem organizacji jest ochrona praw i reprezentowanie interesów zrzeszonych członków wobec związków zawodowych pracowników, organów władzy i administracji państwowej

⁴⁹ Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022.

oraz organów samorządu terytorialnego, a także zaspokajanie wszelkich organizacyjnych, prawnych, gospodarczych potrzeb i oczekiwań pracodawców.

Tabela 42 *Udział podmiotów kreatywnych w ogólnej liczbie podmiotów nowo zarejestrowanych w grupie porównawczej*

Miasto	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	4,72	4,62	3,24	6,44	1,72	0,364407
Nowa Sól	5,8	2,53	0	2,94	-2,86	-0,4931
Żagań	6,28	3,86	4,26	3,43	-2,85	-0,45382
Żary	4,35	6,65	3,05	4,28	-0,07	-0,01609

Źródło: opracowanie własne na podstawie- <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

Tabela 43 *Powierzchnia nowo oddanych budynków przemysłowych w m² w przeliczeniu na 1000 mieszkańców*

Miasto	2018	2019	2020	2021	Różnica
Bolesławiec	2	5	2	30	28
Nowa Sól	0	0	0	0	0
Żagań	0	154	9	9	9
Żary	256	83	4	0	-256

Źródło: opracowanie własne na podstawie- <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

Wskaźniki porównawcze dla grupy gmin konkurencyjnych wskazują, że tylko w Bolesławcu sektor kreatywny zwiększał swój udział w rynku. W pozostałych gminach był on mniejszy. W Żarach zmniejszenie jest niewielkie, pozwalające mówić o utrzymywaniu status quo. Wskaźnik nowo oddanych budynków przemysłowych pokazuje, że w Żarach gwałtownie spadają inwestycje przemysłowe. Również dochody z podatku od nieruchomości mają najniższą dynamikę spośród gmin w grupie porównawczej. Ten wskaźnik skorelowany z poprzednimi pokazuje niską dynamikę rozwoju gospodarki miasta.

Tabela 44 *Dochody budżetu gminy z tytułu podatku od nieruchomości na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym*

Miasto	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	1011,99	1063,31	1329,42	1400,63	388,64	38,40354
Nowa Sól	1121,43	1248,28	1278,22	1505,34	383,91	34,23397
Żagań	931,49	1011,12	1116,22	1227,08	295,59	31,73303
Żary	1354,41	1440,64	1614,21	1705,88	351,47	25,95004

Źródło: Opracowanie własne na podstawie <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

Podsumowanie.

- Stan określony w Programie Rozwoju Lokalnego jako stagnacja gospodarki w Żarach nie uległ zmianie.
- Rozwija się sektor najmniejszych przedsiębiorstw przy bardzo niewielkim wsparciu instytucji wspierania biznesu
- Bardzo niski poziom bezrobocia wskazuje na brak rąk do pracy jako barierę rozwojową miasta.
- Żary są nadal konkurencyjne płacowo dla mieszkańców powiatu i ŻŻOF

3.2. POTENCJAŁ I KONKURENCYJNOŚĆ LOKALNEJ GOSPODARKI – BUDŻET

W dalszej części analizy posłużymy się metodologią opracowaną przez Związek Miast Polskich. Wykorzystujemy tutaj analizy wykonane w raporcie Sytuacja społecznoekonomiczna. Żary, gmina miejska, 0811021, data wykonana 23-05-2023 oraz analizy porównawcze z <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>.

Ważnym czynnikiem wskazującym na potencjał miasta jest możliwość finansowania rozwoju przez budżet miasta.

Tabela 45 Dochody budżetu w latach 2016-2021

Dochody budżetu gminy	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika w %
Z tytułu udziału w CIT (zł)	5 521 725,26	6 139 173,97	7 227 635,78	4 333 082,37	3 503 886,90	6 862 481,67	124,28
tytułu udziału w PIT (zł)	29 074 775,00	31 772 212,00	36 152 219,00	38 977 874,00	36 256 347,00	40 270 841,00	138,51

Źródło: Raport -Sytuacja społecznoekonomiczna. Żary gmina miejska. 0811021. 23-05-2023. Monitor Rozwoju Lokalnego Związek Miast Polskich.

Dochody z tytułu udziału JST we wpływach budżetu państwa z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT) stanowią jedno ze źródeł dochodów własnych, w tym dochodów podatkowych. Wysokość udziału budżetu JST w CIT jest pochodną dochodów osiąganych przez osoby prawne.

Wartość udziału określa się dla dochodów wszystkich podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na terenie JST proporcjonalnie do zatrudnionych lokalnie pracowników.

Dochody budżetu gminy z tytułu udziału w PIT (zł)

Dochody z tytułu udziału JST we wpływach budżetu państwa z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) stanowią jedno z istotnych źródeł dochodów własnych, w tym dochodów podatkowych. Kwota wpływów do budżetu JST z udziałów we wpływach budżetu państwa z PIT jest pochodną dochodów osiąganych przez mieszkańców z tytułu aktywności gospodarczej, pracy, świadczeń społecznych, z majątku.

Obydwa źródła dochodów gminy wykazują wzrost w latach 2016-2021. Jednak obraz konkurencyjności miasta uzyskujemy po porównaniu tych rezultatów z grupą konkurencyjnych miast wskaźnikiem dochodu na 1 mieszkańca.

Tabela 46 Dochód budżetu na 1 mieszkańca – porównanie Żar i grupy porównawczej MRL

Wartość wskaźnika	2017	2018	2019	2020	2021
Żary	3 898	4 205	4 557	5 018	5 537
Grupa porównawcza średnia	3 635	4 028	4 428	4 934	5 478

Źródło : <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

Powyższa tabela pokazuje, jak zmniejszają się dochody miasta w stosunku do wybranej grupy ośrodków. Żary z dochodem na mieszkańca w 2017r. wyższym niż w grupie odniesienia w 2021 roku tracą całą przewagę.

Tabela 47 Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju). Kwota nadwyżki operacyjnej

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika 2016-2021
Kwota nadwyżki operacyjnej	12 998 125,84	13 439 681,89	14 773 712,58	14 256 991,17	13 035 789,21	14 407 563,57	110,84

brutto (średnia 3letnia) (zł)							
--	--	--	--	--	--	--	--

Źródło: Raport Sytuacja społecznoekonomiczna Żary gmina miejska 0811021 23-05-2023. Monitor Rozwoju Lokalnego Związek Miast Polskich

Wskaźnik prezentuje średni poziom nadwyżki operacyjnej (bieżącej) w okresie 3 lat. Przez nadwyżkę operacyjną rozumie się dodatnią różnicę między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi. Ujemna wartość świadczy o tym, że w analizowanym okresie nie osiągnięto nadwyżki operacyjnej, tzn. dochody bieżące były niższe od wydatków bieżących. W Żarach wzrost wartości wskaźnika w latach 2016-2021 wynosi 10,84% i w relacji do wzrostu cen ta nadwyżka w 2021 pozwala na znacznie mniej, niż w roku 2016.

Tabela 48 Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju)-Wskaźniki

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika 2021- 2016
Relacja kwoty zadłużenia w danym roku do dochodów ogółem	18,96	17,19	16,98	22,28	21,27	18,40	97,08
Relacja wyniku operacyjnego do kwoty własnych dochodów bieżących (średnia 3letnia)	16,5	16,5	17,2	15,8	14,0	14,5	87,68
Udział bieżących dochodów "nieznaczonych" w dochodach bieżących (%)	57,3	56,1	57,9	55,1	51,5	55,4	96,64

Źródło: Raport Sytuacja społecznoekonomiczna Żary gmina miejska 0811021 23-05-2023. Monitor Rozwoju Lokalnego Związek Miast Polskich

Kolejne wskaźniki pokazujące możliwości budżetu miasta to:

1. Relacja kwoty zadłużenia w danym roku do dochodów ogółem
Wskaźnik informuje o stopniu pokrycia kwoty długu dochodami ogółem budżetu JST. Do 2013 r. włącznie był to wskaźnik ustawowy określający maksymalny limit zadłużenia JST. Po okresie względnie lepszej prosperity w latach 2019-2020 w 2021 roku wartość wskaźnika maleje.
2. Relacja wyniku operacyjnego do kwoty własnych dochodów bieżących (średnia 3letnia)
Wartość nadwyżki operacyjnej brutto (różnica między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi) do własnych dochodów bieżących. Im wyższa wartość wskaźnika, tym większa część dochodów bieżących pozostaje w dyspozycji JST i tym więcej środków może być przeznaczonych na spłatę aktualnego zadłużenia oraz na wydatki majątkowe. Pożądanym jest wzrost wskaźnika. W Żarach wartość wskaźnika zmniejsza się w badanym okresie.
3. Udział bieżących dochodów "nieznaczonych" w dochodach bieżących (%).
Wskaźnik prezentuje relację dochodów bieżących, które nie są dochodami znacznymi do kwoty dochodów bieżących. Przez dochody "nieznaczone" należy rozumieć takie dochody, które co do zasady nie mają wskazanego konkretnego przeznaczenia (inne niż dotacje, oświatowa część subwencji ogólnej). Tym samym wskaźnik prezentuje poziom samodzielności JST w zakresie dochodów bieżących. Pożądanym jest wzrost wskaźnika, ponieważ oznacza, że wzrastają możliwości JST w zakresie generowania nadwyżki operacyjnej, a tym samym wzrasta potencjał finansowy JST.

W odniesieniu do Żar, wartość wszystkich trzech wskaźników maleje i pokazuje, że miasto powinno liczyć się z ograniczeniem możliwości finansowania rozwoju. Wiąże się to z konsekwencjami zmian podatkowych i kryzysem spowodowanym przez pandemię COVID 19.

W analizie zmian sytuacji finansowej samorządów po wprowadzeniu zmian podatkowych znanych jako „Polski Ład” autorzy opracowania wykonanego w Fundacji Rozwoju Lokalnego piszą:

„Dla rozwoju jednostek samorządu terytorialnego kluczowe znaczenie ma zdolność do generowania nadwyżki budżetowej na poziomie bieżącym (nadwyżki operacyjnej). Wdrażane od lat rozwiązania, np. w systemie edukacji, prowadziły do zmniejszenia zdolności do generowania tej nadwyżki. Warto jednak podkreślić, że istotne konsekwencje w tym zakresie wprowadzą rozwiązania „Polskiego Ładu”. Zdolność jednostek do rozwoju może zostać istotnie ograniczona. Niedościgniona wartość części rozwojowej subwencji ogólnej, na co zwracali uwagę przedstawiciele NBP, nie zrekompensuje utraty dochodów z udziału w PIT, a to może mieć bezpośrednie przełożenie na potencjał do realizacji zadań bieżących i inwestycyjnych samorządu terytorialnego w Polsce.

W ostatnim czasie samorząd terytorialny podobnie jak inne podmioty musiały się zmagać z konsekwencjami pandemii COVID-19. Znaczna część jednostek odczuła spadek dochodów podatkowych, zwłaszcza miasta na prawach powiatu. „Aż blisko 89 proc. miast wojewódzkich odnotowało mniejsze dochody własne w 2020 roku w stosunku do roku poprzedniego, w przypadku miast na prawach powiatu odsetek wyniósł nieco ponad 81 proc. a w powiatach niemal 74 proc.”

Żary, jako miasto przemysłowe osiągające znaczące wpływy z udziału w podatku PIT I CIT wyraźnie odczuwa te zmiany.⁵⁰ Brak jasnej polityki rządu w kwestii finansowania samorządów powoduje, że w tym obszarze zwiększa się poziom ryzyka w średnioterminowym planowaniu rozwoju.

Podsumowanie

- **Nadal głównym oparciem gospodarki Żar są duże i średnie firmy, decydujące o przemysłowym charakterze miasta. W tym sektorze nie dokonują się istotne zmiany.**
- **Wyczerpują się możliwości wspierania rozwoju małej przedsiębiorczości w Żarach.**
- **Budżet miasta zmniejsza swoje możliwości finansowania rozwoju. Decydują o tym okoliczności zewnętrzne (polityka fiskalna Państwa, kryzys gospodarczy wywołany pandemią Covid -19 i wojną w Ukrainie).**
- **Słabnie dynamika rozwoju miasta i traci ono swoje walory konkurencyjne w stosunku do miast-konkurentów.**

⁵⁰ PROGRAM "POLSKI ŁAD" A SYTUACJA FINANSOWA JST dr hab. Dorota Wyszowska, prof. UwB dr Adam Wyszowski, Analiza Celowa nr 3/2022, Centrum Ekspertyzy Lokalnej. Fundacja Rozwoju Demokracji Lokalnej im. J. Regulskiego.

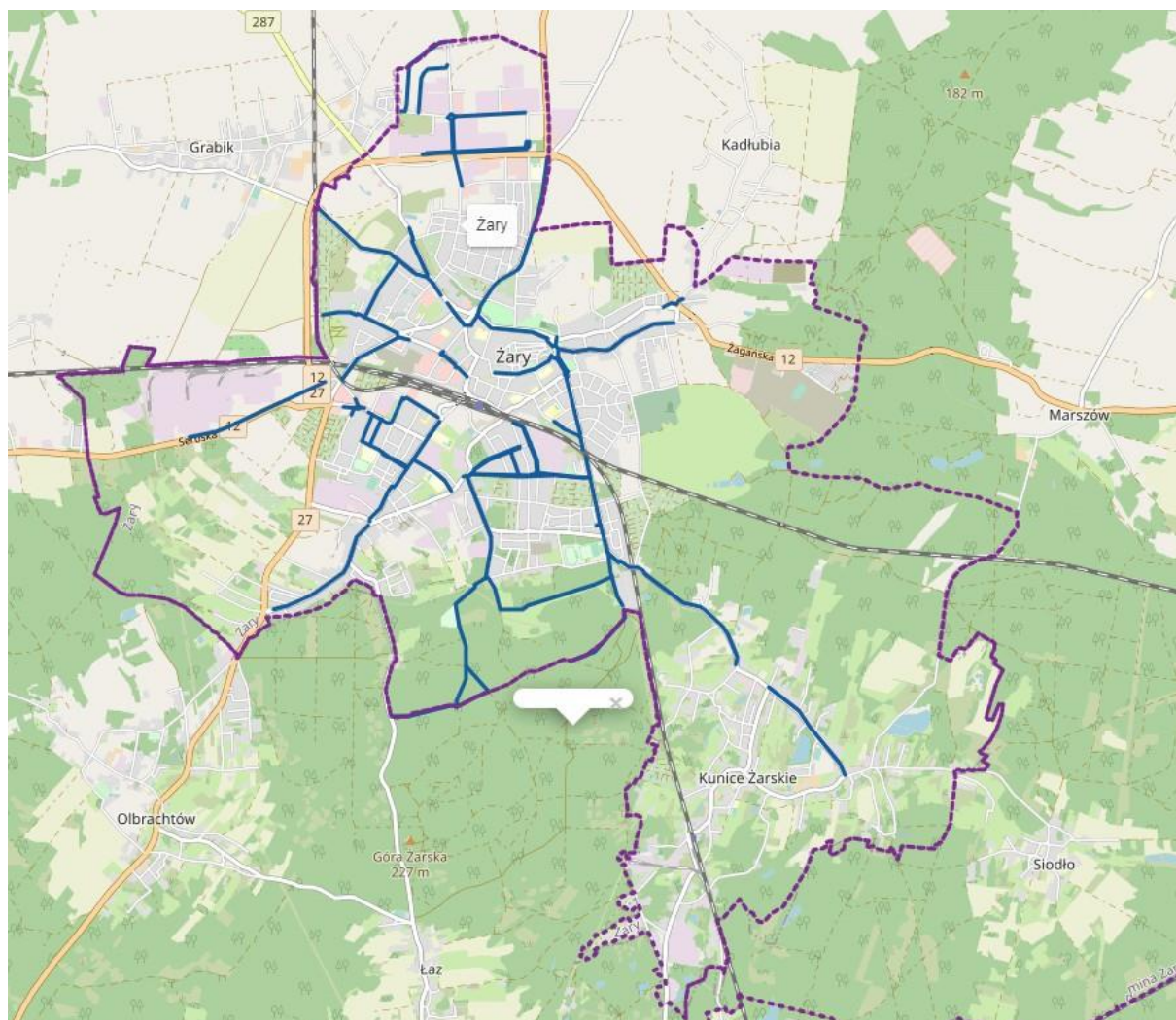
4. DIAGNOZA-WYMIAR PRZESTRZENNY

4.1. TRANSPORT I KOMUNIKACJA

4.1.1. ŚCIEŻKI ROWEROWE

Ścieżki rowerowe w Żarach nie tworzą zintegrowanej sieci transportowej. Istniejące ścieżki przy łącznie mają długość **29.860** km, z tego 3200 m stanowią ścieżki w Zielonym Lesie. W budowie znajduje się kolejnych ok. 1300m w ulicy Bohaterów Getta i ok. 400 m w Ulicy Szymanowskiego.

Rysunek 2 Ścieżki rowerowe w Żarach- stan istniejący.

Źródło: KONCEPCJA budowy wspólnego systemu ścieżek rowerowych na terenie Żarsko Żagańskiego Obszaru Funkcjonalnego (Miasto Żary, Miasto Żagań, Gmina Żary, Gmina Żagań, Gmina Iłowa). Żary, styczeń 2023

Powyższa mapa wyraźnie pokazuje, że ścieżki rowerowe nie tworzą jednolitego systemu komunikacyjnego. Niestety nie ma ścieżek rowerowych wzdłuż dróg krajowych DK 12 i 27 oraz ich wspólnym odcinku obwodnicy miejskiej. Brak jest tym samym bezpiecznego połączenia z najbliższymi miejscowościami otaczającymi miasto tj. Sieniawą Żarską, Kadłubią, dzielnicą Koszary, Marszowem i Żaganiem. Nie jest też dokończona międzynarodowa ścieżka Forst – Żagań, ponieważ brakuje odcinka Jasień – Grabik – Żary- Żagań. Nie ma także połączenia wzdłuż dróg krajowych albo inną trasą bezpieczną ścieżką rowerową z Żar do Parku Mużakowskiego i Geoparku Łuk Mużakowa (rejon Łęknicy). Te braki utrudniają bezpieczny dojazd turystów z zagranicy do Żar z masowo odwiedzanego rejonu Parku Mużakowskiego wpisanego na listę UNESCO. Żary mogą się stać dla turystów bramą z Polski do Parku Mużakowskiego, ale brak ścieżki rowerowej istotnie to utrudnia. Najważniejszym problemem w aktualnie istniejącej miejskiej infrastrukturze rowerowej jest brak ścieżki w centralnej części miasta pomiędzy dwoma największymi dzielnicami -Zatorze (17 tys. mieszkańców), rdzenne miasto ok. 16 tys. mieszkańców. Miasto podzielone jest przez linię kolejową a połączenia drogowe, gdzie są ścieżki rowerowe znajdują się na granicach terenów zabudowanych. Po jednej stronie (Stare Miasto) znajdują się wszystkie urzędy, szkoły średnie, główny trzon usług i handlu oraz duża strefa przemysłowa, targowisko, a po drugiej większe dzielnice mieszkaniowe. Mimo, że miasto Żary jest zwarte, dojazd do pracy, szkoły średniej, urzędu możliwy jest rowerem tylko dookoła śródmieścia, jednocześnie skomplikowaną i niebezpieczną drogą. Odległości skrajne z domu do pracy szkoły itd. wynoszą maksymalnie ok. 3 km (na strefę Przemysłową). Brak w centralnej części miasta bezpiecznej przeprawy rowerowej nad lub pod torami, skracającej drogę i eliminującej ruch samochodowy ze wszystkimi jego negatywnymi. Miasto rozpoczęło wraz z gminami ŻŻOF budowę zintegrowanego systemu ścieżek rowerowych. Przygotowana została „Koncepcja budowy wspólnego systemu ścieżek rowerowych na terenie Żarsko Żagańskiego Obszaru Funkcjonalnego (Miasto Żary, Miasto Żagań, Gmina Żary, Gmina Żagań, Gmina Iłowa). Żary, styczeń 2023. Kolejnym etapem działania w tym obszarze jest pozyskiwanie źródeł finansowania dla zaplanowanych inwestycji.

4.1.2. KOMUNIKACJA ROWEROWA

W 2019 r. stworzono system pn.: Żarskie Rowery Miejskie, w którym do dyspozycji mieszkańców oraz turystów udostępniono 30 rowerów najnowszej generacji rozlokowanych w 5 stacjach. Użytkownik decyduje jak długo korzysta z roweru i gdzie kończy swoją trasę. W dowolnym czasie można korzystać z Żarskich Rowerów podczas przejazdów po mieście i nie tylko. Rower można zostawić poza stacją parkowania za dodatkową opłatą. W pierwszym okresie użytkowania od 15 maja 2019 do 31.10.2019 r. W tym czasie dokonali 13001 wypożyczeń i przejechali 42359,09 km. Na jeden rower przypadało 78,8 wypożyczeń.

W znacznie większej Zielonej Górze w systemie funkcjonującym od niespełna dwóch lat i dysponującym rozbudowaną siecią stacji rowerowych, na jeden jednoślad przypadało 95,5 wypożyczeń. Miasto Żary zamierza systematycznie rozbudowywać sieć stacji i zwiększać liczbę dostępnych rowerów. W IV kwartale 2021 roku rozpoczęto prace dotyczące przygotowania koncepcji

funkcjonowania roweru miejskiego wraz z kosztorysami. Przeprowadzono konsultacje z mieszkańcami na etapie przygotowania projektu oraz przygotowano dane dotyczące wykorzystania istniejącej już w mieście infrastruktury Rowerów miejskich. Rozmowy dotyczyły wypracowania spójnej wizji dostosowanej do zdiagnozowanych potrzeb mieszkańców oraz warunków dotyczących możliwości wykorzystania gruntów pod budowę stacji oraz rozwinięcia już istniejącej infrastruktury, czyli wyboru urzędzeń współpracujących z funkcjonującymi już w mieście. Przygotowano się do budowy 10 stacji wypożyczeń roweru miejskiego wraz z parkingami rowerowymi i zakupu kolejnych 55 rowerów. Przewidywane lokalizacje stacji wypożyczeń rowerów: Lokalizacje:

1. Szymanowskiego dz. nr 606/17 obręb 0001 przy SP1
2. Hutnicza dz. nr 146/2 obręb 0006 przy SP2
3. Broni Panczernej dz. nr 90/1 obręb 0002 przy SP3
4. Okrzei dz. nr 9 obręb 0006 przy SP5
5. Partyzantów dz. nr 446/2 obręb 0002 przy SP8
6. Sikorskiego dz. nr 409/3 obręb 0004 przy SP10
7. Parkowa dz. nr 85/8 obręb 0002 teren MOPS
8. Lotników dz. nr 26/1 obręb 0002 targowisko miejskie
9. Szpitalna dz. nr 569/129 obręb 0002 przy cmentarzu
10. Al. Wojska Polskiego dz. nr 281/2 obręb 0004 Kunice przy stawie

W obszarze komunikacji alternatywnej w Żarach pojawiły się w 2021 r hulajnogi elektryczne. Ten popularny środek transportu budzi również kontrowersje ze względu na porzucanie hulajnóg przez użytkowników w przypadkowych miejscach. Jego rosnąca popularność jest ważnym powodem do rozbudowy sieci bezpiecznych dróg rowerowych.

4.1.3. MIEJSKA KOMUNIKACJA PUBLICZNA

Problemem jest także nie najlepiej funkcjonująca komunikacja miejska. W Żarach funkcjonuje miejska komunikacja publiczna. Swoim zasięgiem obejmuje obszar administracyjny miasta Żary. Przewoźnik wybierany jest w drodze przetargu nieograniczonego. Od kilku lat usługi te świadczy spółka Feniks v. z Gliwic. Przebieg linii komunikacyjnych jest tak dobrany, aby zapewniał m.in. dojazd młodzieży do większości szkół i powrót z nich, tak samo jak dorosłym dojazd do większości zakładów i przedsiębiorstw zlokalizowanych na całym terenie miasta. W Żarach obecnie funkcjonuje 30 linii komunikacyjnych, obsługuje je 9 autobusów, które łącznie w ciągu roku 2018 przejeżdżały ok. 346.000 km, w roku 2022 było to 353000km.. Z komunikacji w 2022r skorzystało ok 450 000 pasażerów biletowanych i jest to o około 10% mniej niż w roku 2018. Wskaźnik wykorzystania komunikacji miejskiej wynosił ok 1,44 pasażera i systematycznie ulega

zmniejszeniu, do 1,27 w roku 2022.. Funkcjonujący bez większych zmian system powiela od lat te same

Brakuje regularnych połączeń komunikacyjnych pomiędzy osiedlami mieszkaniowymi a głównymi ośrodkami obsługi mieszkańców. Nie został rozwiązany problem funkcjonowania wielu przewoźników, w tym powiatowego przewoźnika z pobliskiego Żagania którego linie łączą Żary i Żagań.

Koszt jednorazowego biletu normalnego wynosi 2 zł, natomiast biletu ulgowego - 1 zł. Szczegóły opłat za korzystanie z komunikacji miejskiej w Żarach określa uchwała nr XV/224/07 Rady Miejskiej w Żarach z dnia 20.12.2007 r. Uchwała nr XLVII/93/18 Rady Miejskiej w Żarach z dnia 28.09.2018 r. w sprawie zmiany uchwały dotyczącej ustalenia cen urzędowych za przejazdy autobusami komunikacji miejskiej, określenia osób uprawnionych do bezpłatnych i ulgowych przejazdów, sposobu ustalania opłat dodatkowych z tytułu przewozu osób oraz zwierząt i bagażu, Rada Miejska rozszerzyła uprawnienia do bezpłatnych przejazdów autobusami komunikacji miejskiej na terenie miasta Żary o osoby niepełnosprawne i ich opiekunów będących uczestnikami ośrodków wsparcia w Żarach oraz o osoby niewidome i ociemniałe oraz ich przewodników na podstawie ważnej legitymacji Polskiego Związku Niewidomych.

Do efektywności komunikacji żarskiej nie wliczono ze względu na brak danych pasażerów korzystających z niej w dni bezpłatnej komunikacji miejskiej. To rozwiązanie obejmuje dwa dni w miesiącu z wyłączeniem września, w którym są to trzy dni oraz trzech dni w okresie Świąta Zmarłych.

Na obszarze Żarsko- Żagańskiego Obszaru Funkcjonalnego funkcjonuje system elektronicznej informacji przystankowej. Informacje z sytemu są dostępne wyłącznie na tablicach przystankowych zlokalizowanych na nielicznych przystankach. Dostępność do informacji dla pasażerów jest bardzo ograniczona i nie odpowiada współczesnym standardom informowania pasażerów. Na stronach Internetowych Miasta Żary Brakuje nawet prostej informacji o istnieniu komunikacji miejskiej, liniach i częstotliwości ich kursowania.

4.1.4. INFRASTRUKTURA DROGOWA I RUCH POJAZDÓW

Tabela 49 Dostępność komunikacyjna (zewnętrzna i wewnętrzna)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika 2016- 2021
łączna długość dróg gminnych i powiatowych na 100 km² powierzchni (dane powiatowe)	83,90	83,24	84,63	85,57	85,42	84,17	100,33

(km/km2)							
Liczba samochodów osobowych na 100 mieszkańców (dane powiatowe)	64,94	67,17	70,05	73,34	77,87	81,10	124,88

Łączna długość dróg gminnych i powiatowych na 100 km² powierzchni (dane powiatowe) (km/km²)

Stopień nasycenia terenu powiatu drogami określa jego wewnętrzną dostępność komunikacyjną transportem samochodowym. Analizując wymiar ilościowy,

uwzględniamy drogi o nawierzchni twardej i gruntowej.

Liczba samochodów osobowych na 100 mieszkańców (dane powiatowe)

Posiadanie samochodów zwiększa mobilność mieszkańców i łatwość z jaką mogą oni dotrzeć do wybranych miejsc na terenie gminy lub poza nią.

4.1.5. PARKINGI W ŻARACH

Parkingi w Żarach liczą ok.1700 miejsc postojowych dla samochodów osobowych. Na terenie gminy znajdują się trzy strefy płatnego parkowania:

- przy Pl. Przyjaźni z oznakowaniem pionowym, ale bez oznakowania poziomego, 25 miejsc postojowych, w tym 1 miejsce dla niepełnosprawnych,
- Pl. Rynek 53 miejsca postojowe, w tym 2 dla niepełnosprawnych.
- Plac Kaczy Rynek

Na podstawie obserwacji pracowników Straży Miejskiej i zgłoszeń od mieszkańców ustalono, że poziom zatłoczenia istniejących parkingów powoduje liczne próby parkowania niezgodnego z prawem. Często miejscem parkowania pojazdów są trawniki. Zjawisko to występuje na większej części obszaru miasta. Bardzo szybko rosnąca liczba samochodów osobowych jest problemem, którego nie da się rozwiązać zwiększaniem liczby miejsc parkingowych. Ograniczenia przestrzenne nie pozwalają na nadmierną rozbudowę sieci parkingów. Zagadnienie związane z rotacją pojazdów na parkingach nie jest rozwiązywane przez obecną Strefę płatnego parkowania, w której odpłacamy za możliwość parkowania pojazdów. Obecnie w Żarach opłaty za parkowanie w Strefie płatnego zostały zwiększone i odpowiadają poziomowi cen np. w Zielonej Górze, jednak bardzo niewielki obszar Strefy powoduje, że nie stanowi to żadnego poważnego ograniczenia dla ruchu samochodów osobowych. Zaprezentowane powyżej dane dotyczące: sieci dróg której dynamika rozwoju wynosi 100,33, liczby samochodów gdzie dynamika rozwoju wynosi 124,88 i liczby miejsc parkingowych która pozostaje bez zmian wskazują, że zatłoczenie ulic zwiększa się systematycznie i nie przewiduje się zmiany tego

trendu. Komunikacja publiczna od lat nie zmienia swojego sposobu funkcjonowania i wskaźników takich jak liczba pasażerów, tras i wozokilometrów.

Podsumowanie

- **Miasto jest nadmiernie zatłoczone samochodami. Ich liczba w mieście i w powiecie rośnie z roku na rok**
- **Miasto nie realizuje konsekwentnej polityki transportowej**
- **Komunikacja publiczna ma niski poziom wykorzystania i słaby system informacji dla pasażerów**
- **Rozpoczęta budowa sieci ścieżek rowerowych będzie wspierać rozwój komunikacji alternatywnej (rower miejski, hulajnogi elektryczne i inne). Tylko na tym obszarze wykorzystywany jest potencjał koordynacji działań w ramach ŻŻOF.**
- **Brak koordynacji innych aspektów polityki mobilności w ramach ŻŻOF.**

4.2. ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Żary

Obecnie obowiązujące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Żary (SUiKPZ) zostało przyjęte uchwałą Rady Miejskiej w Żarach Nr XIII/74/99 z dnia 25 listopada 1999 r. w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W wyniku zachodzących zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta oraz planowanych zadań na szczeblu wojewódzkim (wynikających m.in. z planu zagospodarowania przestrzennego Województwa Lubuskiego uchwalonego przez Sejmik Województwa Lubuskiego w 2002r.). SUiKPZ częściowo utraciło swoją aktualność, w efekcie czego została opracowana zmiana tego dokumentu i uchwalona przez Radę Miejską w Żarach- uchwała Nr XXXVIII/27/2006 z dnia 27 kwietnia 2006 r. Obecnie trwają prace nad przygotowaniem nowego dokumentu, planowane zakończenie w 2023r.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta Żary.

Jednym z podstawowych narzędzi umożliwiających pozytywne zmiany, a co za tym idzie poprawę wizerunku miasta są plany miejscowe, które wykluczają wydawanie decyzji o warunkach zabudowy skutkujących degradacją przestrzeni. Stan zagospodarowania przestrzennego w tym zakresie nie uległ zmianie do 2021r. Udział łącznej powierzchni terenów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (683,7 ha) w ogólnej powierzchni miasta (3349,0 ha) wynosił na koniec 2013 r. (umowny termin ostatniej „Oceny zmian w zagospodarowaniu) - 20,4%. W związku z uchwaleniem w 2014 r. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Centrum Miasta w Żarach, łączny udział terenów objętych MPZP w powierzchni miasta osiągnął 27,1%. Uwzględniając powierzchnię terenów leśnych (w granicach administracyjnych miasta wynoszącą ok. 689,0 ha) jako niewymagających sporządzenia MPZP, można w przybliżeniu przyjąć, że łączna powierzchnia terenów miejskich (terenów zainwestowanych i terenów otwartych użytków rolnych) nie posiadających jeszcze planów miejscowych wynosi obecnie ok. 1822,2 ha, co stanowi ok. 54,4% powierzchni miasta.

W dniu 31 grudnia 2021 roku Rada Miejska w Żarach podjęła uchwałę Nr XXXVI/99/21 w sprawie opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów części północnej ul. Żagańskiej (ul. Kukułcza, ul. Strusia). Obecnie prowadzone są w tym zakresie prace analityczne i projektowe. Przewidywany termin zakończenia prac: III kwartał 2023 r. Zadanie związane jest z realizacją Programu Rozwoju Lokalnego w ramach projektu „Żary, tu chcę żyć!!!. Jednocześnie prowadzone są prace projektowe związane z przyjęciem Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Żary.

Traktując planowanie przestrzenne i zdolność miasta do kreowania polityki gospodarowania przestrzenią jako element konkurencyjności, Żary nie wypadają dobrze w porównaniu do miast-konkurentów.

Tabela 50 Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w latach 2018-2021 (%)

Miasto	2018	2019	2020	2021	Różnica
--------	------	------	------	------	---------

Bolesławiec	96,9	96,9	96,9	96,9	0
Nowa Sól	80,1	84,4	84,4	84,6	4,5
Żagań	22,8	22,8	22,8	22,8	0
Żary	27,1	27,1	27,1	27,1	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie https://analizy.monitorrozwoju.pl/city_comparison

Pod względem powierzchni objętej MPZP uzyskują wynik niewiele lepszy niż Żagań i daleko odbiegający od Nowej Sól i Bolesławca. Rzutuje to na znajdujące się w poniższej tabeli informacje o wydawanych decyzjach o warunkach zabudowy.

Tabela 51 Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy w latach 2018-2021

Miasto	2018	2019	2020	2021	Różnica
Bolesławiec	0	0	0	0	0
Nowa Sól	1	2	0	0	-2
Żagań	45	25	32	44	-1
Żary	116	106	88	78	-38

Źródło: Opracowanie własne na podstawie https://analizy.monitorrozwoju.pl/city_comparison

Pod tym względem miasto równie daleko odbiega od swych konkurentów.

Podsumowanie

- **Miasto ma nieuregulowaną gospodarkę przestrzenną.**
- **Brak Studium Uwarunkowań i Rozwoju Przestrzennego i niski poziom pokrycia przestrzeni miejskiej planami zagospodarowania przestrzennego sprzyja czynnikom przypadkowym w decyzjach o rozwoju miasta**
- **Brak właściwych narzędzi polityki przestrzennej obniża atrakcyjność miasta i spowalnia decyzje nowych działaniach.**

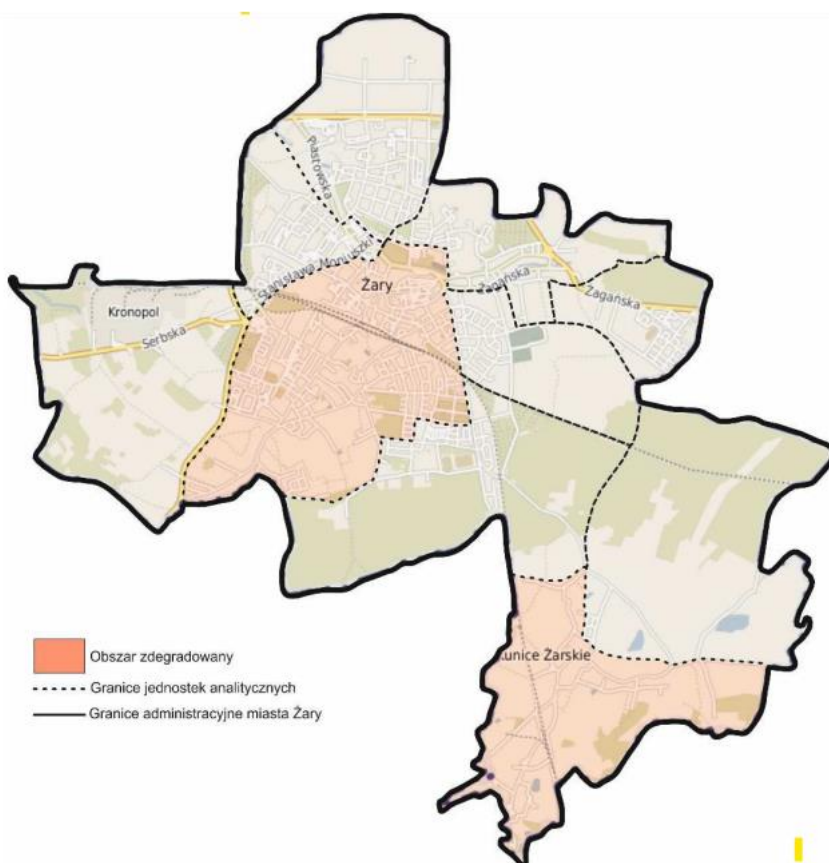
4.3. REWITALIZACJA

Miasto Żary przez kilka ostatnich lat realizowało własny program rewitalizacji (na lata 2016-2022). Program ten stracił aktualność w ubiegłym roku. Miasto przygotowuje się do aktualizacji dokumentu, aby móc odejmować działania na rzecz rewitalizacji tkanki miasta.

Program rewitalizacji w pierwszej kolejności wyznaczył obszary zdegradowane na obszarze miasta, których analiza doprowadziła do wyznaczenia obszaru rewitalizacji.

Obszar zdegradowany, który został określony dla miasta Żary w ramach Programu Rewitalizacji został przedstawiony poniżej.

Rysunek 3 Obszar zdegradowany w mieście Żary

Źródło: Program Rewitalizacji dla gminy Żary o statusie miejskim na lata 2016-2022

Obszar zdegradowany zajmuje powierzchnię 9,31 km² (27,80% ogólnej powierzchni Żar) i zamieszkiwany jest przez 19198 mieszkańców (51,06% ogółu mieszkańców).

W ramach programu rewitalizacji, który obowiązywał do roku 2022 został wyznaczony obszar. Obszar ten obejmuje obszar ścisłego centrum miasta oraz północny fragment dzielnicy Zatorze. W skład obszaru rewitalizacji weszły wszystkie nieruchomości położone wzdłuż ulicy/ Obszar ograniczony jest:

- Od północy: ul. Skarbową;
- Od wschodu: ul. Domańskiego, al. Wojska Polskiego (nieruchomości znajdujące się wzdłuż ulicy nie wchodzą w skład obszaru rewitalizacji), ul. Witosa;
- Od południa: ul. Fabryczną, ul. Lubelską;
- Od zachodu: ul. Zwycięzców, ul. Męczenników Oświęcimskich (nieruchomości znajdujące się wzdłuż ulicy nie wchodzą w skład obszaru rewitalizacji), ul. Broni Pancernej.

Rysunek 4 Obszar rewitalizacji wyznaczony w Żarach

Źródło: Program Rewitalizacji dla gminy Żary o statusie miejskim na lata 2016-2022

W skład obszaru rewitalizacji wchodzi fragmenty dwóch podstawowych dzielnic Żar:

Śródmieścia oraz Zatorza. Obszar Śródmieścia charakteryzuje się intensywną zabudową wielorodzinną, charakterystyczną dla budownictwa z przełomu XIX i XX wieku. Centrum miasta stanowi zaplecze administracyjno-usługowe dla całych Żar. W północnej części Zatorza dominuje intensywna zabudowa wielorodzinną, reprezentująca styl tzw. „śląskiej secesji” o wysokich walorach architektonicznych. Ponadto w granicach obszaru rewitalizacji mieści się zaniedbany budynek dworca PKP wraz z otoczeniem.

Aktualizacja programu rewitalizacji i analiza wskaźnikowa oraz problemowa będzie miała na celu sprawdzenie, czy na wskazanym wcześniej obszarze zaszyły oczekiwane zmiany i czy obszar ten się zmieni.

W ramach zakończonego już programu rewitalizacji zaplanowano i częściowo zrealizowano przedsięwzięcia, które miały odmienić sytuację problemową i wpłynąć pozytywnie na mieszkańców oraz rozwój miasta. Wśród nich znalazły się przedsięwzięcia podstawowe i komplementarne. Do podstawowych należą:

- Rewitalizacja zespołu parkowo-folwarcznego w żarach wraz z utworzeniem centrum usług społecznych
- Żarski park kultury i nauk
- Animacja lokalna narzędziem przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu
- Razem – aktywna integracja klientów mops w żarach
- Asystent osoby niepełnosprawnej
- Praca podwórkowa
- Centrum wsparcia rodziny
- Remont budynku przy ul. Okrzei 7a i 7b wraz z zagospodarowaniem otoczenia
- Modernizacja budynku przy ul. Katowickiej 4 wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu
- Remont budynków i zagospodarowanie podwórek przy ul. Średniej i szkolnej
- Zagospodarowanie terenu przy ul. Witosa 36
- Termomodernizacja i remont kamienic z zagospodarowaniem podwórek
- Adaptacja budynku przy ul. Legionistów 2 na dom seniora
- Adaptacja budynku przy ul. Legionistów 3 na mieszkania komunalne

Podsumowanie:

- **Obecna polityka w zakresie mobilności miejskiej oraz w obszarze Żarsko-Żagańskiego Obszaru funkcjonalnego nie przynosi właściwych efektów.**
- **Efektywność komunikacji publicznej jest bardzo niska, nie zmienia się od wielu lat i posiada niewielki wpływ na sposób poruszania się mieszkańców miasta.**

- Brakuje systemu dobrego informowania mieszkańców o funkcjonowaniu komunikacji publicznej.
- Słabość systemu komunikacji publicznej w obszarze funkcjonalnym skutkuje korzystaniem z samochodów prywatnych przez mieszkańców powiatów żarskiego i żagańskiego korzystających z usług w Żarach.
- Działania w zakresie komunikacji alternatywnej (rowery tradycyjne i elektryczne, hulajnogi elektryczne) nie będą skuteczne z powodu braków w infrastrukturze rowerowej w mieście i na terenie ŻŻOF.
- Miasto Żary konsekwentnie podejmuje działania rewitalizacyjne, zarówno inwestycyjne jak i dotyczące wspierania mieszkańców, w zakresie integracji społecznej oraz zapobiegania wykluczenia społecznego.

5. DIAGNOZA-WYMIAR ŚRODOWISKOWY

5.1. STAN ŚRODOWISKA NATURALNEGO

5.1.1. JAKOŚĆ POWIETRZA

Kluczowym obszarem w ocenie mieszkańców w Żarach od dawna jest poziom zanieczyszczenia powietrza. Stan jakości powietrza na terenie Gminy Żary o statusie miejskim kształtowany jest głównie przez:

- rozproszone źródła ciepła,
- lokalne kotłownie dla zabudowy wielorodzinnej i usług publicznych i indywidualne kotłownie w zabudowie
- jednorodzinnej, w tym kotłownia zasilana miałem węglowym Opolska Energetyka Ciepła przy ul. Okrzei,
- komunikację samochodową,
- produkcję przemysłową.

Zgodnie z danymi Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska stan powietrza atmosferycznego w województwie lubuskim poprawia się i w ostatnich latach w żadnym obszarze pomiarów nie przekracza dopuszczalnych norm. Jedyna stacja pomiarowa znajdująca się w Żarach również wskazuje na brak przekroczeń średnic wartości zanieczyszczeń i tendencje zmniejszania się ich poziomu w ciągu ostatnich lat.

„Wyniki średnioroczne stężeń benzenu uzyskane w 2022 roku na stacjach (pomiarowych 6ch w woj. Lubuskim) były niższe niż w roku 2021 i mieściły się w zakresie od 0,09 µg/m³ na stacji zlokalizowanej w Gorzowie Wielkopolskim przy ul. Kosynierów Gdyńskich do 0,42 µg/m³ na stacji w Żaganiu przy ul. Kochanowskiego. Na stacji w Żarach oraz na stacji we Wschowie widać wyraźny trend malejący stężenia benzenu w powietrzu. Wyniki pomiarów stężeń benzenu są na niskim poziomie, norma średnioroczna 5 µg/m³ nie została przekroczona.⁵¹

Średnioroczne stężenie pyłu zawieszonego PM₁₀ na obszarze województwa lubuskiego mieściło się w przedziale od 16 µg/m³ w Smolarach Bytnickich do 24 µg/m³ w Sulęcinie. Trend malejący średniorocznego stężenia pyłu zawieszonego PM₁₀ w powietrzu w latach 2013 – 2022 obserwujemy na stacjach pomiarowych w Gorzowie Wielkopolskim, przy ul. Kosynierów Gdyńskich, w Sulęcinie, w Żarach oraz w Zielonej Górze, natomiast trend wzrastający na stacji w Smolarach Bytnickich.

Stężenia pyłu zawieszonego PM_{2,5} w 2022 r. na każdej ze stacji województwa były niższe w stosunku do roku ubiegłego i latach 2013 – 2022 zauważalny jest trend malejący stężenia pyłu zawieszonego

⁵¹ Roczna ocena jakości powietrza w województwie lubuskim. Raport wojewódzki za rok 2022. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska 2023.

PM2,5 na stacjach w Zielonej Górze, w Żarach oraz we Wschowie. Największy spadek średniej rocznej pyłu zawieszonego PM10 odnotowano na stacji w Żarach.”⁵²

Innowacyjny system monitorowania i analizy jakości powietrza w mieście Żary.

Ponieważ w odczuciu mieszkańców miasta zanieczyszczenie powietrza jest ważnym problemem a jedyna stacja monitoringu powietrza nie pokazuje tego problemu wystarczająco, miasto Żary przystąpiło do realizacji projektu współfinansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 pn. „**Innowacyjny system monitorowania i analizy jakości powietrza w mieście Żary**”. Do realizacji tego działania powołano Zespół ds. Środowiska. I połowie 2023r został zakończony I etap umowy tj. inwentaryzacja głównych źródeł emisji zanieczyszczeń do powietrza atmosferycznego, budowa modelu symulacyjnego rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń do powietrza oraz mapa ze wskazaniem miejsca urządzeń pomiarowych został zakończony. Aktualnie prowadzone są prace z II etapu umowy tj. budowa infrastruktury technicznej i teleinformatycznej służącej do monitorowania jakości powietrza w mieście Żary, które zostaną zakończone w III kwartale 2023r. System monitoringu posłuży do planowania działań w zakresie ochrony powietrza zgodnie ze zidentyfikowanymi szczegółowymi obszarami zagrożeń i informowania mieszkańców o jakości powietrza na poszczególnych obszarach miasta oraz o przyczynach takiego stanu. Już obecnie na terenie miasta Żary zamontowanych jest 5 paneli Led informujących o poziomie zanieczyszczeń powietrza. Na stronie internetowej miasta u <http://www.zary.pl/> znajduje się zakładka „Pomiary powietrza” z obecnie dostępnymi danymi pomiarowymi dla pyłu PM 10 oraz benzo(a)pirenu.

Obecnie Miasto realizuje 3 programy, których celem jest poprawa jakości powietrza oraz zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych poprzez wymianę źródeł ciepła i poprawę efektywności energetycznej budynków mieszkalnych.

Program wymiany pieców funkcjonuje od 2017 r. W latach 2017-2022 mieszkańcom Żar udzielono dotacji, angażując przy tym środki pochodzące z budżetu gminy w wysokości 2.457.903,20 zł, co pozwoliło zlikwidować ok. 500 palenisk z terenu miasta Żary.

Tabela 52 Dane statystyczne programu wymiany pieców

	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.	Suma
Ilość złożonych wniosków	119	116	98	98	100	46	577
Kwota z wniosków w tys.	691	760	681	681	698	364	3875
Ilość zrealizowanych umów	83	88	79	72	76	39	437
Kwota dotacji w tys.	446	470	465	434	389	252	2456

⁵² Roczna ocena jakości powietrza w województwie lubuskim. Raport wojewódzki za rok 2022. Główny Inspektorat Ochrony Środowiska 2023.

Ilość zlikwidowanych palenisk	109	96	90	90	94	50	529
--------------------------------------	-----	----	----	----	----	----	-----

Źródło: UM Żary

Kolejny program, w którym współuczestniczy Miasto to „Czyste Powietrze”. Program realizowany jest w ramach porozumienia zawartego 31.05.2021 r. z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Zielonej Górze. Urząd Miejski w Żarach udziela bezpłatnego wsparcia w zakresie merytorycznym dotyczącym Programu „Czyste Powietrze”. To program skierowany do właścicieli lub współwłaścicieli budynków mieszkalnych jednorodzinnych.

Od 20.03.2023 r. Gmina realizuje następny program pn. „Ciepłe Mieszkanie” finansowany ze środków udostępnionych Wojewódzkiemu Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Zielonej Górze przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Program skierowany jest do osób fizycznych posiadających tytuł prawny wynikający z prawa własności lub ograniczonego prawa rzeczowego do lokalu mieszkalnego, znajdującego się w budynku mieszkalnym wielorodzinnym, t.j. budynku, w których wydzielono więcej niż dwa lokale, w tym przynajmniej dwa samodzielne lokale mieszkalne. W ramach Programu „Ciepłe Mieszkanie” możliwe jest dofinansowanie wymiany źródła ciepła na paliwa stałe. Dodatkowo możliwe jest wykonanie stolarki okiennej i drzwiowej.

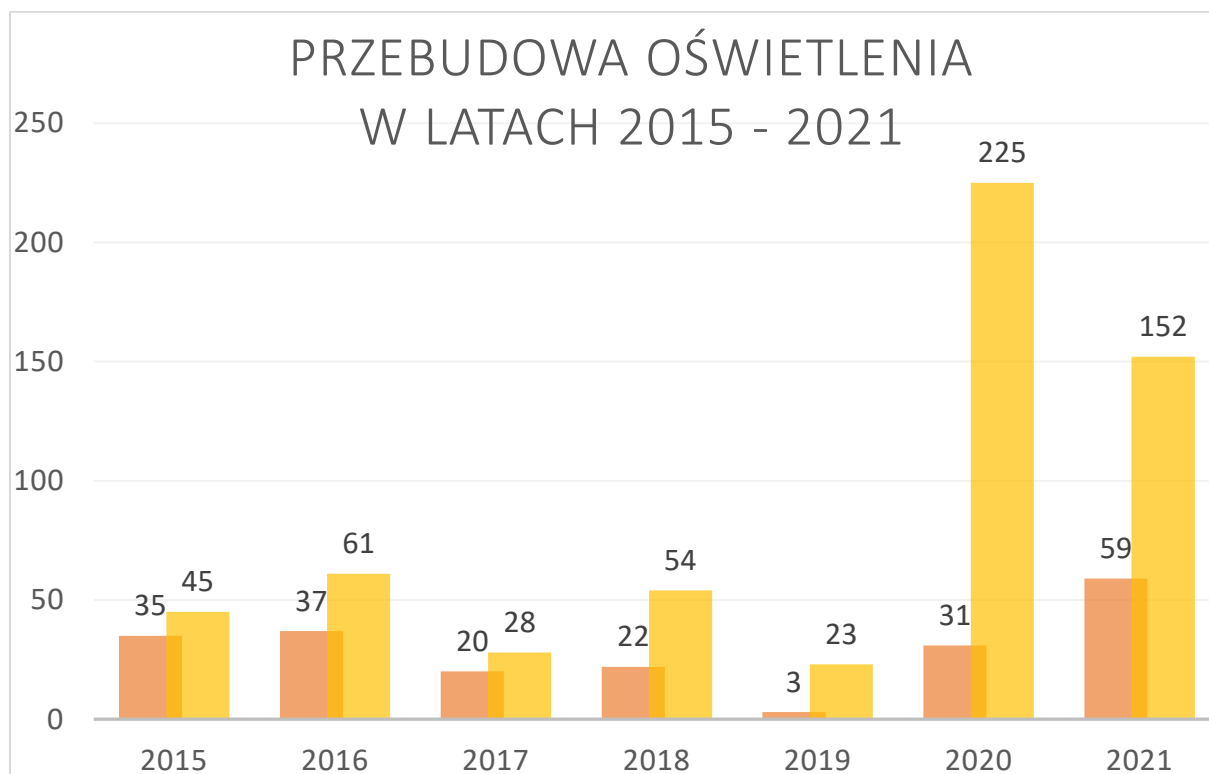
W ostatnim czasie jeden z dużych emitentów zanieczyszczeń, dysponująca największą ciepłownią w Żarach spółka ECO SA, zmodernizowała źródło ciepła wprowadzając wysokosprawną kogenerację. Układ wyposażony w silnik spalinowy gazowy w Żarach przy ul. Fabrycznej 16 będzie generował moc elektryczną około 2MWe oraz ciepłą na poziomie 2MWt.

Wyeliminowanie procesu spalania węgla w części budynków mieszkalnych przełożyło się na znaczące ograniczenie emisji pyłów, w szczególności PM10 i PM 2,5 oraz poziomu zanieczyszczenia dwutlenkiem węgla. Od 2017 r. w ramach kolejnych naborów 432 mieszkańcom Żar udzielono dotacji, angażując przy tym środki pochodzące z budżetu gminy w wysokości 2 457 903,20 zł. Ponadto, w ramach porozumienia zawartego 31.05.2021 r. z Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Zielonej Górze, Urząd Miejski w Żarach udziela bezpłatnego wsparcia w zakresie merytorycznym dotyczącym Programu „Czyste Powietrze”.

Zgodnie z założeniami „Planu Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Żary o statusie miejskim z perspektywą obowiązywania na lata 2021 - 2025 „ nastąpi: redukcja zużycia energii finalnej w gminie o 2,10 %, wzrost wykorzystania energii z OZE w gminie o 0,27 % w zużyciu energii finalnej, ograniczenie emisji w gminie o 2,33 %, do roku 2025 w stosunku do roku bazowego 2006.

Jednym z ważnych działań związanych z ograniczaniem zużycia energii jest program wymiany oświetlenia ulicznego na energooszczędne lampy LED.

Rysunek 5 Liczba zdemontowanych opraw sodowych i zamontowanych opraw LED

Źródło: UM Żary

Prowadzony przez miasto program wymiany opraw oświetleniowych na najbardziej energooszczędne w ostatnich latach znacząco się rozwinął. Miasto kontynuuje działania w tym zakresie.

5.1.2. GOSPODARKA WODNO- ŚCIEKOWA

Miasto Żary posiada rozbudowaną sieć kanalizacji sanitarnej oraz odbioru ścieków od mieszkańców posiadających zbiorniki bezodpływowe obejmującą wszystkich mieszkańców miasta. Sieć jest rozbudowywana razem z poszerzającą się zabudową. Jakość systemu oczyszczania ścieków jest dobra. Na terenie miasta nie ma kanalizacji ogólnospławnej, występują nielegalne wpięcia wód opadowych do sieci kanalizacji sanitarnej. W przypadku stwierdzenia takich działań są one na bieżąco likwidowane.

Tabela 53 Wskaźniki efektywności systemu oczyszczania ścieków

	Jednostka miary	2019	2020	2021
liczba mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnię ścieków	osoba	37 304	36 159	35 664
liczba mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnię ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów	osoba	37 304	36 159	35 664
Odsetek ludności obsługiwanej przez oczyszczalnię z podwyższonym usuwaniem biogenów	%	100,0	100,0	100,0

Źródło: BDL GUS

Ważnym zagadnieniem jest gospodarka wodą. Dane statystyczne pokazują korzystny trend zmniejszania zużycia wody zarówno przez mieszkańców jak i przemysł. W obliczu zmian klimatu i coraz częstszych okresów suszy gospodarowanie zasobami wodnymi jest jednym z bardzo ważnych aspektów polityki klimatycznej.

Tabela 54 Zużycie wody- wartości – wartości i wskaźniki

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku	ogółem	dam3	2 917,1	2 825,3	2 708,7	2 679,5
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku	ogółem w hm3	hm3	2,9	2,8	2,7	2,7

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku	przemysł	dam3	1 142	1 097	1 037	1 022
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku	przemysł - cele produkcyjne	dam3	-	1 064	998	985
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku	eksploatacja sieci wodociągowej	dam3	1 775,1	1 728,3	1 671,7	1 657,5
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku	Zużycie wody przez gospodarstwa domowe	dam3	1 139,6	1 106,1	1 201,7	1 163,0
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku	zużycie wody na 1 mieszkańca	m3	77,2	75,3	74,7	74,6
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku	udział przemysłu w zużyciu wody ogółem	%	39,1	38,8	38,3	38,1

Źródło: BDL GUS

W mieście funkcjonuje sieć kanalizacji deszczowej. Nie obejmuje ona całego miasta, ponadto, miasto nie posiada zbiorników retencjonujących wody opadowe i w żaden sposób nie wykorzystuje wód opadowych w gospodarce komunalnej.

Miasto rozpoczęło działania zmierzające do zmiany tej sytuacji. W ramach projektu „Opracowanie systemu zagospodarowania wód opadowych na terenie miasta Żary” ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021, do końca 2024r powstanie docelowa koncepcji miasta do przygotowania do zmian klimatu i rozbudowy systemu odbioru i retencjonowania wód opadowych. Celem zadania jest wskazanie sposobów zmniejszenia skutków intensywnych opadów atmosferycznych, powodzi i suszy dla mieszkańców miasta przez opracowanie wytycznych w zakresie zagospodarowania wód deszczowych i roztopowych dla tego terenu, niezbędnych dla zabezpieczenia przed skutkami intensywnych opadów deszczu, poprzez prawidłowe odprowadzanie nadmiarów wód opadowych do cieków powierzchniowych oraz planowania prac urbanistycznych i inwestycyjnych. Zadanie jest realizowane w ramach projektu „Żary, tu chcę żyć !!!” realizowanego w ramach programu „Rozwój lokalny” w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021. Planowane zakończenie zadania w roku 2024.

5.1.3. GOSPODARKA ODPADAMI

Zgodnie z raportem ze stanu gminy Żary. Raport 2022, „Gmina Żary o statusie miejskim objęła systemem odbierania odpadów komunalnych wszystkie zamieszkałe nieruchomości położone w jej granicach administracyjnych. W 2021 roku w wyniku przeprowadzonej procedury przetargowej umowa na odbieranie, transport oraz zagospodarowanie zebranych odpadów komunalnych z nieruchomości zamieszkałych zawarta została z Przedsiębiorstwem Komunalnym PEKOM S.A. na lata 2022 - 2023. Obowiązek wyposażenia nieruchomości w pojemniki i worki do gromadzenia odpadów komunalnych przejęła na siebie Gmina Żary o statusie miejskim i przekazała go w ramach umowy firmie odbierającej odpady komunalne z terenu miasta Żary. System odbierania odpadów wykorzystuje standardowe pojemniki i worki na odpady segregowane.

Mieszkańcy mogli również w ramach wnoszonej opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi zawieźć swoje wysortowane odpady do Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK) funkcjonującego w PK PEKOM S.A. w Żarach, ul. Św. Brata Alberta 8. Odpady budowlane i rozbiórkowe przyjmowane były w PSZOK-u w ilości do 1,5 tony rocznie z jednej nieruchomości. Uzupełnieniem PSZOK-u była objazdowa zbiórka odpadów wielkogabarytowych wykonywana przez przedsiębiorcę co dwa miesiące. Przeteterminowane leki można było oddać w 16 aptekach oraz w Urzędzie Miejskim. Dodatkowo w kwietniu i listopadzie ubiegłego roku zorganizowano zbiórkę tzw. elektroodpadów, w czasie której zebrano 4,7 Mg zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego.”

Tabela 55 Masa odpadów komunalnych odebranych od właścicieli zamieszkałych nieruchomości z terenu Gminy Żary o statusie miejskim

Rodzaj odebranych odpadów komunalnych	Masa odebranych odpadów komunalnych (w Mg)			
	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2022
Zmieszane odpady komunalne	8692,86	7898,34	6 722,36	6 193,48
Odpady zielone i bioodpady	1778,10	2190,62	2 825,40	2 552,70
Tworzywa sztuczne i metale	512,94	643,02	948,06	963,34
Papier i tektura	292,86	413,42	582,24	533,50
Szkoło	427,26	575,34	752,92	721,70
Odpady wielkogabarytowe	512,32	558,12	551,94	418,58
Razem	12 216,34	12 278,86	12 382,92	11 383,30

Źródło: UM Żary

Ponadto mieszkańcy Żar w ramach wnoszonej opłaty za gospodarowanie odpadami komunalnymi mogli zawieźć wytwarzane przez siebie selektywnie zebrane odpady do Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK) funkcjonującego w PK PEKOM S.A. w Żarach, ul. Św. Brata Alberta 8. W latach 2019-2022 do PSZOK dostarczono następujące frakcje odpadów komunalnych:

Tabela 56 Odpady komunalne – ilości i frakcje

Rodzaj odebranych odpadów komunalnych	Masa odebranych odpadów komunalnych (w Mg)			
	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2022
Zmieszane odpady budowlane	348,85	286,24	361,75	290,09
Gruz ceglany	268,24	436,56	457,71	565,51
Tworzywa sztuczne i metale	28,99	0,36	0	0
Papier i tektura	8,16	5,12	23,07	29,97
Opony	24,1	31,44	55,56	51,12
Odpady wielkogabarytowe	416,96	390,22	692,79	656,30
Odpady zielone i bioodpady	193,54	97,98	249,21	211,39
zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne	0	18,32	13,04	0
Odzież	0,01	0	0	0
Ileki	0,01	0	0,02	0

Źródło: UM Żary

Tabela 57 Osiągnięte przez Gminę Żary o statusie miejskim poziomy przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych

Poziom	Rok 2019	Rok 2020	Rok 2021	Rok 2022
wymagany	40%	50%	20%	25%
osiągnięty	47,46%	47,51%	32,37%	31,25%

Źródło: UM Żary

Zmiana wartości normy odniesienia dla recyklingu wynika stąd, że od 2013 roku przepisy wymagały, aby poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych był liczony w stosunku do 4 frakcji odpadów komunalnych, tj. papier, metale, tworzywa sztuczne i szkło.

Począwszy od roku 2021 poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych oblicza się jako stosunek masy odpadów komunalnych przygotowanych do ponownego użycia i poddanych recyklingowi do masy wytworzonych odpadów komunalnych.

W konsekwencji w wyniku zmian regulacji prawnych poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych, z wyłączeniem innych niż niebezpieczne odpady budowlane i rozbiórkowe stanowiących odpady komunalne nie jest ustalany w odniesieniu do frakcji przynależących do kategorii: papier, metal, tworzywa sztuczne i szkło, lecz do ogólnej wagi odpadów komunalnych.

W powyższych danych zwraca uwagę zmniejszenie wielkości odbieranych odpadów od mieszkańców oraz zachowywanie przez Żary wysokiego poziomu recyklingu, przekraczającego wymagania prawne w tym zakresie.

5.1.4. ENERGIA ODNAWIALNA

Zgodnie z podziałem wprowadzonym przez Ośrodek Meteorologii IMGW, miasto Żary leży w strefie III – korzystnej. Planując tego typu inwestycję należy wziąć pod uwagę uwarunkowania przyrodnicze, techniczne, środowiskowe (przede wszystkim formy ochrony przyrody oraz obszary cenne przyrodniczo), prawne, ekonomiczne oraz społeczne.⁵³ Obecne regulacje prawne w tym zakresie praktycznie wykluczają instalację wiatraków na terenie Żar. Główny potencjałem w zakresie OZE jest energia słoneczna.

Gmina Żary zlokalizowana jest w strefie, gdzie średnioroczna suma promieniowania słonecznego wynosi 1000 kWh/m². Nasłonecznienie na terenie całej gminy szacowane jest na ponad 1450 h/rok. Opisane powyżej warunki panujące na terenie gminy określane są jako korzystne i dają możliwość wykorzystywania energii promieniowania słonecznego do podgrzewania wody użytkowej w budynkach mieszkalnych.

Na terenie Żar wykorzystana jest technologia solarnego suszenia osadów ściekowych w oczyszczalni ścieków. Analiza 18 miesięcy pracy instalacji wykazała, że na skutek suszenia uzyskano 5-krotne zmniejszenie masy osadu. Średnie uwodnienie osadów wynosiło 12,3% na etapie rozruchu w 2009 r. Średnie uwodnienie osadów wysuszonych w 2010 r. wynosiło 34,1%, a po uwzględnieniu miesięcy, w których suszarnia przyjmuje osady, ale nie suszy - 50,5%. Zużycie energii elektrycznej w 2010 r. przez wszystkie hale suszarnicze wynosiło 20 628 kWh, co w przeliczeniu daje 32,4 kWh/tonę suszu i 13,83 kWh/tonę odparowanej wody. Sumaryczne zużycie energii elektrycznej przez hale suszarnicze w 2010 r. wynosiło 1,03% całkowitego zużycia energii i odpowiada w przybliżeniu ilości

⁵³ Plan Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Żary o statusie miejskim z perspektywą obowiązywania na lata 2021 – 2025

energii zużywanej przez oczyszczalnię w ciągu trzech dni eksploatacji. W ramach modernizacji obiektów publicznych wyposażono w instalacje fotowoltaiczną Szkołę Podstawową nr 5 przy ul. Okrzei, Przedszkole miejskie nr 10 przy ul. Okrzei, Centrum Przesiadkowe przy ul. Ułańskiej, na obiekcie Wielofunkcyjnym Kompleksie Rekreacyjno-Wypoczynkowym przy ul. Źródlanej zastosowano powietrzne pompy ciepła do podgrzewania wody w nieckach basenowych. W 2020 roku rozpoczęła się termomodernizacja obiektu krytej pływalni wodnik obejmująca min. montaż paneli fotowoltaicznych. Na terenie Żar istnieją mikroinstalacje na budynkach mieszkalnych społeczeństwa. Ze względu na całkowitą swobodę w montażu instalacji nie uzyskano dokładnych danych dotyczących ilości, lokalizacji i mocy źródeł wykorzystujących energię słońca. Zmiany w sposobie finansowania zakupów energii z mikroinstalacji oraz zwiększenie funkcji magazynowania energii zmniejsza opłacalność takich inwestycji. Nadal jednak w przypadku obiektów publicznych jest to ważna droga redukcji kosztów eksploatacyjnych oraz zmniejszania ilości zużywanej energii pierwotnej.

Podsumowanie:

- **Jakość powietrza atmosferycznego w Żarach ulega stopniowej poprawie.**
- **Najszerzy zakres działań związanych z redukcją zanieczyszczeń jest prowadzony w zakresie ogrzewania budynków mieszkalnych, komunalnego i indywidualnego zasobu mieszkaniowego ogrzewanego z indywidualnych i załączanych źródeł ciepła.**
- **Brak skutecznych działań ograniczających emisję ze środków transportu.**
- **Budowa systemu monitoringu powietrza w mieście jest szansą na merytoryczny dialog z mieszkańcami i stworzenie skutecznej polityki likwidacji źródeł zanieczyszczeń powietrza w najbardziej zagrożonych obszarach.**
- **Miasto Żary posiada rozbudowaną sieć kanalizacji sanitarnej oraz odbioru ścieków od mieszkańców.**
- **Poziom oczyszczania ścieków odpowiada aktualnym wymaganiom.**
- **W ostatnich latach zmniejszyło się zużycie wody przez przemysł i mieszkańców.**
- **Niewystarczające są dotychczasowe działania dotyczące zbierania i wykorzystywania wód opadowych.**
- **W gospodarce odpadami zwraca uwagę zmniejszenie wielkości odbieranych odpadów od mieszkańców oraz zachowywanie przez Żary wysokiego poziomu recyklingu, przekraczającego wymagania prawne w tym zakresie.**
- **Poziom wykorzystywania energii odnawialnej w mieście jest niewielki i daleko odbiega od potrzeb w tym zakresie.**

5.2. ZASOBY PRZYRODNICZE

Żary leżą na pograniczu Niziny Śląskiej i Niziny Wielkopolskiej pomiędzy dwoma dopływami Odry: Bobrem i Nysą Łużycką. Geograficznie należą do polskiej części historycznej krainy Łużyc Dolnych. Do najważniejszych obszarów posiadających niewątpliwie duże walory przyrodnicze należy Obszar Chronionego Krajobrazu „Zielony Las”, przylegający do południowych granic miasta.

Obszar „Zielony Las” obejmuje powierzchnie 1245,1 ha i jest to specjalny obszar ochrony siedlisk Natura 2000 zatwierdzony Decyzją Komisji Europejskiej. Obejmuje on kompleks kwaśnych buczyn niżowych, kwaśnych dąbrów i lasów łęgowych zlokalizowanych na kulminacji moreny czołowej zlodowacenia środkowopolskiego stadiału Warty z Górą Żarską 227 m n.p.m., będącą najwyższym punktem woj. Lubuskiego.

Jest to jedno z ulubionych miejsc weekendowych spacerów mieszkańców miasta i okolicznych wsi. Przebiegają tu liczne szlaki turystyczne, rowerowe, ścieżki dydaktyczne dla dzieci i dorosłych, ścieżki geologiczno – górnicze, ścieżki historyczne, centrum informacyjno- geologiczne moreny polodowcowej wraz z Łukiem Mużakowa, ścieżki Parkrun i Nordic Walking.

Atrakcją lasu są trzy wieże: "Wieża Bismarcka", wieża widokowa z XIX w. oraz przeciwpożarowa - zbudowana na najwyższym wzniesieniu Wzniesień Żarskich.

Na terenie Zielonego Lasu znajduje się najwyższe w województwie lubuskim i historycznych Dolnych Łużyc wzniesienie noszące nazwę Góra Żarska i liczące według różnych źródeł 227 lub 229 m n.p.m. Okolica zbliżona jest do terenów podgórskich ponieważ duża deniwelacja terenu stwarza takie wrażenie. Zielony Las posiada wiele walorów przyrodniczych. Na przestrzeni (ok. 8 km²) występują niemal wszystkie formy krajobrazu, ukształtowane przez siły natury i człowieka: pofałdowane grzbiety górskie, góry i pagórki, rozległe doliny, jary, wąwozy i żleby, leśne polanki i pastwiska, podmokłe łąki, grzęzawiska i Nabrzyska, kolorowe leśne akweny nazywane dumnie – jeziorami, bajorkami, stawami. Ponadto płynące potoki, strumyki, zespoły leśne zmiennobarwne dębiny, buczyny i olszyny. Wiecznie zielone gaje sosnowe, świerkowe i jodłowe oraz dorodne, dęby i buki. Ozdobę naszego Zielonego Lasu są głązy narzutowe przywleczone przez lądolód z dalekiej Skandynawii⁵⁴.

Na terenie Zielonego Lasu, oprócz bogactwa przyrodniczego znajdują się przedmioty i budowle będące obok przyrody istotnym przykładem kultury i historii tego obszaru Łużyc oraz Żar. Należą do nich wspomniane już trzy wieże, grodziska, pomniki, resztki pałacu a także pozostałości po kopalniach węgla. W V-VI wieku region ten, zwany Łużycami Dolnymi, zasiedliło plemię Żarowian wspólnie z innymi serbskimi ludami. Ale już ponad 3 tys. lat temu przybywali tutaj osadnicy, kuszeni bogactwem runa leśnego o czym świadczą mogą pozostałości dobrze zachowanych grodzisk w kształcie owalnego wału. W połowie XVI wieku na miejscu późniejszego Pałacu Leśnego zbudowano pustelnię opata Franciszka II. W XVIII wieku powstała Żarska Arkadia (Pałac Leśny) - 40 hektarów pałacowo-

⁵⁴ Źródło: zielony-las.pl

parkowej przestrzeni wykonanej na zamówienie Erdmanna II Promnity, ówczesnego władcy Żar. Problem natury ekologicznej pojawił się w momencie odkrycia złóż węgla brunatnego na terenie lasu. Zaczęto eksploatować kopalnię w 1855 roku i wydobywanie trwało do 1959 roku (kopalnia Maria). Pozostałością są zapadliska o wydłużonym kształcie, obecnie wypełnione wodą i będące miejscem bytowania wielu roślin i zwierząt⁵⁵.

Na terenie miasta Żary zlokalizowanych jest 5 parków spacerowo-wypoczynkowych, których jednostkowy areal wynosi powyżej 2 hektarów - są to park przy al. Jana Pawła II (stara i nowa część), park przy ul. Paderewskiego, basen przy ul. Źródlanej, teren rekreacyjny przy ul. Leśnej pn.: „Syrena” oraz teren rekreacyjny (tzw. basen) przy al. Wojska Polskiego w Kunicach Żarskich. Ponadto na terenie miasta funkcjonują parki, skwery i zieleńce o areale jednostkowym mniejszym niż 2 ha, których jest dziewiętnaście oraz dwa cmentarze komunalne i jeden cmentarz wojenny. Zieleń na przedmiotowych terenach stanowi ok 60 ha.⁵⁶

Tabela 58 Obszary prawnie chronione - wskaźniki

	Jednostka miary	2019	2020	2021
ogółem	ha	212,27	212,27	212,27
obszary chronionego krajobrazu razem	ha	212,27	212,27	212,27
udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem	%	6,3	6,3	6,3
powierzchnia obszarów prawnie chronionych na 1 mieszkańca	m2	56,9	58,7	59,5
liczba pomników przyrody na 100 km2	szt.	32,8	32,8	32,8
ogółem	szt.	11	11	11

Źródło: BDL GUS

Powyższa tabela pokazuje obraz statyczny. W tym czasie nie odnotowano żadnych zmian prezentowanym zakresie. Zamieszczony poniżej wykres pokazujący relacje pomiędzy powierzchnią gminy i terenami zielonymi wskazuje na brak zmian w Żarach w tym zakresie a równocześnie, na mniejszy udział terenów zielonych w Żarach w stosunku do średnie w grupie porównawczej.

Rezultatem realizacji projektu współfinansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 pn. „Żary, tu chcę żyć”

⁵⁵ Źródło: zielony-las.pl

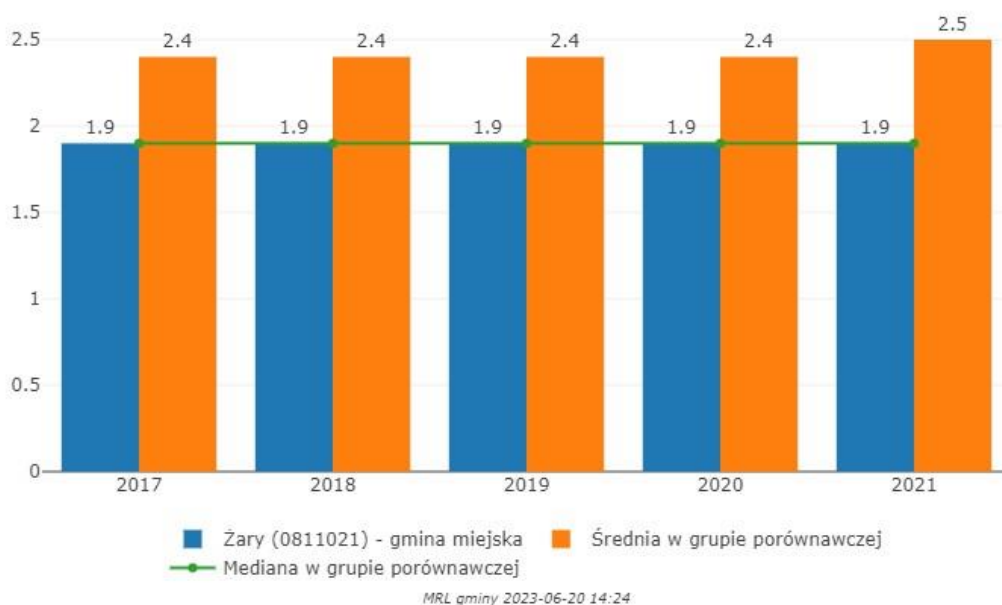
⁵⁶ Raport Żary 2022

Jest podjęcie przez miasto działań w zakresie rozbudowy zielono-niebieskiej infrastruktury.

Działanie 10 w ramach projektu „Żar, tu chcę żyć!!!” współfinansowanego ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2014-2021 obejmuje poszerzenie terenów zielonych i urozmaicenie zieleni w mieście Żary. Pilotażowe działania obejmują: zielone przystanki, park kieszonkowy, założenie łąki kwietnej i założenie ogrodu skrzyniowego. Ponadto miasto prowadzi program wsparcia ogrodów działkowych i sadzenia w mieście drzew.

Rysunek 6 Udział powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni gminy Żary i miast z grupy porównawczej

12.2.3 Udział powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni gminy

Źródło: <https://gminy.monitorrozwoju.pl/>

Podsumowanie

- Podstawowy zasób przyrodniczy miasta nie ulega zmianom od wielu lat
- Pod względem dostępności terenów zielonych miasto nie jest atrakcyjne
- Ważnym czynnikiem zmian w tym zakresie są działania podjęte w ramach projektu „Żary, tu chcę żyć”.

6. DIAGNOZA- WYMIAR INSTYTUCJONALNY

6.1. SMART CITY

Usługi elektroniczne są częścią Smart city - inteligentnego miasta które wykorzystuje technologie informacyjno-komunikacyjne w celu zwiększenia interaktywności i wydajności infrastruktury miejskiej i jej komponentów składowych, a także do podniesienia świadomości mieszkańców.

Informacja o stanie powietrza w Żarach.

Przedsiębiorstwo komunalne zajmujące się gospodarką wodno-ściekową w Żarach uruchomiły usługi elektroniczne dzięki którym klient ma łatwiejszy dostęp do aktualnych informacji o świadczonych na jego rzecz usługach oraz otrzymuje uprawnienia umożliwiające:

- zgłoszenie nowego odczytu z wodomierza,
- przeglądania historii wprowadzonych stanów posiadanych wodomierzy,
- sprawdzenie i wydruk umów zarejestrowanych w systemie,
- możliwość wyświetlenia analizy zużycia wody dla danego punktu odbiorczego,
- podglądu dowolnej faktury zarejestrowanej w systemie,
- zgłaszanie awarii, reklamacji oraz innych uwag związanych ze świadczonymi usługami,
- zgłoszenie wywozu nieczystości ciekłych,
- zarządzania danymi teleadresowymi swojego konta eBOK.

Smart city - inteligentne miasto to miasto, które wykorzystuje technologie informacyjno-komunikacyjne w celu zwiększenia interaktywności i wydajności infrastruktury miejskiej i jej komponentów składowych, a także do podniesienia świadomości mieszkańców.

Stan obecny rozwiązań wpisujących się w idee smart city w Żarach nie uległ poważnym zmianom od roku 2020, kiedy była opracowana Diagnoza do Programu Rozwoju Lokalnego w ramach projektu „Żary, tu chcę żyć”. Nadal brak integracji usług elektronicznych świadczonych przez podmioty publiczne w mieście. Pojawiły się rozwiązania uzupełniające różne obszary (np. e-BOI, informacja o stanie powietrza w mieście).

W Żarach znalazło zastosowanie niewiele rozwiązań wpisujących się w idee smart city. Dotyczą one różnych obszarów życia miasta, ale nie są w żaden sposób skoordynowane lub powiązane. Poniżej opisane są istniejące aktualnie rozwiązania w tym obszarze. W latach 2019-2021 został zrealizowany projekt „Wdrożenie i rozwój e-usług w administracji samorządowej oraz podnoszenie bezpieczeństwa teleinformatycznego” współfinansowany z programu RPO Lubuskie 2020.

1. W ramach wyżej wymienionego projektu uruchomiono portal e-BOI z usługami weryfikacji i opłacania podatków i opłat lokalnych. W zakładce E-URZĄD znajdują się kolejno: Elektroniczne Biuro Obsługi Interesanta i Skrzynka Podawcza. Oferują one podstawowe usługi w oparciu o dedykowane (gotowe) formularze usług z serwisów typu gov.pl, epuap, obywatel.gov.pl, emp@tia udostępnione poprzez Elektroniczne Biuro Obsługi Interesanta Urzędu Miejskiego w Żarach (składanie dokumentów) bez możliwości interakcji). Usługa nie cieszy się zainteresowaniem mieszkańców. Od uruchomienia skorzystało z niej 201 osób.

W ramach projektu zbudowano podstawy do poszerzania usług elektronicznych przez miasto Żary. Wykonano rozbudowę wewnętrznej sieci bezprzewodowej UM w Żarach

- uruchomiono portal e-cmentarz wraz z digitalizacją planów i ewidencji cmentarzy,
- uruchomiono platformę e-Rada wraz z systemem głosowania i prowadzenia posiedzeń,
- uruchomiono portal obsługujący budżet obywatelski,
- wdrożono system elektronicznego obiegu dokumentów,
- uruchomiono w Urzędzie Miejskim w Żarach punkt potwierdzania profili zaufanych.

2. Zakład Wodociągów i Kanalizacji - projekt pn. „Budowa systemu informacji przestrzennej (GIS) w ZWiK Sp. z o.o. w Żarach wraz z uruchomieniem e-usług dla mieszkańców”, współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020 (Oś Priorytetowa 2 „Rozwój Cyfrowy”, Działanie 2.1 „Rozwój społeczeństwa informacyjnego”). Mieszkaniec korzystając z e-usług bez wychodzenia z domu może zdobyć informację o planowanych remontach oraz awariach, a także samodzielnie zgłaszać zauważone nieprawidłowości np. kradzież wody, niewłaściwe działanie sieci. Ponadto po bezpiecznym zidentyfikowaniu przez system, ma możliwość podania odczytu wodomierza. Oprócz powyższych funkcji sprawdzi również np. możliwości przyłączenia się do sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, co jest niezwykle ważne przy decyzjach o zakupie nieruchomości niezabudowanej na potrzeby mieszkaniowe.

Realizacja przedsięwzięcia znacząco ułatwia pracę przedsiębiorstwom oraz inwestorom. Udostępnienie mapy zawierającej dane na temat lokalizacji, przebiegu, parametrów sieci pomoże podmiotom gospodarczym szybko określić ryzyko planowanej inwestycji. Do tej pory dostęp do tych danych był utrudniony i wiązał się z osobistą wizytą w ZWiK.

3. System - Żarskie Rowery Miejskie. Dysponuje on 36 rowerami i 4 stacjami. Trwa rozbudowa systemu o dodatkowe stacje i rowery. System cieszy się dużym powodzeniem. Projekt Żarskie Rowery ma na celu ułatwienie mieszkańcom przemieszczania się po terenie miasta Żary. W dłuższej perspektywie ma służyć jako alternatywny środek komunikacji, jednak wymaga to jeszcze wielu inwestycji w infrastrukturę ścieżek rowerowych i przede wszystkim umożliwienie połączenia poszczególnych dzielnic miasta – Zatorze-Centrum i Miasto -Strefa Przemysłowa.

4. System PROLIB do elektronicznej obsługi czytelników w Miejskiej Bibliotece Publicznej. Zawiera on:
e-katalog, e -wypożyczalnię, zakładanie konta przez Internet, zamawianie książek przez Internet, zarządzanie kontem przez Internet.
5. GEOSYSTEM e-mapa iMPA -internetowy serwis do prowadzenia urzędowej bazy ewidencji miejscowości, ulic i adresów zgodnie z obowiązującymi przepisami. Wszystkie bazy są podłączone do usługi pozwalającej na lokalizację miejsca na podstawie adresu. Daje to wszystkim użytkownikom prosty sposób korzystania z urzędowej informacji adresowej. Dane te są publikowane na tle danych referencyjnych tj. ewidencji gruntów i budynków pochodzących ze starostw powiatowych i innych dostępnych zasobów informacyjnych.
6. System Dynamicznej Informacji Pasażerskiej (SDIP) obejmuje swym zasięgiem 4 gminy (miasta Żary i Żagań oraz gminy wiejskie Żary i Żagań) ujednolicając - w formie elektronicznej – przepływ aktualnych informacji o najbliższych odjazdach autobusów komunikacji miejskiej z przystanków ujętych w systemie. System nie pozwala na dostęp do informacji on-line co jest wyraźnym odstępstwem od standardu dla takich systemów.
7. System sprzedaży eko-bilet w Żarskim Domu Kultury został wdrożony w celu ułatwienie użytkownikom dostępu do proponowanych usług. System został zastosowany przez ŻDK samodzielnie, bez wsparcia projektowego i obejmuje własne działania ŻDK.
8. E-galeria „Żarski Park Kultury i Nauki” – serwis dla odbiorców, którzy będą mogli korzystać również on –line z zasobów Żarskiego Domu Kultury, Miejskiej Biblioteki Publicznej i Muzeum Pogranicza Śląsko – Łużyckiego.
9. Elektroniczna rekrutacja do szkół i przedszkoli. Od 3 lat w Miejskich Przedszkolach i szkołach rekrutacja odbywa się za pomocą platformy internetowej.
10. Aplikacja na telefon „footsteps” dla zwiedzających miasto. Zwiedzanie miasta z telefonem szlaki dla różnych grup np. hipster, rodzina. Dla turystów z obszaru przygranicznego przygotowano również aplikację niemiecko i anglojęzyczną zawierającą mapy, opisy zabytków i najciekawszych miejsc. Aplikacja pozwala również na zwiedzanie partnerskiego miasta Weisswasser, również położonego blisko granicy polsko-niemieckiej.
11. Ławki solarne (2 sztuki) z możliwością ładowania telefonu i dostępem do Internetu www.zary.pl.
12. OSE- Ogólnopolska Sieć Edukacyjna- Program publicznej sieci telekomunikacyjnej umożliwiający szkołom dostęp do szybkiego, bezpiecznego, bezpłatnego Internetu. Program został zaprojektowany przez Ministerstwo Cyfryzacji we współpracy z Ministerstwem Edukacji Narodowej na mocy Ustawy o Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej. szerszy dostęp do zasobów Internetu, lepsza komunikacja ze światem zewnętrznym (z poziomu rodziców, podmiotów gminnych współpracujących ze szkołą), w perspektywie - lepiej wykształceni, bardziej świadomi świata, jego zasobów i zagrożeń mieszkańcy, oszczędności - Internet OSE i usługi bezpieczeństwa szkół są opłacone z budżetu państwa.

Miasto w wyniku zdiagnozowania problemów w tym obszarze w ramach projektu „Żary, tu chcę żyć” oraz wcześniejszych działań związanych z realizacją projektu współfinansowanego z RPO Lubuskie 2020 wykonało prace umożliwiające rozwój usług elektronicznych. Wykonano dokumentację techniczną wraz z kosztorysem inwestycji polegającej na budowy sieci światłowodowej w mieście Żary, dodatkowo została podpisana umowa z Orange S.A. na dzierżawę kanałów kanalizacji technicznej. Miasto jest przygotowane do ważnej inwestycji wspierającej rozwój społeczeństwa informacyjnego. Dokonano zakup sprzętu elektronicznego do Biura Podawczego UM Żary. Urządzenie zostało zainstalowane i skonfigurowane w dedykowanym, monitorowanym pomieszczeniu urzędu, dostępnym dla klientów przez 24 godziny na dobę. Klienci mogą dokonywać wpłat oraz składać dokumenty za pośrednictwem urzędu. Ponadto, przeprowadzony został cykl szkoleń i warsztatów dla interesariuszy i mieszkańców związanych z podnoszeniem kompetencji cyfrowych i społecznych. Szkolenia dla mieszkańców z zakresu e-usług, w imieniu Gminy Żary o statusie miejskim, realizowane są przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Żarach.

Te działania są początkiem drogi do smart city. Zidentyfikowane w projekcie „Żary, tu chcę żyć” „potrzeby obejmują trzy grupy potrzeb (kierunków) – dostęp do informacji on-line, mobilność i gospodarka komunalna. W zakresie dostępu do informacji mieszkańcy oczekują w dużo większym stopniu wykorzystania (wdrożenia) przez urząd i instytucje miejskie technologii IT do wzajemnej komunikacji. Kluczowym projektem musi być zwiększenie kompetencji pracowników wszystkich jednostek organizacyjnych UM. W zakresie wykorzystania technologii i komunikacji z mieszkańcami. Mogą to być szkolenia, ale także korzystanie z ekspertów zewnętrznych (w tym naukowców, ngo) oraz powołanie rad w zakresie konkretnych aspektów smart city. Potrzebne jest wspólne działanie w zakresie gromadzenia, przetwarzania, analizowania i udostępniania danych. Zarządzanie w oparciu o dane powinno być szeroko stosowaną strategią. Oznacza to nabycie kompetencji w tym zakresie, ale także połączenie systemów informatycznych wszystkich instytucji poprzez interfejsy wymiany danych. Na pewno niezbędne jest połączenie danych o mieszkańcach, nieruchomościach, gospodarki wodnej i odpadami, o uczniach, o transporcie. I stworzenie bazy danych i narzędzi do analizy.

Stworzenie przyjaznego dla mieszkańców, jednolitego cyfrowego ośrodka dostępu do wiedzy i informacji. Powiadomienia o remontach, ankiety społeczne, zgłaszanie problemów, głosowanie w budżecie obywatelskim, sprawdzanie informacji o planowanych wydarzeniach (nie tylko organizowanych przez miasto i nie tylko na jego terenie). Narzędzie dla mieszkańca, dzięki któremu może on skorzystać w całości z tego co miasto oferuje.

Dostępne tam, gdzie mieszkaniowiec jest (smartfon, komputer, facebook). Stworzenie cyfrowej przestrzeni dla mieszkańców pozwala także pozyskiwać ważne dane o ich mobilności (gdzie i kiedy korzystają z aplikacji), aktywności (w których wydarzeniach faktycznie biorą udział), potrzebach. Zrobienie tego w sposób wygodny dla mieszkańców, we współpracy z nimi może stworzyć rozwiązanie, które będzie dla nich atrakcyjniejsze niż grupy facebookowe (typu żary hejted) czy lokalne media starego typu (gazeta/telewizja regionalna).

Kolejna ważna dziedzina to mobilność, która według mieszkańców wewnątrz miasta i aglomeracji powinna być projektowana z wizją całości. Każdy rodzaj transportu jest istotny, ale jeszcze ważniejsze jest, aby można było go szybko i łatwo zmienić. Powinna ona przede wszystkim uwzględniać komplementarność różnych rodzajów transportu, a w poszczególnych jego rodzajach następujące

zagadnienia: W zakresie transportu samochodami osobowymi to: uporządkowanie parkowania, ograniczenie parkowania w centrum, wymuszanie rotacji na parkingach, vision zero, konstrukcja ulic uniemożliwiająca przekraczanie prędkości. Rowery: infrastruktura projektowana z najnowszymi standardami, spójna sieć, bezpieczne parkowanie - stojaki typu U, wiaty, promowanie transportu rowerowego, poprawa błędów w infrastrukturze, znakowanie rowerów przez KPP. Komunikacja zbiorowa: kolej aglomeracyjna, nowe przystanki, rewizja rozkładu i kursowania, cyfryzacja rozkładu jazdy (e-podróżnik, przystanki autobusowe w google maps). Priorytet dla ruchu pieszego w centrum: strefy zamieszkania i tempo 30, wyniesione przejścia dla pieszych, usuwanie pojazdów z chodników, bezpieczne przejścia.

W zakresie gospodarki komunalnej mieszkańcy zwracają uwagę na zagadnienia związane z gospodarką wodną (złap deszcz, źródła pitne, retencja), odpady (problem sortowania, nieużyteczne przeładowane śmietniki, kompostowniki miejskie), przestrzeń (uchwała krajobrazowa, murale zamiast reklam), zieleń (ochrona drzewostanu, łąki kwietne, ogródek miejski, arborysta).

Opisane wcześniej działania podjęte przez Urząd przynajmniej częściowo wpisują się w oczekiwania mieszkańców. Stwierdzić trzeba, że nie do końca rozwiązują one wszystkie potrzeby, nawet w zakresie załatwiania spraw urzędowych i komunikacji z mieszkańcami.

W innych obszarach, np. transport i komunikacja czy szerzej rozumiana mobilność miejska brak jest wyraźnych działań dążących do zmiany zgodnie z oczekiwaniami mieszkańców.

Podsumowanie:

- **Zakres wdrożenia założeń smart city w mieście jest niewielki lecz zwiększyło się zainteresowanie tym obszarem.**
- **Miasto w wyniku zdiagnozowania problemów w tym obszarze w ramach projektu "Żary, tu chcę żyć" oraz wcześniejszych działań związanych z realizacją projektu współfinansowanego z RPO Lubuskie 2020 wykonało prace umożliwiające rozwój usług elektronicznych.**

6.2. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Tabela 59 Wskaźniki bezpieczeństwa publicznego

Wskaźnik	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica
Liczba wypadków przy pracy na 1000 zatrudnionych (dane powiatowe)	11,4	10,2	11,5	8,6	7,8	8,7	-2,7
Przestępstwa stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko życiu i zdrowiu na 10. tys. mieszkańców (dane powiatowe)	7	4,4	6	5,5	5,7	4,7	-2,3
Przestępstwa stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych przeciwko mieniu na 10. tys. mieszkańców (dane powiatowe)	91,6	81,2	82,6	142,8	121,7	130,1	38,5
Przestępstwa drogowe stwierdzone przez policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10. tys. mieszkańców (dane powiatowe)	26,2	22,8	23,4	24,4	28,6	35,9	9,7

Źródło: Oprac. własne na podstawie <https://analizy.monitorrozwaju.pl/>

Tabela 60 Przestępstwa drogowe stwierdzone przez policję w postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców

Miasto	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	30,8	25,3	22,4	29,2	28	27,5	-3,3	-10,7143
Nowa Sól	21,8	16,6	22,4	20,3	21,2	21,5	-0,3	-1,37615
Żagań	24,6	18	19,7	19,3	22,2	32	7,4	30,0813
Żary	26,2	22,8	23,4	24,4	28,6	35,9	9,7	37,0229

Źródło: Oprac. własne na podstawie <https://analizy.monitorrozwaju.pl/>

Tabela 61 Liczba wypadków przy pracy na 100 zatrudnionych

Miasto	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
--------	------	------	------	------	------	------	---------	----------

Bolesławiec	11	10,7	8,2	8,3	6,4	9,6	-1,4	-12,7273
Nowa Sól	8,8	9,7	11,1	10,5	6,7	7,4	-1,4	-15,9091
Żagań	10,1	8,9	9,8	7,7	7,5	7,9	-2,2	-21,7822
Żary	11,4	10,2	11,5	8,6	7,8	8,7	-2,7	-23,6842

Źródło: Oprac. własne na podstawie <https://analizy.monitorrozwaju.pl/>

Tabela 62 Przepięstwa przeciwko zdrowiu i życiu stwierdzone przez policję w postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców

Miasto	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	4,7	6,2	5,7	5,7	6,1	6,3	1,6	34,04
Nowa Sól	7,5	5,5	5	7,4	5,7	5,4	-2,1	-28,00
Żagań	5,1	2,9	6,4	5,6	3	5,7	0,6	11,76
Żary	7	4,4	6	5,5	5,7	4,7	-2,3	-32,86

Źródło: Oprac. własne na podstawie <https://analizy.monitorrozwaju.pl/>

Tabela 63 Przepięstwa przeciwko mieniu stwierdzone przez policję w postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców

Miasto	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Różnica	Dynamika
Bolesławiec	157,1	173,1	183,1	159,4	168,7	210,4	53,3	33,93
Nowa Sól	126,4	90,4	115,9	101,3	99	102,4	-59,6	-47,15
Żagań	116,8	110,5	128,5	160	143,2	149,3	41,2	35,27
Żary	91,6	81,2	82,6	142,8	121,7	130,1	10,1	11,03

Źródło: Oprac. własne na podstawie <https://analizy.monitorrozwaju.pl/>

W powyższych zestawieniach widoczne są zmiany dotyczące wszystkie miasta. Wzrost liczby przestępstw przeciwko mieniu oraz drogowych jest wyraźną tendencją w tym obszarze. Szczególnie charakterystyczne dla okresu silnie rosnącej inflacji stały się przestępstwa przeciwko mieniu. Tutaj zarysowały się istotne różnice i spostrzegamy bardzo widoczny spadek przestępczości w Nowej Soli. Tylko w Żarach i Nowej Soli zmniejszyła się liczba przestępstw przeciwko zdrowiu i życiu. Ważnym aspektem jest zmniejszenie liczby wypadków przy pracy.

Ważnym czynnikiem bezpieczeństwa jest skuteczność działań straży pożarnej.

Tabela 64 Interwencje Straży Pożarnej ogółem

Miasto	2018	2019	2020	2021	różnica
Bolesławiec	595	222	240	530	65
Nowa Sól	364	112	92	327	37
Żagań	342	270	266	301	41
Żary	435	181	212	400	35

Źródło: BDL GUS

We wszystkich porównywanych miastach liczba zdarzeń wymagających interwencji strażaków zmniejszyła się. Ważnym wskaźnikiem skuteczności działania jest czas dojazdu do zdarzenia. W latach 2019-2021 w Żarach ten czas wydłużył się. Tylko w 47 przypadkach na 400 trwał on do 5 minut, podczas gdy w 2018r było to 121 przypadków na 435. Ten wskaźnik uległ pogorszeniu we wszystkich ośrodkach porównywalnych lecz największą część zdarzeń w najkrótszym czasie obsługiwano w Bolesławcu, podczas gdy w Żarach dotyczyło to przedziału czasu 6-10 min⁵⁷.

Bardzo widoczne jest powiązanie tych interwencji ze zmianami klimatu. We wszystkich ośrodkach znacznie zwiększyła się liczba interwencji związanych z silnymi wiatrami.

W poszczególnych ośrodkach wzrost wynosił w latach 2018-2021 Bolesławiec 133,3%, Nowa Sól 20,0%, Żagań 176,9% i w Żarach 66,7%. Drugim charakterystycznym typem zdarzenia są wydarzenia klasyfikowane jako „medyczne”. Tutaj zdecydowanie największy wzrost nastąpił w Żartach - 616,7%, w Bolesławcu -158,7%, Żaganiu - 81,3% i zmniejszył się o 9,5% w Nowej Soli.⁵⁸

W ogólnej liczbie zdarzeń Żary lokują się tuż za Bolesławcem. Biorąc pod uwagę czas dojazdu, ten wskaźnik wyraźnie pogorszył się w Żarach, również w odniesieniu do pozostałych ośrodków. Zwraca uwagę duży wzrost liczby wydarzeń związanych ze zmianami klimatu. Od kilku lat nie notuje się interwencji strażaków związanych z opadami śniegu. Problemem są wichury i ulewne deszcze. W Żarach, dodatkowym problemem jest gwałtowny wzrost interwencji związanych z przypadkami medycznymi.

W zapewnieniu poczucia bezpieczeństwa mieszkańców ważną rolę w Żarach pełni Straż Miejska. Jako samorządowa umundurowana formacja pełniąca służebną rolę wobec społeczności lokalnej, realizuje wyznaczone zadania z zakresu zapewnienia stanu porządku i bezpieczeństwa w miejscach publicznych, głównie poprzez zapobieganie zagrożeniom oraz inicjowanie działań mających na celu przeciwdziałanie popełnianiu wykroczeń (działania prewencyjne).

⁵⁷ Źródło: GUS-BDL

⁵⁸ Oprac. własne na podstawie BDL GUS.

Poniższe tabele przedstawiają najczęściej podejmowane interwencje przez Straż Miejską w latach 2020 - 2022.

Tabela 65 Bezpieczeństwo i porządek w komunikacji

DZIAŁANIA	2020	2021	2022
Liczba zrealizowanych interwencji	449	552	754
Pouczenia	364	412	530
Mandat karny	83	139	222
Wniosek do sądu	2	1	2

Źródło: Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022.

Tabela 66 Porządek i spokój publiczny

DZIAŁANIA	2020	2021	2022
Liczba zrealizowanych interwencji	24	31	21
Mandat karny	16	13	15
Pouczenia	8	15	5
Wniosek do sądu	0	2	1

Źródło: Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022.

Zgodnie z Raportem o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022, Straż Miejska w Żarach współpracuje z Komendą Powiatową Policji w Żarach, Komendą Powiatową Państwowej Straży Pożarnej w Żarach, Strażą Graniczną, Strażą Leśną, Państwową Powiatową Stacją Sanitarno-Epidemiologiczną, Powiatowym Inspektorem Nadzoru Budowlanego, Wojewódzkim Inspektorem Ochrony Środowiska, Przedsiębiorstwem Komunalnym PEKOM, Zakładem Wodociągów i Kanalizacji, Zakładem Oczyszczania Miasta, Miejskim Ośrodkiem Pomocy Społecznej, Miejską Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, itp. Za przykład można podać współpracę z Policją: w 2022 r. odbyło się 158 wspólnych służb w patrolach mieszanych, między innymi w celu weryfikacji realizacji nakazów, zakazów i obowiązków wynikających z przepisów prawa powszechnie obowiązującego, w zakresie zapobiegania i rozpowszechniania się wirusa SARS-CoV-2 oraz zabezpieczenia imprez i zgromadzeń o charakterze publicznym. W 2022 roku realizując obowiązek informacyjny przekazano informacje o wydarzeniach, interwencjach, komunikatach i działaniach prewencyjnych realizowanych przez Straż Miejską. Przedstawiciele Straży Miejskiej udzielili 14 wywiadów telewizyjnych i radiowych (10 dla telewizji i 4 dla radia) poświęconych tematyce realizacji zadań określonych w ustawie o strażach gminnych. W ramach w/w działań za pośrednictwem lokalnych mediów informowano

również społeczność lokalną o zagrożeniach i dopuszczalnych sposobach przeciwdziałania takim sytuacjom.

Bezpieczeństwo mieszkańców jest również zależne od prowadzenia odpowiedniej działalności edukacyjnej i prewencyjnej. Podstawową formą działań profilaktyczno-edukacyjnych w żarskich szkołach i placówkach oświatowych były pogadanki i dyskusje z najmłodszymi mieszkańcami. W ramach współpracy ze służbami mundurowymi do przeprowadzenia spotkań zapraszani byli przedstawiciele Komendy Powiatowej Policji w Żarach, Państwowej Powiatowej Straży Pożarnej.

Serie spotkań dotyczyły ważnych zagadnień dotyczących bezpieczeństwa w ruchu drogowym i bardzo obecnie dolegliwych zjawisk przemocy i hejtu. Zrealizowano cykle: „Bezpieczny użytkownik ruchu drogowego”, „Agresja i przemoc w szkole”, „Żyję bez przemocy, agresji i Hejtu! Moje życie ma sens”

Podsumowanie:

- **Kryzys gospodarczy wywołany pandemią i wojną w Ukrainie sprzyja wzrostowi przestępczości przeciwko mieniu. Pod tym względem poziom bezpieczeństwa się zmniejszył, lecz są to zmiany mniejsze, niż w większości miast porównawczych.**
- **W innych obszarach nastąpiła poprawa stanu bezpieczeństwa mieszkańców.**
- **Działania miasta realizowane przez Straż Miejską i we współpracy ze służbami mundurowymi mają pozytywny wpływ na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców.**

6.3. WSPÓŁPRACA ZAGRANICZNA I MIĘDZYGMINNA, PARTNERSTWO MIĘDZYSEKTOROWE

Współpraca z partnerami samorządowymi, przede wszystkim na obszarze powiązań funkcjonalnych, ma wymiar praktyczny i operacyjny. Żarsko-Żagański Obszar Funkcjonalny (ŻŻOF) składający się z 5 gmin: Żary (gmina o statusie miejskim), Żary (gmina wiejska), Żagań (gmina o statusie miejskim), Żagań (gmina wiejska), Iłowa, jest zaawansowaną formą współpracy, która zaowocuje wspólnymi projektami partnerskimi i zintegrowanymi⁵⁹.

Dzięki powiązaniom i określonym celom oraz kierunkom działań, gminy zrealizowały dotąd wspólnie kilka projektów w obszarze transportu publicznego, rozwoju gospodarczego oraz edukacji (współfinansowanych ze środków UE -Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020). Żary w tym partnerstwie są zdecydowanym liderem, również formalnym (w ramach zawartego porozumienia), który ma istotny wpływ na przyszły kształt tej współpracy i kierunki jego dalszego rozwoju i znaczenia w regionie. Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 (przyjęta w lutym 2021 r.) uwzględnia ŻŻOF jako Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodków Subregionalnych. Jednocześnie Żary oraz Żagań zostały również zdefiniowane jako OSI ze względu na wskazanie tych ośrodków w krajowych dokumentach strategicznych w grupie miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze.

W latach 2017 i 2018 r. Żary i Nadleśnictwo Lipinki podjęło współpracę na rzecz terenu rekreacyjnego i wypoczynkowego w Zielonym Lesie (oznakowanie turystyczne, teren rekreacyjny dla dzieci, pole namiotowe i camperowe, poprawa jakości ścieżek rowerowych i turystycznych). W 2021 r. Nadleśnictwo w ramach dofinansowanego projektu z programu Interreg wykonało ok. 1,5 km dróg leśnych w Zielonym Lesie. Wraz z istniejącymi już wyremontowanymi ścieżkami znacząco poprawiło to ofertę dla rowerzystów, biegaczy i spacerowiczów. Miasto stale współpracuje z Nadleśnictwem podczas organizacji w Zielonym Lesie imprez rowerowych, biegowych, turystycznych, rekreacyjnych. Planuje się także wspólnie wytyczenie nowego tzw. szlaku górników przez Zielony Las od ul. Dziewina do ul. Westerplatte w celu promocji i udostępnienia dla turystów nowych atrakcji, tj. Mauzoleum Górników i dawnej elektrowni Łoza. Umożliwi to także szybkie przemieszczanie się rowerem z centrum miasta do dużych firm w Kunicach. Miasto planuje również z Nadleśnictwem współpracę w ramach wytyczenia nowej drogi turystycznej z Zielonego Lasu do Przewozu oraz połączenia Zielonego Lasu z Łukiem Mużakowa, a w przyszłości także rozszerzenia Geoparku o Zielony Las.⁶⁰

Miasto ściśle współpracuje też ze Stowarzyszeniem Łuk Mużakowa oraz gminą Łęknica. Zielony Las, jak i Łuk Mużakowa, są tworem moreny polodowcowej. Bardziej znany Łuk Mużakowa jest rozpoznawalną atrakcją turystyczną w kraju i za granicą, posiada również prestiżowy znak UNESCO. Poczynione przez Żary inwestycje w Zielonym Lesie oraz na jego obrzeżach znacząco podniosły prestiż tego miejsca. Żary są największym ośrodkiem w pobliżu Łuku Mużakowa oraz leżącym na nim,

⁵⁹ Trwa przygotowanie Strategii ZIT oraz listy projektów dla ŻŻOF (stan na dzień 30 czerwca 2023 r.)

⁶⁰ Raport o Stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022

wpisanego na listę UNESCO, Parku Mużakowskiego. Współpraca z instytucjami i organizacjami w zakresie wspólnych działań turystycznych, promocyjnych, inwestycyjnych wykraczających poza teren JST, daje większe możliwości działania i rozszerza zakres ich działania. Chodzi o rozszerzenie Geoparku Łuk Mużakowa o Zielony Las w przyszłości (5-10 lat). Wzmocni to Geopark ponieważ dojdą dodatkowe atrakcje, a także dowartościuje to Żary, jako atrakcyjne miejsce na mapie regionu i kraju. Proces ten jest długotrwały, bo wymaga skomplikowanych uzgodnień międzynarodowych. Temu też między innymi służą dwa projekty realizowane z miastem Weißwasser, tj. „Zachowanie i promowanie walorów geologicznych Łuku Mużakowa i moreny polodowcowej Zielonego Lasu...” oraz projekt „Turystyka bez granic”, którego celem jest budowa pola dla kamperów w Żarach i Weißwasser. Proces jest długotrwały i wymaga wielu działań promocyjnych i dalszego wzmocnienia infrastruktury turystycznej na całym obszarze pomiędzy Żarami i Weißwasser⁶¹. W ramach tej współpracy powstał projekt wspólnej promocji Łuku Mużakowa i Zielonego Lasu. Projekt o nazwie „Światowy Geopark UNESCO Łuk Mużakowa szansą na rozwój regionu” otrzymał dofinansowanie (realizacja: 2021-2023). Jednym z celów projektu będzie przygotowanie opisu potencjałów Zielonego Lasu i terenów leżących pomiędzy Zielonym Lasem i Łukiem Mużakowa, aby było możliwe przygotowanie wniosku o powiększenie Geoparku Łuk Mużakowa o teren Zielonego Lasu. Tym samym Zielony Las byłby promowany w jednym obszarze z obecnym Łukiem Mużakowa Światowym Geoparkiem UNESCO⁶².

Żary są członkiem EUWT "Polsko-Niemiecki Geopark Łuk Mużakowa", pierwszej takiej organizacji na pograniczu polsko-niemieckim. EUWT z o.o. Geopark Łuk Mużakowa stawia sobie ponadto za cel przyczynienie się do wzmocnienia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej Unii Europejskiej. Polska reprezentacja w Ugrupowaniu to gminy Brody, Łęknica, Przewóz, Trzebiel, Tuplice, Żary, miasto Żary oraz Województwo Lubuskie. Prace organizacyjne nad technicznym utworzeniem organizacji EUWT trwały do końca 2022 r.

Współpraca transgraniczna

Niezwykle istotna dla Żar jest współpraca transgraniczna i działanie z partnerami z pogranicza. Euroregion Sprewa - Nysa - Bóbr jest główną platformą współpracy dla miasta. Euroregion, którego Żary są członkiem to główne miejsce wymiany, gdzie krzyżują się drogi wielu samorządów pogranicza polsko-niemieckiego. Tutaj też otrzymują wsparcie tzw. małe projekty transgraniczne samorządów, organizacji pozarządowych i innych osób prawnych. Wiedza o kierunkach współpracy, jej celach, jest dla Żar niezbędna dla wytyczenia właściwych kierunków rozwoju miasta. Aktywność JST w Euroregionie pozwala wpływać na rozwój pogranicza. Obecnie Burmistrz Żar jest członkiem Konwentu (organ wykonawczy) Euroregionu SNB.

Ważną płaszczyzną współpracy Żar z partnerami jest budowanie relacji w zakresie pielęgnowania pamięci o twórczości G. P. Telemanna. Miasto wspiera PSM im. Telemanna w organizacji Festiwalów Telemannowskich, wraz z Magdeburgiem, Eisenach, Hamburgiem, Paryżem, itd. uczestniczy w tzw. związku miast, w których Telemann przebywał. Spotkania są sporadyczne, ale jednocześnie w całej Europie, w 2017 r. zorganizowano obchody 250-lecia śmierci tego kompozytora⁶³.

⁶¹ Plan Rozwoju Instytucjonalnego gminy Żary o statusie miejskim, 2020.

⁶² Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim za rok 2022.

⁶³ Plan Rozwoju Instytucjonalnego gminy Żary o statusie miejskim, 2020.

Tabela 67. Katalog zawartych przez JST porozumień komunalnych lub umów o współpracy

Data zawarcia	Cel i zakres	Partner
15.05.2004r. Ramowe porozumienie współpracy	Współpraca partnerska miast w zakresie zaspokojenia potrzeb mieszkańców, w szczególności: <ul style="list-style-type: none"> • gospodarce komunalnej, • szkolnictwie, • kulturze, • służbie zdrowia, • pomocy społecznej i problematyce młodzieży, • sporcie, • ochronie środowiska, • planowaniu urbanistycznym i urbanistyce, • planowaniu ruchu i układu komunikacyjnego, • turystyce. 	Miasto Longuyon (Francja)
8.06.1996r. Ramowe porozumienie współpracy		Miasto Weisswasser (Niemcy)
30.04.2009r. Ramowe porozumienie współpracy		Miasto Gárdony (Węgry)
26.02.2013r. Porozumienie o współpracy	Zakres porozumienia <ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie programów kształcenia oraz monitorowania ich realizacji, • organizacji praktyk studenckich dla studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego, • uzgadnianie i realizowanie tematów prac dyplomowych przez studentów Uniwersytetu Zielonogórskiego, • uzgadnianie tematów prac badawczych oraz realizacji tych prac, • organizowanie i udział w szkoleniach, kursach specjalistycznych, studiach podyplomowych, konferencjach, • wspólne działania na rzecz rozwoju edukacji, ochrony dziedzictwa kulturowego. 	Uniwersytet Zielonogórski

Źródło: Plan Rozwoju Instytucjonalnego gminy Żary o statusie miejskim, 2020 r.

Ważnym partnerem dla Żar jest Forst. To historyczne miasto miało ścisłe związki z Żarami, bo było miastem wydzielonym w przedwojennym powiecie żarskim. Związki te mocno się rozluźniły, ale wspólne interesy pozostały. W szczególności ważna dla obu miast jest jakość drogi DK 18, stan połączeń kolejowych, współpraca jednostek samorządowych, oraz współpraca muzeów, gdyż w Forst jest wiele archiwaliów żarskich⁶⁴.

⁶⁴ Raport o stanie gminy Żary o statusie miejskim, za rok 2022.

Tabela 68. Lista i zakres działania poszczególnych związków i stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego, których członkiem są Żary

Data przystąpienia	Cel	Partnerstwo	Korzyści wymierne i zrealizowane działania
27.06.2014r.	<ul style="list-style-type: none"> • tworzenie warunków formułowania i wyrażania interesów gmin oraz ich ochrona; • działanie na rzecz integracji europejskiej oraz zabieganie o środki pomocowe z Unii Europejskiej; • podtrzymywanie tradycji narodowej, pielęgnowanie polskości oraz rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; • upowszechnianie i rozwijanie kultury lokalnej i regionalnej • wspieranie i rozwijanie idei samorządowej wśród mieszkańców województwa lubuskiego; • wspomaganie rozwoju wspólnot i społeczności lokalnych i regionalnych; • podniesienie jakości usług świadczonych przez gminy województwa lubuskiego i ich jednostki organizacyjne, • wspomaganie rozwoju gospodarczego i społecznego województwa lubuskiego, • integracja członków Zrzeszenia. 	<p style="text-align: center;">Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stałe podnoszenie poziomu wiedzy w obszarach działania JST (szkolenia, seminaria, baza wiedzy) • Korzystanie z opinii prawnych powstających na zlecenie Zrzeszenia w obszarach zleconych, które wspierają zarządzających miastem • Wzajemna wymiana doświadczeń w obszarach istotnych dla JST (minimum 2 x w roku spotkania członków Zrzeszenia) <p>Przynależność do organizacji skupiających gminy na terenie województwa (Zrzeszenie Gmin Województwa Lubuskiego) jest źródłem wiedzy, pogłębiania współpracy i wymiany doświadczeń między samorządami, dzielenia się doświadczeniem, szukaniem skutecznych rozwiązań i wspieraniem w sprawach istotnych dla samorządów. Dlatego też ta przynależność jest cenna dla JST.</p>

<p>30.12.1992r.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Likwidacja wzajemnych uprzedzeń i obaw • Wspieranie przyjacielskich kontaktów • Wykorzystanie gospodarczego potencjału regionu • Budowanie wzajemnego porozumienia i zaufania • Wyrównanie i poprawa poziomu życia po obu stronach granicy • Integracja wschodu z zachodem • Wspieranie kooperacji miast i gmin • Transgraniczne planowanie przedsięwzięć infrastrukturalnych • - Współtworzenie transgranicznych koncepcji rozwojowych • Tworzenie trwałych ogniw integracji na byłych granicach • Pielęgnowanie odmienności narodowej jako bogactwa Europy • Realizacja współpracy transgranicznej jako priorytetowego zadania europejskiego 	<p>Stowarzyszenie Gmin RP „Euroregion „Sprewa-Nysa-Bóbr”</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Środki na realizację zadań o charakterze transgranicznym • Promowanie miasta (np. w aspekcie oferty kulturalnej czy turystycznej) • Rozszerzenie oferty kulturalnej, edukacyjnej, sportowej i turystycznej dla mieszkańców miasta dzięki realizowanym projektom transgranicznym • Wpływ na rozwój Stowarzyszenia (wzrost znaczenia miasta w tym gremium)
<p>24.06.2010r.</p>	<p>Działania w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wspólne planowanie, wykonywanie i eksploataowanie obiektów z zakresu ochrony środowiska, • wdrażanie nowoczesnych technologii gospodarowania odpadami i gospodarką wodno-ściekową, • prowadzenie edukacji w zakresie ochrony środowiska, • planowanie, wykonywanie i eksploataowanie obiektów z zakresu infrastruktury technicznej i społecznej o znaczeniu ponadgminnym, • pozyskiwanie środków finansowych na realizację planowanych inwestycji. 	<p>Łużycki Związek Gmin Gmina: Brody, Jasień Lipinki Łużyckie, Lubsko, Przewóz, Trzebiel, Tuplice, Żary, Wymiarki, Żagań, Miasta: Żary, Żagań, Gozdnicza, Łęknica, Miasto i Gmina Iłowa</p>	<p>Inwestycja w zakresie budowy Zakładu Zagospodarowania Odpadów Marszów</p>
<p>24.06.2019r.</p>	<p>Działania w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dobrowolnej i otwartej wymiany informacji dotyczącej zasobów przyrody ożywionej i nieożywionej, dziedzictwa kulturowego, w szczególności dotyczącego dawnego górnictwa i 	<p>Porozumienie Mużakowskie między miastami Łęknica i Żary, Gminami Trzebiel, Tuplice, Przewóz, Żary, Brody,</p>	<p>Promocja walorów turystycznych Żar wśród mieszkańców oraz turystów (sukcesywne budowanie potencjału turystycznego miasta poprzez działania inwestycyjne, budowanie</p>

	<p>przetwórstwa kopalin, oraz zabytków architektonicznych i archeologicznych obszaru Łuku Mużakowa, Wzniesień Żarskich, Kotliny Zasięckiej, Wzniesień Gubińskich i Borów Dolnośląskich;</p> <ul style="list-style-type: none"> • wzajemnej pomocy technicznej i merytorycznej przy organizacji wszelkich działań promujących w/w gminy oraz instytucje z wymienionych obszarów, stowarzyszone z charakterem działalności prowadzonej w geoparku Łuk Mużakowa; • wymiany doświadczeń i informacji oraz wspólnej promocji, w tym promocji gospodarczej branży turystycznej; • wspierania bezpośrednich kontaktów innych instytucji kultury, sportu, turystyki i organizacji pozarządowych; • wspólnego uczestnictwa i prezentacji na targach, wystawach, konferencjach, sympozjach i innych wydarzeniach dotyczących promocji naukowej, regionalnej, turystycznej i gospodarczej, organizowanych zarówno w Polsce jak i za granicą; • regularnej wymiany informacji o wydarzeniach/imprezach naukowych, kulturalnych, regionalnych i sportowych oraz promocyjnych odbywających się u partnerów; • wspierania działania na rzecz powstania Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej (EUWT) Geopark Łuk Mużakowa. 	<p>Nadleśnictwami Lipinki, Lubsko i Wymiarki oraz Stowarzyszeniem Geopark Łuk Mużakowa</p>	<p>porozumień z partnerami, wymieniań doświadczeń, promocji)</p>
<p>09.09. 2022 r.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • To pierwsze tego typu ugrupowanie współpracy terytorialnej na polsko-niemieckim pograniczu. • koordynacja, ułatwienie i wspieranie polsko-niemieckiej współpracy transgranicznej pomiędzy jego członkami, z 	<p>Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej (EUWT) Geopark Łuk Mużakowa (14</p>	<p>Promocja walorów turystycznych Żar wśród mieszkańców oraz turystów (sukcesywne budowanie potencjału turystycznego miasta poprzez</p>

	<p>korzyścią dla zrównoważonego rozwoju obszaru Geoparku Łuk Mużakowa.</p> <ul style="list-style-type: none"> • przyczynienie się do wzmocnienia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej Unii Europejskiej; • reprezentacja polsko-niemieckiego Geoparku Łuk Mużakowa na zewnątrz, • opracowanie planów, koncepcji i strategii w zakresie edukacji geologicznej i ogólnej edukacji ekologicznej, w szczególności dzieci i młodzieży, oraz w zakresie infrastruktury geoturystycznej, • wspieranie współpracy na rzecz zrównoważonego rozwoju Geoparku Łuk Mużakowa, • realizacja działań z zakresu public relations, edukacji, a także projektów polsko-niemieckich z tych zakresów, samodzielnie lub we współpracy z podmiotami trzecimi, • współpraca przy opracowywaniu dokumentacji geologicznej i historycznej na rzecz zrównoważonego rozwoju Geoparku, • współpraca w zakresie ochrony dziedzictwa geologicznego i kulturalnego, ochrony krajobrazu i przyrody ożywionej, pozyskiwanie środków finansowych. 	<p>gmin; Polska reprezentacja w Ugrupowaniu to gminy Brody, Łęknica, Przewóz, Trzebiel, Tuplice, Żary, miasto Żary oraz Województwo Lubuskie)</p>	<p>działania inwestycyjne, budowanie porozumień z partnerami, wymieniań doświadczeń, promocji)</p>
<p>26.12.2015 r./08.01.202 Or. porozumieni e ws. ŻŻOF</p>	<p>Gminy postanowiły stworzyć porozumienie w obrębie wspólnego obszaru funkcjonalnego, który jest jednym z istotniejszych obszarów w regionie.</p> <p>Pierwsze porozumienie o partnerskiej współpracy zostało zawarte 16.12.2015 r., pomiędzy Żaganiem, Żarami (gminy o statusie miejskim) oraz gminami o statusie wiejskim: Żary i Żagań.</p>	<p>Porozumienie o współpracy w partnerstwie pomiędzy samorządami miast Żary i Żagań oraz gmin Żary, Żagań i Iłowa (od 2020 r.).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pozyskanie środków finansowych na realizację wspólnych inwestycji wpływających na potencjał całego obszaru funkcjonalnego (wykonano uzbrojenie terenu strefy przemysłowej, wybudowano dwie drogi ul. Rzemieślnicza i Handlowa, postawiono nowe wiaty przystankowe, Centrum Przesiadkowe przy ul. Ułańskiej

			<p>oraz prowadzony był projekt oświatowy)</p> <ul style="list-style-type: none">• Miasto Żary stało się liderem porozumienia na obszarze funkcjonalnym• Sukcesy w zakresie realizacji wspólnych inwestycji na obszarze funkcjonalnych przyczyniły się do pozyskania kolejnego partnera-Gmina Iłowa
--	--	--	---

Źródło: Opracowanie na podstawie Planu Rozwoju Instytucjonalnego gminy Żary o statusie miejskim, 2020 r.

Ocena korzyści odnoszonych dzięki współpracy międzysektorowej⁶⁵

JST odnosi korzyści dzięki współpracy międzysektorowej. Z jednej strony jest to dobra współpraca z organizacjami pozarządowymi zaangażowanymi do realizacji zadań publicznych i chętnie w nich uczestniczącymi. Przekłada się to na obustronne zaufanie i działania na rzecz zwiększania uczestnictwa mieszkańców w życiu miasta. Tym bardziej, że ngo chętnie sięgają po środki z budżetu miasta w ramach zadań publicznych i są dla władz JST wiarygodnym partnerem, np. w zakresie zadań dot. pomocy społecznej. W mieście działają również nieobligatoryjne ciała doradcze/opiniodawcze, nawet jeśli ich aktywność (Miejska Rada Seniorów, Żarskie Forum Dzieci i Młodzieży, Społeczna Rada Przedsiębiorców) jest zadowalająca, nie ma wielkiego przełożenia na decyzje podejmowane w mieście. Współpraca w tym obszarze stanowi potencjał do wykorzystania i budowania głębszych relacji, szczególnie w obszarach deficytowych dotyczących młodzieży (dzięki projektowi „Żary, tu chcę żyć!!!” podejmowane są działania dla młodzieży i jej udziałem, co może pozytywnie wpłynąć na reaktywizację Żarskiego Forum Dzieci i Młodzieży). Współpraca z innymi JST, szczególnie w obszarze funkcjonalnym w dłuższej perspektywie i po ustaleniu zakresu współdziałania oraz korzyści, będzie rozwiązaniem optymalnym dla wszystkich podmiotów z tego obszaru. W ten sposób JST w Żarach, jak i jej partnerzy będą mogli wspólnie rozwiązywać problemy i kreować rozwiązania i podejmować działania korzystne dla mieszkańców i rozwoju tego obszaru. Na tym etapie działania ŻŻOF, korzyści płyną jedynie z faktu wspólnego ubiegania się o środki w celu realizacji projektów inwestycyjnych, czyli podjęcie działań inwestycyjnych na terenie każdej z gmin osobno.

Współpraca z sektorem gospodarczym jest poprawna, korzyści dla JST są oczywiste, szczególnie w kontaktach z dużymi i średnimi firmami, co pokazały wyniki ankiety przeprowadzonej wśród przedsiębiorców na potrzeby diagnozy Planu Rozwoju Lokalnego (88% ankietowanych przedsiębiorców uznaje sprawnie funkcjonujące organy administracji publicznej i samorządowej jako bardzo znaczącą przesłankę dla rozwoju firmy i osiągnięcia sukcesu)⁶⁶. Przedsiębiorcy są partnerem JST w jej działaniach, również za pośrednictwem Społecznej Rady Przedsiębiorców czy lokalnych instytucji otoczenia biznesu. Pogłębienie tej współpracy, a tym samym otrzymanie lepszych korzyści wymaga od JST większego zaangażowania i wypracowania narzędzi wsparcia dla tego sektora, które miałyby perspektywę długofalową. Dotyczy to również sektora mikro i małych przedsiębiorstw, które we wspomnianej ankiecie nie było odpowiednio reprezentowane. W tej chwili JST nie posiada strategii wsparcia przedsiębiorczości na swoim terenie ani wypracowanego planu działań. Wsparcie ma raczej charakter doraźny.

Ważna jest współpraca JST w ramach Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr. To główna platforma działania miasta w zakresie współpracy transgranicznej. Jej korzyści to środki finansowe (INTERREG), które trafiają do JST na realizację zadań. Oprócz wymiaru finansowego to również budowanie sieci współpracy na tym obszarze, pomiędzy różnymi sektorami, w różnych obszarach: edukacji, ochrony środowiska, kultury, turystyki, gospodarki, itd. Współpraca na tym poziomie wspiera działania zmierzające do podniesienia jakości funkcjonowania instytucji samorządowych, ułatwia rozwój

⁶⁵ Plan Rozwoju Instytucjonalnego gminy Żary o statusie miejskim, 2020.

⁶⁶ Wyniki ankiety dla przedsiębiorców zostały opublikowane na stronie zary.pl: https://www.zary.pl/PL/2918/ZARY_TU_CHCE_ZYC/2/; badanie zostało wykonane w roku 2020 w ramach przygotowania Planu Rozwoju Lokalnego gminy Żary o statusie miejskim..

turystyki; zapewnia koordynację rozbudowy infrastruktury po dwóch stronach granicy; prowadzi do kulturowego i edukacyjnego rozwoju regionu, ale jest też narzędziem promocji.

JST współpracuje również w różnym zakresie z kilkoma miastami partnerskimi. Miastem partnerskim Żar od 24 lat jest miasto Weißawasser w Niemczech. Jest ono partnerem zarówno w projektach twardych jak i miękkich. Często też poprzez swoje jednostki jest również partnerem stowarzyszeń działających w Żarach i Weisswasser. Ta współpraca jest satysfakcjonująca. Ważnym partnerem dla Żar jest Forst. Historycznie miasto to miało ścisłe związki Żarami, było miastem wydzielonym w przedwojennym powiecie żarskim. Związki te się rozluźniły, ale wspólne interesy pozostały. W szczególności ważne dla obu miast jest jakość drogi DK 18, stan połączeń kolejowych, współpraca jednostek samorządowych. W 2019 r. zakończono wspólny projekt pt. „Bez granic” wraz z gminami Lubsko i Brody. Dotyczył on modernizacji części ulicy Zielonogórskiej, ale też promocji Dolnych Łużyc (wydanie folderu, mapy, przygotowanie strony internetowej www.dolneluzyce.pl). Forst jest w posiadaniu żarskich dokumentów historycznych, dlatego współpraca archiwów i muzeów jest celowa i konieczna. Kolejnym miastem partnerskim jest miasto Gardony z Węgier. Tutaj ze względu na odległość współpraca nie jest intensywna, raczej okazjonalna. Zwykle raz do roku spotykają się grupy samorządowców oraz sportowców naprzemiennie tj. jednego roku w Polsce, a następnego na Węgrzech.

Miasto Żary uczestniczy również w projekcie REVIVAL wraz z 12 partnerami (głównie z gminami z Saksonii i Dolnego Śląska). Jest to platforma wymiany doświadczeń w zakresie różnorodności działań dotyczących ożywienia starówek w miastach pogranicza. Korzyści ponadlokalne dla JST to przede wszystkim środki finansowe. W ramach tej współpracy zaadaptowano, wyczyszczono, częściowo wyremontowano i udostępniono do zwiedzania Wieżę Wartowniczą, która stała się dodatkową atrakcją turystyczną.

We współpracy z gminami partnerskimi widoczny jest brak nastawienia na korzyści wynikające z poznawania i wykorzystywania dobrych praktyk w zakresach będących słabymi stronami miasta. Ukształtowany wzór współpracy wskazuje wyraźnie na poszukiwanie źródeł finansowania projektów inwestycyjnych lub promocyjnych. Nawet w projektach związanych z turystyką nie ma nastawienia na wykorzystywanie dobrych wzorów, szkolenia pracowników JST i firm powiązanych z rynkiem turystycznym.

Podsumowanie:

- **Żary przynależą do wielu stowarzyszeń i porozumień międzygminnych w różnych obszarach działania i rozwijają w ten sposób współpracę na rzecz własnego rozwoju.**
- **Żary są liderem Żarsko-Żagańskiego Obszaru Funkcjonalnego, który jest jednym z ważniejszych instrumentów terytorialnych w regionie, po miastach wojewódzkich i ich obszarach funkcjonalnych (to jeden z czterech Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych). Doświadczenie miasta**
- **Współpraca zagraniczna Żar z partnerami pozwala na realizację wielu projektów z zakresu turystyki czy kultury.**

- **Władze miasta podejmują współpracę z różnymi sektorami, nie tylko publicznym, ale również społecznym czy gospodarczym, za pośrednictwem m.in. rad/ciał doradczych, jednak ich aktywność jest dość zróżnicowana.**

III. ANALIZA POZYCJI KONKURENCYJNEJ MIASTA ŻARY W OPARCIU O MONITOR ROZWOJU LOKALNEGO ZWIĄZKU MIAST POLSKICH.

Analizie poddano następujące miasta:

- Żary,
- Bolesławiec,
- Nowa Sól
- Żagań,

na dwóch poziomach Monitora Rozwoju Lokalnego Związku Miast Polskich :

- ogólnego wskaźnika rozwoju gminy
- wskaźników rozwoju dla wymiarów
 - ✓ gospodarczego
 - ✓ społecznego
 - ✓ środowiskowego

Dodatkowo w analizie przedstawiona zostanie sytuacja i dynamika zmian w 12 obszarach wymienionych w Monitorze Rozwoju Lokalnego.

W zakresie ogólnego wskaźnika rozwoju w latach 2014-2018 najwyższą wartością charakteryzuje się Bolesławiec, niewiele ustępują mu Żary, większa różnica dotyczy Nowej Soli, która wykazuje najwyższą dynamikę zmian, wyprzedzając w tym Żary i Bolesławiec. Ujemną wartość i dynamikę zmian notuje Żagań. Graficzna prezentacja wartości wskaźnika znajduje się poniżej, na rysunku nr 9

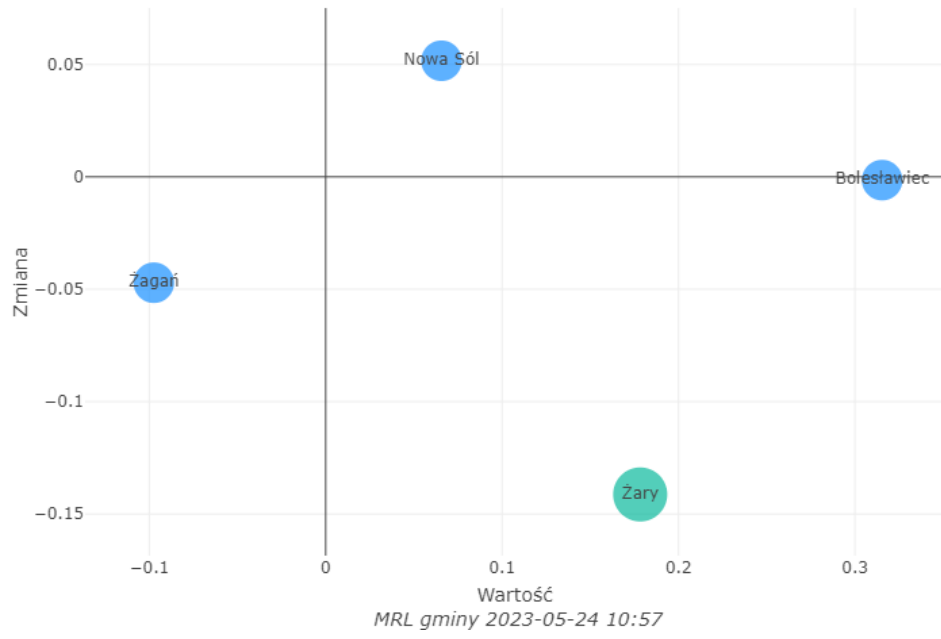
W latach 2019-2021 pozycja konkurencyjna Żar wobec tych samych gmin ulega zmianie. Wyraźnie widoczny jest spadek dynamiki rozwoju a w niektórych obszarach (bezpieczeństwo, demografia, finanse gminy) pogorszenie sytuacji w stosunku do okresu poprzedniego. Obraz zmian pokazuje rys. nr 10 a szczegółowa analiza znajduje się w poniższej tabeli.

Rysunek 7 Pozycja konkurencyjna Żar w latach 2014-2018

Źródło: monitorrozowju.pl

Rysunek 8 Pozycja konkurencyjna Żar w latach 2019-2021.

Źródło: monitorrozowju.pl

Wykorzystując narzędzie MRL przeprowadzono analizę konkurencyjności Żar w 12 obszarach ujętych w MRL. Podsumowanie wykonanych analiz zawiera się w poniższej tabeli:

Tabela 69 Analiza konkurencyjności Żar

Obszar w MRL	Wartość standaryzowana wskaźnika	Dynamika wzrostu	Okres 2014-2018				Okres 2016-2021			
			Żary	Bolesławiec	Żagań	Nowa Sól	Żary	Bolesławiec	Żagań	Nowa Sól
Obszar 1: Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki	Najwyższą wartością standaryzowaną wskaźnika charakteryzują się Żary, wyprzedzając znacznie Bolesławiec, Żagań i Nową Sól.	Najwyższą dynamiką wzrostu charakteryzuje się Bolesławiec, który wyprzedza pod tym względem Żary oraz znacznie Żagań i Nową Sól.	1	2	3	4	1	2	3	4
			2	1	3	4	4	3	2	1
			3	3	6	8	5	5	5	5
	Nadal Żary mają najwyższy wskaźnik, choć różnica w stosunku do konkurencji jest mniejsza	Bardzo znaczące osłabienie dynamiki rozwoju Żar w stosunku do pozostałych								
			2	1	3	4	2	1	4	3

Obszar 2: Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej	Żary plasują się na drugim miejscu spośród miast porównawczych. Wyprzedza je zdecydowanie Bolesławiec. Za Żarami sklasyfikowany jest Żagań oraz Nowa Sól (wartość ujemna).	Żary pozostają na ostatnim miejscu. Wyprzedza je Żagań, Bolesławiec oraz Nowa Sól.	4	3	3	4	4	3	2	1
	Pozycja Żar nie zmieniła się, poprawiła się Nowej Soli	Pozycja Żar nie zmieniła się, poprawiła się Nowej Soli	6	4	6	8	6	4	6	4
Obszar 3: Sytuacja materialna mieszkańców	Żary, wyprzedzając Bolesławiec oraz znacznie Żagań i Nową Sól.	Nowa Sól, który wyprzedza pod tym względem Bolesławiec oraz Żary i Żagań.	1	2	3	4	2	1	4	3
			3	2	4	1	2	1	4	3
	Wartością wskaźnika Bolesławiec wyprzedził Żary	Zwiększyła się dynamika wzrostu w Zarach a osłabiła się u konkurencji	4	4	7	5	4	2	8	6
Obszar 4: Stan finansów lokalnych	Żary wraz z Bolesławcem plasują się na drugim miejscu spośród miast porównawczych.	Żary są na drugiej pozycji, a znacznie wyprzedza je Nowa Sól, która lideruje stawce. Daleko w tyle (z	2	2	4	1	2	3	4	1
			2	3	4	1	3	4	2	1

(zdolność finansowania rozwoju)	Wyprzedza je Nowa Sól. Na ostatniej pozycji sklasyfikowany został Żagań.	wartościami ujemnymi) pozostaje Bolesławiec oraz Żagań.	4	5	8	2	5	7	6	2
	Wartość wskaźnika nadal jest wysoka lecz zmniejszyła się	Zmniejszyła się dynamika wzrostu w Żarach								
Obszar 5: Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury	Żary, wyprzedzając Bolesławiec oraz znacznie Nową Sól i Żagań	Bolesławiec, który wyprzedza pod tym względem Żagań, Żary oraz Nową Sól	1	2	4	3	2	1	4	3
			3	1	2	4	4	1	3	2
	Zmniejszyła się wartość wskaźnika w Żarach wyprzedzonych przez Bolesławiec	Żary mają najniższą dynamikę spośród badanych gmin	4	3	6	7	6	2	7	5
Obszar 6: Dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych w gminie	Żary plasują się na drugim miejscu spośród miast porównawczych. Wyprzedza je zdecydowanie Bolesławiec. Za Żarami sklasyfikowany jest Żagań oraz Nowa Sól.	Żary wraz z Żaganiem pozostają na ostatnim miejscu. Wyprzedza je Bolesławiec (lider) oraz Nowa Sól.	2	1	3	4	3	1	2	4
			3	1	3	2	3	4	2	1
			5	2	6	6	6	5	4	5

	Żary straciły pozycję na rzecz Żagania	Dynamika Żar bez zmian, Nowa Sól wyprzedziła Bolesławiec.								
Obszar 7: Zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy	Żary wraz z Żaganiem plasują się na drugim miejscu spośród miast porównawczych. Wyprzedza je Bolesławiec. Na ostatnim miejscu pozostaje Nowa Sól.	Żary zajmują przedostatnie miejsce, wyprzedzając jedynie Żagań. Wyprzedza je zdecydowanie Nowa Sól (lider) oraz Bolesławiec	2	1	2	4	1	4	2	3
			3	2	4	1	4	3	2	1
			5	3	6	5	5	7	4	4
	Wartość wskaźnika daje Żarom pierwsze miejsce.	Spada dynamika rozwoju i Żary są ostatnie								
Obszar 8: Poziom bezpieczeństwa	Żary plasują się na pierwszym miejscu spośród miast porównawczych, wyprzedzając kolejno Żagań, Nową Sól i Bolesławiec.	Żary zajmują również pierwsze miejsce, wyprzedzając znacznie Nową Sól, Bolesławiec i Żagań.	1	4	2	3	2	3	4	1
			1	3	4	2	4	1	3	2
			2	7	6	5	6	4	7	3
	Wskaźnik bezpieczeństwa spada i Żary są na drugim miejscu	Również dynamika zmian jest na niekorzyść Żar. W tym, obszarze jest najsilniejsza zmian na gorsze.								

Obszar 9: Sytuacja demograficzna	Żary plasują się na pierwszym miejscu spośród miast porównawczych, wyprzedzając kolejno Nową Sól, Bolesławiec i Żagań.	Żary zajmują również pierwsze miejsce, wyprzedzając znacznie Bolesławiec, Nową Sól i Żagań.	1	3	4	2	3	1	4	2
			1	2	4	3	3	1	4	2
			2	5	8	5	6	2	6	4
	Widoczne pogorszenie sytuacji i spadek na trzecie miejsce	Również dynamika zmian jest niekorzystna i silniejsza od pozostałych, z wyjątkiem Żagania.								
Obszar 10: Dostępność komunikacji na (zewnątrzna i wewnętrzna)	Żary plasują się na przedostatnim-trzecim miejscu spośród miast porównawczych. Wyprzedza je zdecydowanie Nowa Sól i Bolesławiec. Za Żarami sklasyfikowany jest Żagań (wartość ujemna).	wzrostu Żary pozostają na ostatnim miejscu (wartość ujemna). Wyprzedza je Nowa Sól (lider), Bolesławiec oraz Żagań (wartość ujemna).	3	3	4	1	3	1	4	2
			4	2	3	1	2	1	3	4
			7	5	7	2	5	2	7	6
	Wartość wskaźnika Żar nadal na trzeciej pozycji ale traci Nowa Sól na rzecz Bolesławca	Wzrosła dynamika zmian w Żarach, znacznie spadła w Nowej Soli								

Obszar 11: Ład i struktura przestrzenna obszaru	Żary plasują się na przedostatnim-trzecim miejscu spośród miast porównawczych (wartość ujemna). Wyprzedza je zdecydowanie Nowa Sól i Bolesławiec. Za Żarami sklasyfikowany jest Żagań (wartość ujemna).	Żary pozostają na przedostatnim miejscu (wartość ujemna), wyprzedzając jedynie Żagań. Liderem je Nowa Sól, która wyprzedza Bolesławiec (wartość ujemna).	3	2	4	1	3	1	4	2
			3	2	4	1	1	4	3	2
			6	4	8	2	4	5	7	4
	Wartość wskaźnika w Zarach nadal na trzecie miejsce, Bolesławiec wyprzedza Nową Sól	Wysoka dynamika zmian w Zarach daje im pierwsze miejsce								
Obszar 12: Lokalne środowisko przyrodnicze	Żary plasują się na drugim miejscu spośród miast porównawczych tuż za Żaganiem, wyprzedzając jednocześnie Bolesławiec i Nową Sól.	Żary zajmują pierwsze miejsce, wyprzedzając znacznie Nową Sól, Żagań i Bolesławiec.	2	3	1	4	2	3	1	4
			1	4	4	2	2	2	1	4
			3	7	5	6	4	5	2	8
	Wartość wskaźnika bez zmian	W Żarach pogorszyła się dynamika zmian.								
Razem	Wartość wskaźnika		21	27	35	34	27	22	40	32

	Dynamika rozwoju		30	26	41	36	36	28	31	24
	Suma		51	53	76	70	63	50	71	56

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z MRL

Analiza konkurencyjności miasta Żary została wykonana w oparciu o sytuację i dynamikę zmian w 12 obszarach wymienionych w MRL, w porównaniu z trzema ośrodkami wskaźnikowymi (Bolesławiec, Nowa Sól oraz Żagań).

W analizie przyjęto punktację:

- za najlepszy wynik – 1 pkt,
- za drugi, trzeci i czwarty odpowiednio 2, 3 i 4 punkty.

Na najlepszy wynik wskazuje najniższa suma punktów.

Analiza za okres 2014-2018 pokazuje dość dużą konkurencyjność Żar w stosunku do wybranych miast województwa lubuskiego. Zarówno sytuacja jak i dynamika zmian wypada korzystnie na tle Żagania i Nowej Soli. Przewaga jest widoczna w 10 z 12 obszarów. Wyraźnie najsłabszą stroną Żar są obszary: 10-Dostępność komunikacyjna (zewnątrzna i wewnątrzna) i 11 - Ład i struktura przestrzenna obszaru.

Bolesławiec położony w województwie dolnośląskim uzyskuje wynik bardzo zbliżony do Żar wyprzedzając je wyraźnie w obszarze 6-Dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych w gminie.

Najlepszy wynik miasto Żary uzyskuje w obszarach: 1- Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki; 3- Sytuacja materialna mieszkańców; 8- Poziom bezpieczeństwa; 9- Sytuacja demograficzna; 12- Lokalne środowisko przyrodnicze.

Wynik ten budzi wątpliwość w przypadku:

- ✓ sytuacji demograficznej, która prezentuje bardzo pesymistyczny obraz dla przyszłości miasta ze względu na postępującą depopulację;
- ✓ Lokalne środowisko przyrodnicze która w bardziej szczegółowej analizie w jednym z aspektów – stan powietrza wskazują na poważny problem związany z zanieczyszczeniami przemysłowymi i niską emisją;
- ✓ W odniesieniu do gospodarki problemem jest widoczna od czterech lat stagnacja i braki w potencjałach niezbędnych do przyspieszenia rozwoju (rynek pracy i dostępność terenów pod rozwój przedsiębiorstw);

Analiza za kolejny okres, lata 2019-2021 wskazuje na ziszczenie się zagrożeń wskazanych powyżej. Na konkurencyjność miasta w coraz większym stopniu rzutuje demografia. Ludność miasta zmniejsza się i pogarsza się struktura demograficzna społeczności miejskiej. Zmiany są na tyle szybkie, że miasto traci swoją konkurencyjność w tym zakresie.

Stagnacja w gospodarce, którą obrazuje najniższy z porównywanych miast wskaźnik dynamiki rozwoju jest również silnym osłabieniem konkurencyjności. Pomimo że stan obecny nadal wskazuje wysoką pozycję Żar, silny spadek dynamiki rozwoju w Żarach i wzrost u konkurencji spowodował, że wszystkie miasta bardzo zbliżyły się do siebie. Dodatkowo, pojawiło się nieoczekiwane zagrożenie a mianowicie silny spadek poziomu bezpieczeństwa. Szczegółowe dane pokazują bardzo wysoki wzrost przestępczości. Ta tendencja pokazała się we wszystkich miastach ale w Żarach dynamika wzrostu

była najwyższa. Ponadto pogorszyła się sytuacja finansowa miasta. Zmniejszają się dochody majątkowe, zmniejszył się również wskaźnik dochodów własnych na jednego mieszkańca. Również w tym przypadku wiele zależy od zmian fiskalnych pochodzących z otoczenia samorządów. Zmniejszenie wpływów z podatku PIT najsilniej dotyka ośrodki o dużym udziale przemysłu w gospodarce. Silny był również wpływ pandemii. Nie zmienia to jednak faktu, że zdolność miasta do finansowania rozwoju jest mniejsza. Powyższe analizy pokazują bardzo ogólny obraz zmian, które powodują pogorszenie pozycji konkurencyjnej Żar.

Ważną determinantą funkcjonowania samorządów we wszystkich aspektach ich działalności jest otoczenie zewnętrzne, w ostatnich latach wyjątkowo niesprzyjające.

Aspektem bliskim, bo krajowym jest polityka rządu która zmierza do osłabienia samorządności i uzależnienia miast i gmin od systemu centralnego dotowania. Zmiany w podatkach podejmowane w obszarach mających wpływ na dochody gmin są niekorzystne a rząd nie wprowadza rozwiązań systemowych zwiększających dochody z innych obszarów. Jako lekarstwo na brak środków wprowadza się centralne dotowanie w ramach programów takich jak Polski Ład – inwestycje samorządowe, w których środki inwestycyjne przyznawane są bez wyraźnych kryteriów i konieczności wskazywania na rzeczywiste potrzeby. Brak stabilności systemowego finansowania samorządów jest ważnym zagrożeniem ich funkcjonowania w przyszłości.

Kolejne zagrożenia, które kształtowały warunki funkcjonowania gospodarki i sfery społecznej to pandemia COVID 19 i wojna w Ukrainie. Rezultatem tych zagrożeń jest spowolnienie gospodarcze, wysoka inflacja i duża liczba uchodźców z Ukrainy przebywających w Polsce. Żary są tylko przedmiotem w grze która się odbywa na arenie wielkiej polityki i światowej gospodarki. Ale konsekwencje wynikające z gwałtownych zmian cen nośników energii czy dużej liczby dzieci ukraińskich w szkołach i przedszkolach są realnymi problemami samorządu. Konsekwencje tych zdarzeń jeszcze nie pokazały się w całości. Przewidywania dotyczące przyszłości wskazują na różne możliwe warianty. Rozgrywający się obecnie wskazuje na możliwość większego niż zakładane osłabienia gospodarki Niemiec co bez wątpienia będzie mieć wpływ na żarskie firmy produkcyjne.

Powiązanie tych niekorzystnych polityk i warunków powoduje, że planowanie rozwoju staje się wyzwaniem trudniejszym niż w latach wcześniejszych i musi brać pod uwagę większy zakres ryzyk o silniejszym **prawdopodobieństwie** ich wystąpienia.

IV. ANALIZA SWOT

W celu identyfikacji potrzeb i potencjalnych kierunków rozwoju Żar przeprowadzono analizę SWOT, określając wewnętrzne i zewnętrzne czynniki, które mogą mieć wpływ na realizację zaplanowanych w Strategii działań. Analiza ta opiera się na zestawieniu mocnych i słabych stron gminy oraz szans i zagrożeń na nią oddziałujących.

Tabela 70 Analiza SWOT

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki poziom zatrudnienia • Duża liczba imigrantów , w tym, zamierzających pozostać w Polsce na stałe • Duża liczba konkurencyjnych dużych i średnich firm produkcyjnych • Wysoki poziom skolaryzacji brutto • Zmniejszająca się liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej • Dobry poziom nauczania w żarskich szkołach • Rozwinięta sieć przedszkoli i szkół podstawowych w mieście zapewniających dostępność edukacji • Dobrze rozwinięta infrastruktura kulturalnej na terenie miasta służąca dobrej jakości działalności kulturalnej w mieście • Dobra jakość i dostępność zróżnicowanie infrastruktury sportowej pozwalającej na promowanie i wspieranie rozwoju aktywności sportowej mieszkańców oraz sportu uczniowskiego oraz amatorskiego • Zwiększenie liczby i różnorodności działań na rzecz rozwoju społecznej partycypacji mieszkańców • Rozwijający się zakres e-usług w mieście • Coraz szersza realizacja programów wspierających likwidację niskiej emisji • Wsparcie dla podnoszenia świadomości mieszkańców w kwestiach klimatycznych 	<ul style="list-style-type: none"> • Zmniejszanie się liczby mieszkańców • Pogarszająca się struktura demograficzna społeczności miejskiej • Brak celowych działań wspierających integrację imigrantów • Brak pracowników na rynku pracy • Niska dynamika rozwoju przedsiębiorczości • Mały zasób dostępnych terenów inwestycyjnych • Ograniczony zakres wsparcia mikro i małych przedsiębiorstw • Niewielka liczba dzieci objętych opieką żłobkową • Wzrasta liczba osób wymagających opieki, w tym całodobowej i specjalistycznej, a tym samym wzrastają koszty świadczenia usług opiekuńczych i koszty kierowania osób do Domów Opieki Społecznej • Brak miejskiego Domu Pomocy Społecznej • Niska dostępność nowych mieszkań na rynku • Niedocenianie potencjału najmniejszych firm w mieście • Niski poziom dostosowania do zmian klimatu • Brak konsekwentnej polityki mobilności miejskiej • Niski poziom wykorzystania transportu publicznego
Szanse	Zagrożenia

<ul style="list-style-type: none"> • Dostępność środków finansowych na inwestycje w ramach perspektywy finansowej UW 2021-2027 • Polityka klimatyczna UE wyznaczająca trend zmian w obszarze gospodarki, transport, ochrony środowiska naturalnego • Wzrastająca świadomość społeczna w zakresie ochrony środowiska i koniecznych zmian dot. ochrony powietrza, wody, bioróżnorodności, klimatu itd. • Miasto Żary są liderem w ramach porozumienia Żarsko-Żagańskiego Obszaru Funkcjonalnego, które jest jednym z czterech Miejskich Obszarów Funkcjonalnych w regionie lubuskim wykorzystujących narzędzie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych • Rozwój powiązań i związków w ramach ŻŻOF • Przyspieszona cyfryzacja życia i gospodarki, w tym funkcjonowania administracji wynikająca z pandemii covid-19 • Dziedzictwo kulturowe jako istotny potencjał rozwojowy 	<ul style="list-style-type: none"> • Negatywne aspekty polityki fiskalna rządu w odniesieniu do działań samorządu • Konflikt zbrojny w Ukrainie i jego wpływ na gospodarkę Europy i świata oraz bezpieczeństwo • Osłabienie niemieckiej gospodarki • Polityka migracyjna rządu ograniczająca dostępność zasobów ludzkich do pracy • Zagrożenia płynące ze zmian klimatycznych wpływające na odporność miasta • Inflacja i obniżanie się poziomu życia mieszkańców • Trudny do przewidzenia koszt utrzymania instytucji samorządowych i prowadzenia przez samorząd polityki społecznej
---	--

Źródło: opracowanie własne

SPIS TABEL

Tabela 1 Struktura wiekowa i wskaźniki zmian demograficznych	16
Tabela 2 Wskaźniki demograficzne potencjału rozwojowego miasta	17
Tabela 3 Dzieci i młodzież ucząca się w Żarach	18
Tabela 4 Żłobki w Żarach.....	20
Tabela 5 Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach	21
Tabela 6 Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach (od 2012 również w klubach dziecięcych) do liczby dzieci w grupie wieku do lat 3 (bez trzylatków)	21
Tabela 7 Opieka żłobkowa - wskaźniki	22
Tabela 8 Przedszkola w Żarach-wskaźniki	24
Tabela 9 Wskaźnik: Stosunek liczby dzieci w przedszkolach (bez specjalnych) do liczby dzieci w wieku 3-6 lat (%)	24
Tabela 10 Wskaźnik solaryzacji szkół brutto dla szkół podstawowych	25
Tabela 11 Szkoły podstawowe w Żarach-wskaźniki	26
Tabela 12 Wyniki egzaminów ósmoklasisty z ostatnich 3-lat (2019-2021).....	26
Tabela 13 Dodatki mieszkaniowe na 1000 mieszkańców	30
Tabela 14 Zasięg głębokiego ubóstwa	31
Tabela 15 Usługi opiekuńcze	31
Tabela 16 Koszty ponoszone przez Żary za pobyt osób w DPS wraz z liczbą osób	31
Tabela 17 Koszty dot. współfinansowania pieczy zastępczej	32
Tabela 18 Mieszkania komunalne i lokale socjalne w Żarach	33
Tabela 19 Średnia cena lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych	37
Tabela 20 Liczba lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych	38
Tabela 21 Wydarzenia kulturalne i uczestnicy	46
Tabela 22 Obiekty Żarskiego Domu Kultury	47
Tabela 23 Zbiory, udostępnienia i czytelniczy MBP w Żarach	48
Tabela 24 Biblioteki publiczne- wskaźniki	48
Tabela 25 Uczestnicy wydarzeń kulturalnych oraz imprez organizowanych przez instytucje kultury w Żarach ...	49
Tabela 26 Znaczące imprezy, wydarzenia kulturalne i artystyczno-edukacyjne	50
Tabela 27 Wydatki ogółem z budżetu JST na kulturę i dziedzictwo narodowe na 1 mieszkańca	52
Tabela 28 Liczba członków klubów sportowych na 1000 mieszkańców (dane co 2 lata).....	55
Tabela 29 Liczba klubów oraz osób ćwiczących	55
Tabela 30 Wykaz Klubów Sportowych działających na terenie miasta Żary	56
Tabela 31 Wydatki ogółem z budżetu JST na kulturę fizyczną, sport i rekreację na 1 mieszkańca	57
Tabela 32 Noclegi-wskaźniki	58
Tabela 33 Wydatki na organizacje pozarządowe.....	63
Tabela 34 Statystyki dot. Budżetu Obywatelskiego	64

<i>Tabela 35 Zakresu delegowanych zadań i realizacji zaplanowanych przedsięwzięć do organizacji społecznych</i>	66
<i>Tabela 36 Konsultacje społeczne w Żarach w latach 2017-2021</i>	67
<i>Tabela 37 Liczba porad lekarskich na 1000 mieszkańców</i>	72
<i>Tabela 38 Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)</i>	72
<i>Tabela 39 Wskaźniki dot. bezpieczeństwa zdrowotnego- Żary</i>	74
<i>Tabela 40 Wskaźniki bezpieczeństwa zdrowotnego w grupie porównawczej</i>	75
<i>Tabela 41 Firmy wg. Wielkości zatrudnienia</i>	77
<i>Tabela 42 Udział podmiotów kreatywnych w ogólnej liczbie podmiotów nowo zarejestrowanych w grupie porównawczej</i>	79
<i>Tabela 43 Powierzchnia nowo oddanych budynków przemysłowych w m2 w przeliczeniu na 1000 mieszkańców</i>	79
<i>Tabela 44 Dochody budżetu gminy z tytułu podatku od nieruchomości na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym</i>	79
<i>Tabela 45 Dochody budżetu w latach 2016-2021</i>	80
<i>Tabela 46 Dochód budżetu na 1 mieszkańca – porównanie Żar i grupy porównawczej MRL</i>	81
<i>Tabela 47 Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju). Kwota nadwyżki operacyjnej</i>	81
<i>Tabela 48 Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju)-Wskaźniki</i>	82
<i>Tabela 49 Dostępność komunikacyjna (zewnętrzna i wewnętrzna)</i>	88
<i>Tabela 50 Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w latach 2018-2021 (%)</i>	91
<i>Tabela 51 Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy w latach 2018-2021</i>	92
<i>Tabela 52 Dane statystyczne programu wymiany pieców</i>	98
<i>Tabela 53 Wskaźniki efektywności systemu oczyszczania ścieków</i>	101
<i>Tabela 54 Zużycie wody- wartości – wartości i wskaźniki</i>	101
<i>Tabela 55 Masa odpadów komunalnych odebranych od właścicieli zamieszkałych nieruchomości z terenu Gminy Żary o statusie miejskim</i>	103
<i>Tabela 56 Odpady komunalne – ilości i frakcje</i>	104
<i>Tabela 57 Osiągnięte przez Gminę Żary o statusie miejskim poziomy przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych</i>	104
<i>Tabela 58 Obszary prawnie chronione - wskaźniki</i>	108
<i>Tabela 59 Wskaźniki bezpieczeństwa publicznego</i>	116
<i>Tabela 60 Przestępstwa drogowe stwierdzone przez policję w postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców</i>	116
<i>Tabela 61 Liczba wypadków przy pracy na 100 zatrudnionych</i>	116
<i>Tabela 62 Przestępstwa przeciwko zdrowiu i życiu stwierdzone przez policję w postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców</i>	117
<i>Tabela 63 Przestępstwa przeciwko mieniu stwierdzone przez policję w postępowaniach przygotowawczych na 10 000 mieszkańców</i>	117
<i>Tabela 64 Interwencje Straży Pożarnej ogółem</i>	118

Tabela 65 Bezpieczeństwo i porządek w komunikacji	119
Tabela 66 Porządek i spokój publiczny	119
Tabela 67. Katalog zawartych przez JST porozumień komunalnych lub umów o współpracy	123
Tabela 68. Lista i zakres działania poszczególnych związków i stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego, których członkiem są Żary	124
Tabela 69 Analiza konkurencyjności Żar	135
Tabela 70 Analiza SWOT	144

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1 Położenie Żar w stosunku do innych ośrodków i sieci drogowej	6
Rysunek 2 Ścieżki rowerowe w Żarach- stan istniejący	85
Rysunek 4 Obszar zdegradowany w mieście Żary	93
Rysunek 5 Obszar rewitalizacji wyznaczony w Żarach	94
Rysunek 6 Liczba zdemontowanych opraw sodowych i zamontowanych opraw LED	100
Rysunek 7 Udział powierzchni parków, zieleńców i terenów zieleni osiedlowej w powierzchni gminy Żary i miast z grupy porównawczej	109
Rysunek 8 Pozycja konkurencyjna Żar w latach 2014-2018	133
Rysunek 9 Pozycja konkurencyjna Żar w latach 2019-2021	133

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie 1 Zamek w Żarach	8
Zdjęcie 2 Georg Philipp Telemann oraz jego pomnik w Żarach	9
Zdjęcie 3 Zamek i Pałac w Żarach	44

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1 Podaż miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych w relacji do potencjalnego popytu	21
Wykres 2 Wskaźnik skolaryzacji brutto	25
Wykres 3 Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców	30
Wykres 4 Liczba mieszkań komunalnych na 1000 mieszkańców	34
Wykres 5 Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców	35
Wykres 6 Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 mieszkańców (średnia 3-letnia)	35
Wykres 7 Powierzchnia nowych mieszkań na osobę w wieku 25-34 lata (średnia 3-letnia)	36
Wykres 8 Powierzchnia mieszkania, jaką można kupić za przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto (dane dla powiatów)	36
Wykres 9 Liczba osób odwiedzających instytucje kultury (filharmonie, muzea, wystawy, koncerty) na 1000 mieszkańców	46
Wykres 10 Ćwiczący w żarskich klubach sportowych (2008-2020)	56

Wykres 11 Frekwencja wyborcza-2018 (I tura)-wybory wójtów, burmistrzów, prezydentów	61
Wykres 12 Nowo zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców (średnia z 3 lat).....	61
Wykres 13 Organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	62
Wykres 14 Wydatki z budżetu JST na dotacje bieżące dla organizacji pożytku publicznego na 1000 mieszkańców (średnia 3-letnia).....	62
Wykres 15 Liczba porad lekarskich na 1000 mieszkańców	72
Wykres 16 Liczba lekarzy i dentystów według podstawowego miejsca pracy na 1000 mieszkańców (dane powiatowe)	73
Wykres 17 Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 1000 mieszkańców (dane powiatowe).....	73